

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19228 αΔ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΕΩΝ ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΠΡΟΦΗΤΩΝ

ΗΡΩΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΗΣ)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

1. Ὁ βίος τοῦ Ἡροδότου

Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τῷ 484 π.Χ. Πατὴρ του ἦτο ἡ Ἀλικαρνασός, πόλις τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καρίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ομάδα τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀσίας ἢ Δωρίδα, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Δωδεκανήσου, μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Λύξης καὶ ἡ μήτηρ του Δροῦά· ἦσαν δὲ οἱ γονεῖς του πλούσιοι καὶ ἀνήκον εἰς τὰς καλυτέρας οἰκογενεῖας τῆς πόλεως. Τοῦτο καὶ ἡ ἔμφυτος φιλομάθεια καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Ἡροδότου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ οὗτος πληρεστάτην διὰ τὴν ἐποχὴν του μόρφωσιν. Εἰς τοῦτο, φαίνεται, ἐβοήθησε καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς του ποιητῆς Πανύσις, ὁ ὁποῖος ἤσκησεν εὐμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φιλομαθοῦς ἀνεπιού του.

Ἀσφαλῶς ὁ Ἡρόδοτος ἐμελέτησε τὰ ἔργα καὶ τῶν ἄλλων προγενεστέρων ποιητῶν, καθὼς καὶ τῶν πεζῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀπεκλήθησαν λογογράφοι, σπουδαιότερος δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο Ἐκασταῖος ὁ Μιλήσιος (545-475) π.Χ., ὅστις ἔγραψε «Γῆς περιόδον». Οὗτοι ὑπῆρξαν πρόδρομοι τοῦ Ἡροδότου, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Διότι εἰς πολλὰ τοὺς ἐμιμήθη καὶ πλείστας πληροφορίας ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν. Ἄλλ' ὑπερέβαλεν ὅλους, διότι, ἐνῶ ἐκεῖνοι κυρίως ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ συγγράψουν γενεαλογίας ἢ καταλόγους πόλεων, ὁ Ἡρόδοτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατ' ἐξοχὴν ἱστορικός διότι πρῶτος κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ συστηματικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀξιολόγων πράξεων καὶ τῶν σπουδαίων γεγονότων μᾶς μακρᾶς χρονικῆς περιόδου, ἣτις εἶχε προηγηθῆ ἀμέσως τῆς ἐποχῆς του. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ τὰ ἔργα ὄλων τῶν παλαιότερων του πεζογράφων—πλὴν ὀλίγων ἀποσπασμάτων—ἀπωλέσθησαν,

τὸ ἔργον τοῦ Ἡρόδοτου περισφύζεται ἀκέραιον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον σπουδαῖον, τερπνὸν καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς ἀπὸ τὰς περιπετείας τοῦ βίου του. Νεαρὸς μετέσχε μετὰ τοῦ θείου του στάσεως, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς ἐκθρόνισιν τοῦ τυράννου τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Λυγδάμιδος, ἐγγόνου τῆς Ἀρτεμισίας. Ἄλλ' ἡ στάσις αὕτη ἀπέτυχε καὶ ὁ μὲν Πανύασις ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ἡρόδοτος κατέφυγεν εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον Σάμον. Βραδύτερον, τῷ 454 π. Χ., κατόπιν νεωτέρας ἐξεγέρσεως ὁ τύραννος Λύγδαμις ἀνετράπη πράγματι καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν. Μετ' ὀλίγον ἔνεκα νέων δυσαρρεσκειῶν, ὀφειλομένων ἴσως εἰς φθόνον συμπολιτῶν του, ἐγκατέλειπε ἐκ δευτέρου καὶ ὀριστικῶς πλέον τὴν πατρίδα του.

Ἐκτοτε ἀρχίζει τὰς μεγάλας περιουσίας του. Τῷ 445 π.Χ. ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἐγνώρισε τὸν Περικλέα. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἔργου του καὶ τμήματα αὐτοῦ ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι τοῦ ἀπένειμαν δι' αὐτὸ ἀμοιβὴν 10 ταλάντων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 444 π. Χ. μετέσχε τῆς ἀποικίας, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θουρίους (τὴν πρώην Σύβαριν) τῆς Κ. Ἰταλίας καὶ ἔγινε πολίτης αὐτῆς, διὸ καὶ Θούριος ἀπεκλήθη, ἀπέθανε δ' ἐκεῖ τῷ 424 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 410 π. Χ.).

Ἡ περιέργεια, ἡ δίψα τῆς μαθήσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν ὤθησαν τὸν Ἡρόδοτον εἰς μεγάλας περιηγήσεις καὶ μακρὰ ταξίδια, διὰ τὰ ὁποῖα ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς χρόνον, κόπον καὶ χρῆμα. Τὸ πρῶτον μέγα ταξιδιὸν του φαίνεται, ὅτι ἐπεχείρησε περὶ τὸ 460 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον, ὅπου τῇ βοήθειᾳ διερμηνέων ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συζητήσεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ τῶν ὁποίων ἔλαβε πολυτίμους πληροφορίας, πρὸς Νότον δὲ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης πόλεως. Ἐτερον μέγα ταξιδιὸν ἐπεχείρησε περὶ τὸ 450 π. Χ. εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἐφεσον διὰ μέσου τῶν Σάρδεων καὶ ἀκολουθῶν τὴν μεγάλην βασιλικὴν ὁδὸν τῶν Περσῶν, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ διανύσῃ τις πεζοπόρος ἐχρειάζετο τότε ἐνενηκοντα ἡμέρας, ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, τὰ Σοῦσα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθε τῷ 432 π.Χ., πλήν ἄλλων μερῶν, ἐπεσκέφθη τὸ πεδῖον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῆς Δωδώνης τῆς Ἠλείου. Ὁρμώμενος ἐκ τῶν Θουρίων ἐπεσκέφθη τὴν λοιπὴν Κ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σι-

κελίαν. Εἰς ἄλλο μέγα ταξίδιον ἔφθασεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ πρὸς Βορρᾶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Κύπρον, τὴν Φοινίκην, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ πλείστας ἄλλας χώρας.

Καρπὸς ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων καὶ τῶν μελετῶν του ὑπῆρξε τὸ μέγα ἱστορικόν του ἔργον.

2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὠνόμασεν («*Ἱστορίας ἀπόδεξις*»), μεταγενέστερον δ' ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ ὀνόματος «*Μοῦσαι*»), διηρέθη ὑπ' αὐτῶν εἰς ἐννέα βιβλία, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπεδόθη τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἐννέα μουσῶν. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ὄλου ἔργου στρέφεται περὶ τὴν σύγκρουσιν Ἑλλάδος καὶ Περσίας, γενικώτερον δὲ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, κρίνει ὁμως σκόπιμον νὰ προσθέσῃ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λαοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους Ἕλληγες καὶ Πέρσαι ἦλθον εἰς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπαφὴν. Τοιοῦτοτρόπως τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος.

Εἰς τὸ Α' βιβλίον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «*Κλειώ*», ὁ Ἡρόδοτος ἐκθέτει ἐν ὀλίγοις τὰς μυθικὰς συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἀμέσως δὲ κατόπιν μεταβαίνει εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἱστορεῖ τὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Κροίσου, τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν, καὶ γενικώτερον τὰ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου· ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν προέλευσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐκ τοῦ Μηδικοῦ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλείου τῶν Βαβυλωνίων.

Εἰς τὸ Β' βιβλίον, τὴν «*Εὐτέρπη*», ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Κύρου Καμβύσην καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς προσθέτει λεπτομερῶς καὶ πάσας τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔχει περὶ τῆς χώρας αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ «*Εὐτέρπη*» σχεδὸν ὁμοιάζει πρὸς εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὸ Γ' βιβλίον, ὅπερ ὀνομάζεται «Θάλεια», ἱστορεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Καμβύσου κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Λιβύης, τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τὴν καθάρσεσιν αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀργάνωσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Εἰς τὸ Δ' βιβλίον, τὴν «Μελομένην», περιγράφει τὴν πρῶτην ἐπέκτασιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Νότιον ἀκτὴν τῆς Μεσογείου, ἥτοι εἰς τὴν Λιβύην.

Εἰς τὸ Ε' βιβλίον, τὴν «Τερψιχόρη», εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν σύγκρουσιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὴν «Ἐπανάστασιν τῶν Ἴώνων».

Εἰς τὸ Σ' βιβλίον, τὴν «Ἐρατώ», μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἴώνων ἐκθέτει τὰς πρώτας ἀποπειράς τῶν Περσῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἥτοι τὴν πρώτην ἀνεπιτυχῆ ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνης, ἧτις ἀπέληξεν εἰς τὴν «Μάχην τοῦ Μαραθῶνος».

Εἰς τὸ Ζ' βιβλίον, τὴν «Πολύμνια», περιγράφει τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, ἥτοι τοῦ Σέρξου, κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς «Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν».

Εἰς τὸ Η' βιβλίον, τὴν «Ὀδρανία», περιέχονται κυρίως τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν «Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας».

Εἰς τὸ Θ' βιβλίον τέλος, τὴν «Καλλιόπη», ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὴν «Μάχην τῶν Πλαταιῶν», ἐξακολουθῶν δὲ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Σηστοῦ τῷ 478 π. Χ., ἔνθα καὶ τερματίζεται τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον πιθανὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπεξεργασθῆ περισσότερον λόγῳ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του.

3. Ὁ Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατέκριναν τὸν Ἡρόδοτον δι' ἐὺπιστίαν καὶ ἀφέλειαν διότι πράγματι ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους παραδίδει, ὑπῆρξαν ὑπερβολικοί. Πρέπει ἐπίσης

νά ομολογηθῆ, ὅτι ὕστερεῖ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, διότι στερεῖται πείρας. Παρὰ ταῦτα ὁμως, ἂν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραφεν («ἱστορίαν»), τὸ ἔργον του ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῶν ἔργων πολλῶν μεταγενεστέρων του, π.χ. τῶν χρονογράφων τοῦ Μεσοαιῶνος, ἅτινα γέμουν ἀνακριβείας καὶ προχειρότητος. Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ ὁ Ἡρόδοτος παραθέτει εὐχαρίστως σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὰς ἀφηγησεις τῶν πληροφοριοδοτῶν του καὶ παρουσιάζει τάσιν τινὰ πρὸς τὴν ἀνεκδοτολογίαν. Πράττει ὁμως τοῦτο μετὰ προσοχῆς καὶ δὲν παραλείπει νὰ προειδοποιῇ ἐπανεπιλημμένως τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ τὸν καθιστᾷ προσεκτικὸν ἐπ' αὐτοῦ. Λέγει («τὰ λεγόμενα ὑφ' ἐκάστου ἀκοῆ γράφω») ἢ («ὄφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα»), («πεῖθεσθαι μὲν οὐ παντάπασιν ὄφείλω καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω εἰς πάντα λόγον»). Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τεθῆ ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ εἰλικρίνεια καὶ καλοπιστία του.

Κατηγορήθη βεβαίως ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ μεροληψίαν καὶ σκόπιμον ἀνακρίβειαν, κυρίως λόγῳ τῆς μεγάλης του ἀστηρότητος κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν Θηβαίων. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲ ἐγράφη καὶ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον («Περὶ τῆς τοῦ Ἡροδότου κακοηθείης»), ἀποδοθὲν εἰς τὸν Χαιρωνέα Πλούταρχον. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις κατήγετο ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, δὲν ἦτο πολίτης τῆς κυρίως ἢ μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν διεκρίνετο διὰ τὸν στενὸν ἢ τοπικὸν πατριωτισμὸν (τοπικισμὸν), ὅστις συνήθως ἐχαρακτήριζε τοὺς ὁμοεθνεῖς μας τῆς κατὰ τὰ ἄλλα λαμπρᾶς ἐκείνης περιόδου. Διὰ τοῦτο τὰ ἐθνικὰ του αἰσθήματα ἦσαν ἐντόνως πανελλήνια καὶ εἰς τὸ ἔργον του ὁμιλεῖ παντοῦ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐνότητος. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ κατανοήσῃ καὶ συγχωρήσῃ—καὶ ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν δι' αὐτὸ— τὸ ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην ἀναμέτρησιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εὐρέθησαν Ἕλληνες, οἵτινες ἐτάχθησαν προθύμως πρὸς τὸ μέρος τῶν δευτέρων καὶ κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀποφασιστικὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν—τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀρχαιότητος—ἠγωνίσθησαν πεισιμόνως, ὡς ἔπραξαν οἱ Θηβαῖοι, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν βαρβάρων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπέτυχε τελικῶς τὸν μέγαν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔταξεν ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ μεγάλου ἔργου του (Βιβλ. Α', κεφ. 1) «Ἴνα ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστὰ διαπραχθέντα τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων

ρων μὴ καταστῶσι διὰ τοῦ χρόνου ἐξίτηλα (ἐξαφανισθοῦν)». Πράγματι, ἂν σήμερον γνωρίζωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, σχεδὸν ὡς ἂν ἦσαν γεγονότα σύγχρονα ἡμῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν γραφίδα, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Ἡροδότου. Ἄν ἐπίσης τὰ γεγονότα ταῦτα μετὰ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ἀποτελοῦν κοσμήματα τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, διὰ τὰ ὁποῖα μετὰ πάροδον δύο καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδων ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες καυχώμεθα, τοῦτο πάλιν ὀφείλεται εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἡροδότου, διότι ἄνευ αὐτοῦ αἱ περὶ αὐτῶν ἰδέαι μας θὰ ἦσαν ὀμιχλώδεις, σκοτειναί, συγκεχυμένα καὶ ἀόριστοι. Ὄφείλεται λοιπὸν καὶ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη δι' αὐτὸ πρὸς τὸν Ἡρόδοτον ἐκ μέρους μας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψε συστηματικὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ ἰδρυτῆς καὶ πατὴρ αὐτῆς καὶ διδάσκαλος τῶν μεταγενεστέρων, τοῦ ὀφείλεται καὶ παγκοσμίως εὐγνωμοσύνη. Δι' αὐτὸ τὸ ἔργον του ἀπέβη «κλασσικόν» καί, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ὑπάρχον ἄνθρωποι καὶ Ἕλληνες, θὰ ἐπιζῆ εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ θὰ εἶναι ἐντρούφημα τῶν ἀναγνωστῶν του.

Εὐτυχεῖς εἶναι οἱ μαθηταί, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων τὸ ἔργον τοῦτο εὐρίσκεται ἐν μεταφράσει. Ἀκόμη εὐτυχέστεροι θὰ εἶναι ὅσοι ἐξ αὐτῶν δυνηθοῦν ποτε νὰ τὸ ἀναγνώσουν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

ΚΛΕΙΩ

Ὁ συγγραφεὺς δηλώνει ὅτι σκοπὸς τῶν ἱστορικῶν του ἐρευνῶν ἦτο νὰ διωσῶσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων πράξεις καὶ κατορθώματα εἴτε βαρβάρων εἴτε Ἑλλήνων ὡς καὶ τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπολέμησαν μεταξύ των Ἕλληνες καὶ βάρβαροι.

Ἐξετάζων τὰς αἰτίας αὐτὰς φθάνει μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων, ἀλλὰ παρατηρεῖ ὅτι ἡ πρώτη κυρία ἱστορικὴ αἰτία τῆς ἐχθρας Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ὑπῆρξεν ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν Λυδὸν βασιλέα Κροῖσον.

1. Κροῖσος

6. Ὁ Κροῖσος ἦτο Λυδὸς ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα, υἱὸς τοῦ Ἀλυάτου καὶ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, πού περικλείει ὁ Ἄλυς ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ρεεῖ ἀπὸ τὸν νότον μεταξύ τῶν Σύρων καὶ Παφλαγόνων καὶ χύνεται πρὸς βορρᾶν εἰς τὸν πόντον, πού καλεῖται Εὐξείνιος. Ὁ Κροῖσος οὗτος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, πού γνωρίζομεν ἡμεῖς, εἰς ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐπέβαλε φόρους, μὲ ἄλλους δὲ ἔγινε σύμμαχος. Ὑπέταξε τοὺς Ἰωνας, τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς τῆς Ἀσίας, καὶ ἔκαμε φίλους του τοὺς Λακεδαιμονίους. Προτοῦ νὰ βασιλεύσῃ ὁ Κροῖσος, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι, διότι ἡ πρὸ τοῦ Κροῖσου ἐκστρατεία τῶν Κιμμερίων κατὰ τῆς Ἰωνίας δὲν προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων, ἀλλ' ἦτο ληστρικὴ ἐπιδρομή.

7 - 24. Μακρὰ ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς μεταβίβασης τῆς ἀρχῆς τῶν Λυδῶν ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κροῖσου, πού ἐκαλεῖτο Μερμνάδα.

25. Ὁ Ἀλυάττης ὁ Λυδός, πού ἐτελείωσε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μιλησίων, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐβασίλευσε πενήτηντα ἐπτὰ ἔτη. Αὐτὸς δεύτερος ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν, διότι ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν νόσον, ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς μεγάλον κρατῆρα ἀργυροῦν καὶ βάσιν κρατῆρος ἀπὸ σιδήρον κολλητόν, ἀπὸ δλα τὰ ἀφιέρωματα εἰς τοὺς Δελφοὺς πλέον ἀξιόθεατον, ἦτο δὲ ἔργον τοῦ Γλαύκου τοῦ Χίου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ἐφεῦρε τὴν κόλλησιν τοῦ σιδήρου.

26. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλυάττου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς του Κροῖσος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα πέντε ἐτῶν. Αὐτὸς προσέβαλε πρῶτους ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τοὺς Ἐφεσίους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἐπολιορκήθησαν ἀπ' αὐτόν, ἀφιέρωσαν τὴν πόλιν των εἰς τὴν Ἄρτεμιν δένοντες ἀπὸ τὸν ναὸν σχοινίον μέχρι τῶν τειχῶν των. Ἡ ἀπόστασις δὲ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἣ ὁποία τότε ἐπολιορκεῖτο, καὶ τοῦ ναοῦ εἶναι ἐπτὰ στάδια. Ἐναντίον τούτων κατὰ πρῶτον ἐπετέθη ὁ Κροῖσος· ὕστερα δὲ ἐπολέμησε μίαν μίαν χωριστὰ καὶ μὲ τὴν σειρὰν τῆς τὰς Ἰωνικᾶς καὶ Αἰολικᾶς πόλεις προφασιζόμενος διάφορα παραπτώματα, εἰς ὅσας ἠδύνατο νὰ εὔρη μεγάλα, εἰς ἄλλας δὲ καὶ ἐντελῶς μηδαμινά.

27. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς ὄλους, τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀσίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐξοπλίση στόλον καὶ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν νήσων.

Ὁ Βίας ὁ Πριηνεὺς (ἢ κατ' ἄλλους ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος) πείθει τὸν Κροῖσον ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῆ τῶν προετοιμασιῶν του κατὰ τῶν νησιωτῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμοῦν παρὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτόν, διότι ἔχει ὑποδουλώσει τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιοῦτοτρόπως προετίμησε καὶ ἔκαμε φίλους τοὺς Ἴωνας, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὰς νήσους.

28. Ἀφοῦ ἐπέρασε χρόνος τὰ ἔθνη, ὅσα περικλείει ὁ Ἄλυς, ὑπεδουλώθησαν ὄλα ἢ σχεδὸν ὄλα...

2. Κροῖσος καὶ Σόλων

29. Εἶχον ὑποταχθῆ τὰ ἔθνη ταῦτα καὶ ὁ Κροῖσος τὰ εἶχεν ἐνώσει μὲ τὴν Λυδίαν, ὅταν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ ὁποῖαι τότε διὰ τὰ πλοῦτη

των εύρισκοντο εις μεγίστην άκμήν, ήρχοντο έκ τής 'Ελλάδος πάντες οί σοφοί τής έποχής έκείνης εις άλλον χρόνον και δι' άλλον σκοπόν έκαστος. Μεταξύ δέ αυτών ήλθε και ό Σόλων ό 'Αθηναίος, ό όποιος, άφοϋ έγινε νομοθέτης τών 'Αθηναίων κατόπιν παρακλήσεώς των, άπεδήμησε διά δέκα έτη άνεχώρησε δέ με την πρόφασιν να έπισκεφθή διαφόρους τόπους, διά να μη άναγκασθή να καταργήση κανένα από τούς νόμους, που ένομοθέτησεν, καθόσον μόνοι των οί 'Αθηναίοι δέν ήδύναντο να κάμουν τούτο, διότι ήσαν υποχρεωμένοι διά μεγάλων όρκων να πολιτεύονται επί δέκα έτη με τούς νόμους, τούς όποιους ήθελεν έπιβάλλει εις αυτούς ό Σόλων.

30. Διά τούς λόγους λοιπόν τούτους και διά να περιηγηθή διαφόρους τόπους ό Σόλων άπεδήμησε και ήλθεν εις την Αίγυπτον προς τόν "Αμασιν και εις τās Σάρδεις προς τόν Κροΐσον. "Όταν έφθασεν, έφιλοξενεΐτο εις τά άνάκτορα από τόν Κροΐσον. Κατόπιν την τρίτην ή την τετάρτην ήμέραν κατά διαταγήν του Κροΐσου ύπηρετάι περιέφερον τόν Σόλωνα μεταξύ τών θησαυρών και έπεδεικνυον εις αυτόν όλα όσα ήσαν μεγάλα και πλούσια. 'Αφοϋ παρετήρησε και έξήτασε τά πάντα με άνεσιν, ήρώτησεν αυτόν ό Κροΐσος τά ακόλουθα: "ώ ξένε 'Αθηναΐε, έχει φθάσει εις ήμās ή μεγάλη φήμη τής σοφίας σου και τών περιηγήσεών σου και ότι από έπιθυμίαν να άποκτήσης γνώσεις και από περιέργειαν έχεις περιέλθει μέγα μέρος τής γής. 'Επιθυμώ λοιπόν να σε έρωτήσω, εάν από όλους τούς ανθρώπους είδες κανένα εύτυχέστατον». 'Ο Κροΐσος ήρώτα ταϋτα, διότι ήλπιζεν ότι ήτο ό εύδαιμονέστατος πάντων. 'Αλλ' ό Σόλων χωρίς κολακείαν, αλλά λέγων την άλήθειαν άποκρίνεται: "τόν Τέλλον τόν 'Αθηναΐον, βασιλεϋ». "Εκπληκτος ό Κροΐσος από την άπόκρισιν αυτήν τόν ήρώτησε με περιέργειαν. «'Από ποϋ συμπεραίνεις ότι ό Τέλλος είναι ό εύτυχέστερος τών ανθρώπων ;» 'Ο Σόλων άπεκρίθη: «πρώτον μεν διότι ό Τέλλος, ένω ή πατρις του ήτο εύτυχισμένη, απέκτησε παιδιά ώραΐα και ένάρετα και από όλα αυτά είδε να γεννηθούν παιδιά, που έζησαν όλα. Δεύτερον δέ διότι και πλούσιος άρκετά ήτο ως "Ελλην και ό θάνατός του ύπήρξεν ένδοξότατος: διότι εις μίαν μάχην τών 'Αθηναίων προς τούς γείτονάς των τής 'Ελευσίνας, άφοϋ έπολέμησεν ό ίδιος και έτρεψε τούς έχθρούς εις φυγήν, άπέθανεν ένδόξως: οί δέ 'Αθηναίοι τόν έθαψαν δημοσία δαπάνη έκεί, όπου έπεσε, και του απέδωσαν μεγάλας τιμάς». 'Αφοϋ ό Σόλων ώμίλησε προς τόν Κροΐσον

περί τοῦ Τέλλου καὶ τοῦ ἀπαριθμήσε τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους τὸν ἐθεώρει εὐδαίμονα, ὁ Κροῖσος τὸν ἠρώτησε πάλιν, ποῖον εἶδεν εὐδαιμονέστατον μετ' ἐκείνων, μετὰ βεβαιότητος πιστεύων ὅτι θὰ τὸν κατέτασσε τοῦλάχιστον εἰς τὴν δευτέραν θέσιν. Ἄλλ' ὁ Σόλων ἀπεκρίθη· «τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτωνα· αὐτοὶ δηλαδὴ ἦσαν Ἀργεῖοι καὶ εἶχον ἀρκετὴν περιουσίαν καὶ ἐπὶ πλεόν σωματικὴν ρώμην τοιαύτην, ὥστε καὶ οἱ δύο ἦσαν νικηταὶ εἰς ἀγῶνας καὶ μάλιστα λέγεται τὸ ἐξῆς. Οἱ Ἀργεῖοι ἐτέλουν τὴν ἑορτὴν τῆς Ἥρας καὶ ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως ἡ μήτηρ αὐτῶν¹⁾ νὰ μεταφερθῆ ἐπὶ ἀμάξης εἰς τὸ ἱερόν. Οἱ βόες ὅμως δὲν τοὺς ἤρχοντο ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς ἀγροῦς. Καθὼς ἔβλεπον οἱ νέοι ὅτι ἡ ὥρα παρήρηχτο, ἐδέθησαν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ζυγὸν καὶ ἔσυρον τὴν ἀμαξάν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐφέρετο ἡ μήτηρ αὐτῶν. Τοῖουτοτρόπως τὴν μετέφεραν τεσσαράκοντα πέντε στάδια καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ ἱερόν. Ἀφοῦ ἐξετέλεσαν αὐτὴν τὴν πράξιν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὅλης τῆς πανηγύρεως, εὗρον θάνατον ἄριστον καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ἡ θεότης ὅτι εἶναι καλύτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποθνήσκῃ παρά νὰ ζῆ. Διότι οἱ μὲν Ἀργεῖοι περιστοιχίσαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμακάριζον διὰ τὴν ρώμην των, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα των, διότι εἶχε τοιοῦτους υἱούς. Τότε αὐτὴ γεμάτη ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν πράξιν καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ἐστάθη ἔμπρὸς εἰς τὸ ἀγάλμα καὶ παρεκάλει τὴν θεὰν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱούς της, Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, οἱ ὅποιοι τόσον τὴν εἶχον τιμῆσει, ὅ,τι δύναται νὰ συμβῆ εὐτυχέστερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ τὴν προσευχὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐθυσιάσαν καὶ εὐωχῆθησαν, οἱ νέοι ἐκοιμήθησαν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ δὲν ἐξύπνησαν πλέον, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔκαμαν τὰ ἀγάλματά των καὶ τὰ ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς Δελφοὺς εἰς ἐνδειξὴν ὅτι ὑπῆρξαν ἄριστοι ἄνδρες».

32. Ὁ Σόλων μὲν λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δευτέραν θέσιν μετὰ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων, ὁ Κροῖσος δὲ ὠργίσθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «ὦ ξένη Ἀθηναῖε, σοῦ φαίνεται λοιπὸν τόσον μικρὸν πρᾶγμα ἢ εὐτυχία μου, ὥστε δὲν τὴν παραβάλλεις οὔτε πρὸς τὴν εὐτυχιάν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ;» Ὁ Σόλων ἀπήντησεν· «ὦ Κροῖσε, ἐρωτᾷς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἄνθρωπον, ὅστις γνωρίζει ὅτι ἡ θεότης εἶναι φθονερά καὶ τῆς ἀρέσει νὰ συνταράσῃ τὰ πάντα. Μὲ τὸν καιρὸν

1) Αὕτη ἦτο Ἰέρεια.

βλέπει κανείς και υποφέρει πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἤθελε μήτε νὰ υποφέρει μήτε νὰ ἴδῃ.

Οὐδεμία ἡμέρα ἐκ τῶν εἴκοσιν ἐξ χιλιάδων διακοσίων πενήκοντα ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου μέσου βίου δὲν φέρει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρᾶγμα, πὺ ἔφερεν ἢ προηγουμένη.

«Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, ὦ Κροῖσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συν-εχῆς μεταβολὴ περιστάσεων. Εἰς ἐμὲ δὲ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι καὶ πάρα πολὺ πλούσιος καὶ βασιλεὺς πολλῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνο ὅμως, πὺ μὲ ἠρώτησες, δὲν δύναμαι νὰ σοῦ τὸ εἶπω, πρὶν μάθω πὺς ἐτελείωσες καλὰ τὴν ζωὴν σου. Διότι, ὅποιος ἔχει πολλὰ πλούτη, δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχέστερος ἀπὸ ἐκεῖνον, πὺ ἔχει τὰ καθημερινῶς ἀναγκαῖα, ἐκτὸς ἐὰν τοῦ μείνῃ ἢ τύχῃ πιστὴ καὶ τελειώσῃ τὸν βίον μὲ ὅλα του τὰ καλά. Πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι πλουσιώτατοι εἶναι δυστυχεῖς, ἐνῶ ἄλλοι μὲ τὸ νὰ ἔχουν ὅσα πρέπει εἶναι εὐτυχεῖς. "Ὅποιος εἶναι πλούσιος ἀλλὰ ἀτυχῆς, ὑπερτερεῖ τοῦ εὐτυχοῦς κατὰ δύο μόνον πράγματα· ὁ εὐτυχῆς ὅμως ὑπερτερεῖ τοῦ πλουσίου καὶ ἀτυχοῦς κατὰ πολλά. 'Ὁ πρῶτος μὲν ἔχει πολλὰ μέσα διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ νὰ ἀνθέξῃ εἰς ἓν μέγα δυστύχημα, πὺ θὰ τοῦ συμβῇ. 'Ὁ δὲ δεῦτερος ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὰ ἐξῆς : Δὲν δύναται μὲν νὰ υποφέρῃ τὰς συμφορὰς του καὶ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του ὅπως ἐκεῖνος, ἢ εὐτυχία δὲ ἀπομακρύνει αὐτὰς ἀπὸ αὐτόν. Οὔτε πάσχει οὔτε ἀσθενεῖ οὔτε θλίβεται, ἔχει καλὰ παιδιὰ, εἶναι ὠραῖος· ἐὰν δὲ ἐπὶ πλέον ἔχῃ καὶ καλὸν τέλος τοῦ βίου του, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὅποιον ἐρωτᾷς καὶ ἀξίζει νὰ καλῆται εὐτυχῆς. Πρὶν ὅμως ἀποθάνῃ, πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ τὸν καλοῦμεν εὐτυχῆ, ἀλλ' εὐνοούμενον τῆς τύχης. "Ὀλους μὲν λοιπὸν τοὺς ὄρους τῆς εὐτυχίας νὰ συγκεντρώνῃ εἰς ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατον, καθὼς οὐδεμία χώρα ἐπαρκεῖ νὰ παράγῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἢ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πὺ ἀκριβῶς ἐλλείπει ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἐκεῖνη δὲ πὺ ἔχει τὰ περισσότερα, αὐτὴ εἶναι ἢ ἀρίστη. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὡς ἄτομον εἶναι αὐτάρκης· ἀλλ' ὁ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πὺ ἐλλείπει ἀπὸ τὸν ἄλλον· ὅποιος δὲ ἔχει τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ διατηρεῖ, τελειώνει δὲ καὶ τὸν βίον του εἰρηνικά, ἐκεῖνος κατ' ἐμὲ, ὦ Κροῖσε, δικαιούται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε πρᾶγμα νὰ βλέπωμεν, τὸ τέλος

του πῶς θὰ ἀποβῆ. Διότι ἡ θεότης, ἀφοῦ ὑπέδειξεν εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐτυχίαν, κατέστρεψεν ἔπειτα αὐτοὺς καθ' ὀλοκληρίαν».

33. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἤρσαν καθόλου εἰς τὸν Κροῖσον καὶ ἀποπέμπει τὸν Σόλωνα, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπονεύμῃ καμμίαν τιμὴν, κρίνων ὡς ἀνόητον τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος περιεφρόνει τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ συνίστα νὰ βλέπωμεν τὸ τέλος παντὸς πράγματος.

3. "Ονειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱόν του "Ατυν

34. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος σκληρὰ θεϊκὴ ὀργὴ ἐκτύπησε τὸν Κροῖσον, πιστεύω, διότι ὀνόμισεν ὅτι ὁ ἑαυτὸς του εἶναι ὁ εὐτυχέστατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀμέσως δέ, ἐνῶ αὐτὸς ἐκοιμᾶτο, τοῦ ἐπαρουσιάσθη ὄνειρον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐφάνερωνε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τὸν υἱόν του δυστυχήματα. Εἶχε δὲ ὁ Κροῖσος δύο υἱούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ εἰς ἦτο ἀνάπηρος, ἦτο δηλαδὴ κωφός, ὁ ἄλλος ἦτο πρῶτος μεταξὺ τῶν συνομηλίκων του καὶ ἐκαλεῖτο Ἄτυς. Τὸ ὄνειρον λοιπὸν φανερώνει εἰς τὸν Κροῖσον ὅτι αὐτὸς ὁ Ἄτυς ἔμελλε νὰ φονευθῆ ἀπὸ κτύπημα σιδηρᾶς αἰχμῆς.

Ὁ Κροῖσος, ὅταν ἐξύπνησε καὶ ἐσκέφθη μόνος του τὸ ὄνειρον, τὸ ἐφοβήθη καὶ νυμφεύει τὸν υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐστέλλετο συνήως εἰς τοὺς πολέμους ὡς στρατηγὸς τῶν Λυδῶν, ἔπαυσε πλέον νὰ τὸν στέλλῃ· ἀπεμάκρυνε συγχρόνως ἀπὸ τὰ δωμάτια τῶν ἀνδρῶν τὰ βέλη, τὰ ἀκόντια καὶ ὄλα, ὅσα οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰ συνεκέντρωσεν εἰς θαλάμους κλειστούς, ἀπὸ φόβον μήπως, ἂν ἔμενε τίποτε κρεμασμένον, πέσῃ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

35 - 45. Ὁ "Αδραστος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐδεργετηθῆ ὑπὸ τοῦ Κροῖσου καὶ ἐφιλοξενεῖτο ἀπὸ αὐτόν, φονεύει κατὰ λάθος διὰ βέλους τὸν Ἄτυν εἰς τὸ κυνήγιον ἐνὸς ἀγριοχοίρου.

46 κ. ε. Ἐφηγήσεις τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ Κροῖσου κατὰ τοῦ Κύρου. Πολύτιμα δῶρα αὐτοῦ πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων τὴν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται ὁ Κροῖσος πολιορκούμενος εἰς τὰς Σάρδεϊς ὑπὸ τοῦ Κύρου.

4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροΐσου Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Σάρδεων

79 τέλος. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔθνος ἀνδρειότερον καὶ πολεμικώτερον ἀπὸ τὸ Λυδικόν. Ἐμάχετο μὲ ἵππους, ἐκράτει μεγάλα δόρατα καὶ εἶχε πολὺ καλοῦς ἵππεῖς.

80. Οἱ στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς τὴν πρὸ τῶν Σάρδεων πεδιάδα, πού ἦτο μεγάλη καὶ ἀδενδρος· διασχίζουσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλοι ποταμοί, πού μαζὶ μὲ τὸν Ὑλλον χύνονται εἰς τὸν μεγαλύτερον, τὸν Ἐρμον, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὸ ἱερόν ὄρος τῆς μητρὸς Δινδυμήνης καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς πόλεως Φωκαίας. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὁ Κύρος, μόλις εἶδε τοὺς Λυδοὺς νὰ παρατάσσωνται πρὸς μάχην, ἐφοβήθη τὸ ἱππικόν των καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Μήδου Ἀρπάγου ἔκαμε τὰ ἐξῆς· ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὄλας τὰς καμήλους, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ μετέφερον τρόφιμα καὶ ἀποσκευάς, ἀφῆρσε τὰ φορτία καὶ ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτῶν ἄνδρας ἐνδεδυμένους μὲ στολὴν ἱππέως. Ἀφοῦ ἐτοίμασεν αὐτοὺς, διέταξε νὰ προπορεύωνται τοῦ ἄλλου στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Κροΐσου, οἱ δὲ πεζοὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς καμήλους. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς πεζοὺς ἐτοποθέτησεν ὄλον τὸ ἱππικόν. Ἀφοῦ παρετάχθησαν πάντες, ὁ Κύρος διέταξε, χωρὶς νὰ φείδωνται μὲν τῶν ἄλλων Λυδῶν, νὰ φονεύουν οἰονδήποτε, ὁ ὁποῖος θὰ προέβαλεν ἀντίστασιν, τὸν Κροΐσον δὲ μόνον νὰ μὴ φονεύσουν, ἀκόμη καὶ ἂν ἤθελεν ἀντισταθῆ οὗτος κατὰ τὴν σύλληψίν του. Αὐτὰς μὲν τὰς διαταγὰς ἔδωκεν. Ἴδου δὲ διατὶ τὰς καμήλους παρέταξεν ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ ἵππος φοβεῖται τὴν κάμηλον καὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε τὴν θέαν της, ὅταν τὴν ἴδῃ, οὔτε τὴν ὄσμήν της, ὅταν τὴν ὄσφρανθῆ. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον εἶχεν ἐπινοήσει τὸ στρατηγῆμα, ἵνα ἀχρηστεύσῃ τὸ ἱππικόν τοῦ Κροΐσου, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Λυδὸς ἐπίστευεν ὅτι θὰ κερδίσῃ λαμπρὰν νίκην. Καὶ πράγματι μόλις συνεπλάκησαν καὶ εὐθὺς ὡς οἱ ἵπποι ὠσφράνθησαν τὰς καμήλους καὶ τὰς εἶδον, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Κροΐσου ἀπέτυχεν. Οἱ Λυδοὶ ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἐδειλίασαν, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἀντελήφθησαν αὐτό, πού ἐγινεν, ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους καὶ συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Πέρσας πεζοί. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, οἱ Λυδοὶ

ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Περιεκλείσθησαν δὲ εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Περσῶν.

81. Ὁ Κροῖσος μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ παραταθῆ ἡ πολιορκία, ἐνῶ προηγουμένως ἐζήτει ἀπὸ τοὺς συμμάχους του νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς Σάρδεεις τὸν πέμπτον μῆνα, τώρα διὰ νέων ἀπεσταλμένων ζητεῖ τὴν ἄμεσον βοήθειάν των, διότι πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κύρου.

5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας

82. Ἐπεμφε λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους συμμάχους του καὶ ἰδίως εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιαῖται εἶχε συμπέσει νὰ φιλονεικοῦν μὲ τοὺς Ἀργεῖους διὰ τὴν χώραν, ἣ ὁποία καλεῖται Θυρέα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν Θυρέαν, πού ἦτο μέρος τῆς Ἀργολίδος, ἀπέσπασαν καὶ εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχὴν των οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἄλλωστε καὶ ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Μαλέα, τόσον ἡ ἤπειρος ὅσον καὶ τὰ Κύθηρα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἀνήκον εἰς τοὺς Ἀργεῖους. Οἱ Ἀργεῖοι ἔσπευσαν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον πάρει. Τότε ἔκαμαν σύσκεψιν καὶ συνεφώνησαν νὰ πολεμήσουν τριακόσιοι ἄνδρες ἐξ ἑκάστου τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ ὅποιοι ἀπὸ τοὺς δύο νικήσουν, εἰς αὐτοὺς νὰ μείνη καὶ ἡ χώρα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατοὶ καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων ὤφειλον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς πατρίδας των καὶ νὰ μὴ παρευρίσκωνται εἰς τὴν μάχην διὰ τὸν ἐξῆς λόγον· μήπως, ὅταν εἶναι παρόντες κατὰ τὴν μάχην καὶ βλέπουν τοὺς ἰδικούς των νὰ νικῶνται, ἀποπειραθοῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ ἀφοῦ συνεφώνησαν οἱ στρατοὶ, ἀπεχώρησαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιλεγῆ καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις, παρέμειναν καὶ συνεπλάκησαν. Πολεμοῦν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ὥστε ἐκ τῶν ἐξακοσίων ἀνδρῶν τρεῖς μόνον ἐπέζησαν, ὁ Ἀλκῆνωρ καὶ ὁ Χρόμιος ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους καὶ ὁ Ὄθρυάδης ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐμειναν δὲ αὐτοὶ ζωντανοί, διότι ἐνύκτωσεν. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔτρεχον πρὸς τὸ Ἄργος ὡς νικηταί. Ἀλλ' ὁ Ὄθρυάδης τῶν Λακεδαιμονίων ἐσκόλευσε τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀργείων, ἔφερε τὰ ὄπλα αὐτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παρέμενεν εἰς τὴν θέσιν του. Τὴν ἐπομένην καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἤλθον,

ἀφοῦ ἔμαθον τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄρκετὴν ὥραν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν νικηταί. Οἱ μὲν Ἄργεῖοι ἔλεγον ὅτι ἀπ' αὐτοῦς ἐπέζησαν οἱ περισσότεροι· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπαρουσίαζον τοὺς δύο Ἄργεῖους ὅτι εἶχον φύγει, ἐνῶ ὁ ἰδικὸς των παρέμεινε καὶ ἐσκόλευσε τοὺς νεκροὺς ἐκείνων. Μὲ τὴν φιλονεικίαν κατέληξαν εἰς μάχην. Ἄφοῦ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐφονεύθησαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκησαν. Οἱ Ἄργεῖοι μὲν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κόπτουν τὴν κόμην των, ἐνῶ προηγουμένως ἄφιναν ἀναγκαστικῶς μακρὰ μαλλιά. Ἐκαμαν δὲ νόμον καὶ ἐψήφισαν κατάραν κατὰ παντὸς Ἄργεῖου, ὁ ὁποῖος θὰ ἄφινε μακρὰν κόμην καὶ κατὰ πάσης Ἄργείας, ἢ ὅποια θὰ ἐφόρει χρυσᾶ κοσμήματα, πρὶν ἀνακτηθῆ ἢ Θυρέα. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμαν ἀκριβῶς τὸν ἀντίθετον νόμον. Δηλαδή ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἔτρεπον κόμην, ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἄφιναν αὐτὴν νὰ αὐξάνη. Διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐκεῖνος πού ἐπέζησεν ἀπὸ τοὺς τριακοσίους, ὁ Ὀθρυάδης, διότι ἐντρέπετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐνῶ ὅλοι οἱ στρατιῶται τοῦ λόχου του εἶχον φονευθῆ, ἠτύοκτόνησεν ἐκεῖ εἰς τὴν Θυρέαν.

83. Ἐνῶ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Σπάρτην, ἔφθασεν ὁ κῆρυξ ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ παρεκάλει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ βοηθήσουν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐπολιορκεῖτο. Αὐτοὶ μόλις ἤκουσαν τὸν κήρυκα, ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Καὶ ἤδη ἦσαν παρεσκευασμένοι καὶ τὰ πλοῖά των ἔτοιμα, ὅταν δευτέρα ἀγγελία ἤλθεν ὅτι ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν καὶ ὁ Κροῖσος συνελήφθη αἰχμάλωτος. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐθεώρησαν τὸ γεγονός ὡς μέγα δυστύχημα καὶ παρητήθησαν πάσης ἐνεργείας.

84. Αἱ Σάρδεις ἐκυριεύθησαν τὴν δεκάτην τετάρτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας των διὰ τῆς καταλήψεως ἐνὸς τμήματος τῶν τειχῶν των, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφρουρεῖτο, διότι ἦτο ἀπότομον καὶ ἀπροσπέλαστον.

6. Ὁ Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται

85. Τὰ ἐξῆς συνέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν Κροῖσον. Εἶχεν υἱόν, περὶ τοῦ ὁποῖου ὠμίλησα προηγουμένως, καλὸν μὲν κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἄλαλον. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας του ὁ Κροῖσος εἶχε κάμει τὸ πᾶν δι' αὐτόν· μεταξὺ ἄλλων εἶχε στείλει καὶ ἠρώτησε καὶ τὸ μαντεῖον τῶν

Δελφῶν περὶ αὐτοῦ. Ἡ δὲ Πυθία τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς· «ὦ Λυδέ, πολλῶν Βασιλεῦ, Κροῖσε ἀνοητότατε, μὴ εὐχῆσαι νὰ ἀκούσῃς εἰς τὴν κατοικίαν σου τὴν ποθητὴν φωνὴν τοῦ ὀμιλοῦντος υἱοῦ σου. Συμπερώτερον σοῦ εἶναι νὰ μένῃ ἀλαλος, διότι θὰ ὀμιλήσῃ διὰ πρώτην φοράν εἰς ἡμέραν δυστυχή». Πράγματι, ὅταν ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος, ἓνας ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἤρχετο νὰ φονεύσῃ τὸν Κροῖσον χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ. Ὁ Κροῖσος μὲν λοιπὸν, ὅπως ἐβλεπεν αὐτὸν νὰ ὀρμᾷ ἐναντίον του, ἕνεκα τῆς παρουσίας δυστυχίας εἶχε μείνει ἀπαθὴς καὶ οὐδὲν ἐνδιεφέρετο, ἂν θὰ ἐπληγόνετο θανασίμως. Ὁ υἱὸς του ὅμως ἐκεῖνος ὁ ἀλαλος, μόλις εἶδε τὸν Πέρσῃ νὰ ἔρχεται ἀπειλητικᾶ, ἀπὸ φόβον καὶ βαθὺν πόνον ἐξέβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν· «ὦ ἄνθρωπε, μὴ φονεύσῃς τὸν Κροῖσον». Αὐτὰ λοιπὸν ἦσαν αἱ πρῶται λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερε τὸ παιδίον τοῦτο καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ὠμίλει καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

86. Οἱ Πέρσαι λοιπὸν κατέλαβον τὰς Σάρδεις καὶ συνέλαβον ζωντανὸν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε δέκα τέσσαρα ἔτη καὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας ἐπολιορκεῖτο καὶ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸν κατέστρεψε τὸ μέγα κράτος, τὸ ἰδικόν του. Οἱ Πέρσαι μόλις τὸν συνέλαβον, τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Κῦρον. Οὗτος, ἀφοῦ διέταξε νὰ συσσωρεύουν ξύλα διὰ μεγάλην πυράν, ἀνεβίβασεν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν Κροῖσον δεμένον μὲ χειροπέδας καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν δέκα τέσσαρας Λυδοὺς νέους. Ἡ σκέψις του ἦτο νὰ προσφέρῃ τὰ ἀκροθίνια αὐτὰ ὡς θυσίαν εἰς κάποιαν θεότητα εἴτε διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ κάποιον τάμα εἴτε καὶ, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο θεοσεβής, ἤθελε νὰ ἴδῃ, ἂν ἐπὶ τῆς πυρᾶς κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ προεφύλασεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ καῆ ζωντανός. Αὐτὸς λοιπὸν διηγοῦνται ὅτι ἐπραξεν αὐτά. Ὁ δὲ Κροῖσος ὅτι, ἐνῶ ἴστατο ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνεθυμήθη, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς τοιαύτην συμφοράν, τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀπὸ θεῖαν ἔμπνευσιν εἶχον λεχθῆ ὅτι δηλαδὴ «οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον ζῆ, εἶναι εὐτυχής». Μόλις ἐνεθυμήθη τοῦτο, ἐπῆρε βαθεῖαν ἀναπνοήν, μέσα εἰς τὴν μακρὰν σιωπὴν ἀνεστῆναξε καὶ ἐπανέλαβε τρεῖς φορές τὸ ὄνομα «Σόλων». Ὁ Κῦρος τὸν ἤκουσε καὶ διέταξε τοὺς διερμηνεῖς του νὰ ἐρωτήσουν τὸν Κροῖσον, ποῖον ἀκριβῶς ἐπικαλεῖται. Αὐτοὶ ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἠρώτησαν. Ὁ Κροῖσος ἐρωτώμενος ἐπ' ἄρκετὸν χρόνον ἐσιώπα, ἀλλά, ὅταν τὸν ἠνάγκασαν, εἶπεν. «Εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου μίαν συνομιλίαν μὲ ὄλους τοὺς βασιλεῖς θὰ ἐθεώρουν πολυτιμωτέραν ἀπὸ δὺα τὰ πλοῦτη». Οἱ λόγοι του ἦσαν ἀσα-

φεῖς καὶ ἐζήτουν πάλιν ἐξηγήσεις. Ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐνοχλητικοὶ μὲ τὰς ἐπιμόνους ἐρωτήσεις των, τοὺς ἔλεγεν ὅτι κάποτε ἦλθεν ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος εἰς τὰς Σάρδεις καί, ἀφοῦ εἶδεν ὅλα του τὰ πλούτη, τὰ περιεφρόνησε μὲ ὅσα εἶπε καὶ ὅτι ἔχουν ἐπαληθεύσει ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος προεῖπεν, ἂν καὶ δὲν ἀνεφέροντο καθόλου οἱ λόγοι του εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι εἶναι εὐτυχεῖς. Ὁ Κροῖσος διηγεῖτο ταῦτα, ἐνῶ ἡ πυρὰ ἦτο ἀναμμένη καὶ ἐκαίοντο τὰ ἄκρα. Ὁ δὲ Κῦρος ἤκουσε μόνος του ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς ὅσα εἶπεν ὁ Κροῖσος, μετεμελήθη καὶ ἐσκέφθη ὅτι καὶ αὐτὸς, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, παραδίδει εἰς τὰς φλόγας ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρξε κατώτερός του ὡς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἐπὶ πλεόν ἐφοβήθη τὴν τιμωρίαν τῆς πράξεώς του καί, ἀφοῦ ἀνελογίσθη ὅτι τίποτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν παραμένει σταθερόν, διέταξε νὰ σβήσουν τάχιστα τὴν πυρὰν καὶ νὰ κατεβάσουν τὸν Κροῖσον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσπάθειάν των δὲν ἠδύναντο πλεόν νὰ σβήσουν αὐτήν. Τότε λέγεται ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς ὅτι ὁ Κροῖσος, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν μεταμέλειαν τοῦ Κῦρου καὶ ὅτι πάντες προσεπάθουν νὰ σβήσουν τὴν πυρὰν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο πλεόν νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἐπεκαλέσθη μὲ δυνατὴν φωνὴν τὸν Ἀπόλλωνα ἰκετεύων αὐτόν, ἐὰν ποτὲ τοῦ προσέφερε δῶρον εὐχάριστον, νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὸν ἔσχατον ἐκεῖνον κίνδυνον. Αὐτὸς μὲν μὲ δάκρυα ἐπεκαλεῖτο τὸν θεόν. Αἰφνιδίως δέ, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἶθριος καὶ ἤρεμος, συνεσωρεύθησαν νέφη, ἐξέσπασε θύελλα καὶ ἤρχισε νὰ βρέχῃ καταρρακτωδῶς καὶ ἡ πυρὰ ἔσβησεν. Ἀπὸ αὐτὸ ὁ Κῦρος ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς, τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὴν πυρὰν καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς. «Κροῖσε, ποῖος ἄνθρωπος σὲ ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσῃς κατὰ τῆς χώρας μου καὶ νὰ γίνῃς ἐχθρὸς ἀντὶ φίλος μου ; Αὐτὸς ἀπήντησεν· «ὦ βασιλεῦ, ἔπραξα τοῦτο διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐτυχίαν καὶ τὴν ἰδικὴν μου δυστυχίαν. Αἷτιος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ θεὸς τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος μὲ παρεκίνησε νὰ λάβω τὰ ὄπλα. Διότι οὐδεὶς εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν εἰρήνην, καθ' ὅσον κατὰ τὴν εἰρήνην μὲν τὰ παιδιά θάπτουν τοὺς πατέρας των, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ οἱ πατέρες τὰ παιδιά. Ἀλλὰ οἱ θεοί, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἠθέλησαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ὅπως συνέβησαν.

ΕΥΤΕΡΗ

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου, υἱοῦ τοῦ Κύρου, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὴν γεωγραφίαν (κεφ. 1 – 99) καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς (κεφ. 99 κ. ἑ.). Μεταξὺ ἄλλων ὁ ποταμὸς Νεῖλος προκαλεῖ τὸ ἰδιαίτερον διαφέρον αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης.

1. Πυγμαῖοι

31. Ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου καὶ ἄνω (δηλαδὴ τῆς Ἐλεφαντίνης) κανεὶς δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τίποτε τὸ βέβαιον, διότι ὁ τόπος εἶναι ἐρημος ἐξ αἰτίας τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

32. Ἀπὸ μερικοὺς Κυρηναίους ὅμως ἤκουσα τὰ ἐξῆς. Μοῦ εἶπαν ὅτι μετέβησαν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος καὶ συνωμίλησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀμμωνίων Ἐτέαρχον. Κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτὴν ἐγίνε λόγος καὶ διὰ τὸν Νεῖλον, ὅτι δὲν γνωρίζει κανεὶς τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Ὁ Ἐτέαρχος τότε διηγήθη ὅτι Νασαμῶνες ἦλθον πρὸς αὐτὸν (ἦσαν δὲ αὐτοὶ λαὸς Λιβυκός, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσεν εἰς τὴν Σύρτιν καὶ εἰς μικρὸν μέρος ἀνατολικῶς τῆς Σύρτιος).

Ὅταν ἔφθασαν οἱ Νασαμῶνες καὶ ἠρωτήθησαν, ἂν ἐγνώριζον νὰ εἴπουν τίποτε περισσότερον διὰ τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, τοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν πατρίδα των τολμηροὶ νέοι ἀπὸ προύχοντα γονεῖς, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ δοξασθοῦν μὲ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα. Καὶ μάλιστα ὤρισαν διὰ κλήρου πέντε ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἐρευνήσουν τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, μήπως ἀνακαλύψουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνους, οἱ

ὅποιοι εἶδον τὰ πλέον μακρυνὰ μέρη. Διότι τὰ μὲν κατὰ τὴν βόρειον (= Μεσόγειον) θάλασσαν μέρη τῆς Λιβύης ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σολόεντος, ὅπου τελειώνει ἡ Λιβύη, κατοικοῦν ὄλην αὐτὴν τὴν παραλίαν Λίβυες καὶ πολλὰ ἔθνη Λιβυκὰ, πλὴν τῶν μερῶν τὰ ὅποια κατοικοῦν Φοίνικες καὶ Ἑλληνες. Πέραν ὁμοῦ ἀπὸ τὴν παραλιακὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὰ κατοικούμενα μέρη πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ Λιβύη εἶναι κατοικητήριον θηρίων καὶ πέραν ἀπὸ τὰ μέρη τῶν θηρίων μόνον ἄμμος ὑπάρχει, φοβερὰ ἀνυδρὸς καὶ ἐντελῶς ἔρημος. Οἱ νέοι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐστάλησαν ἀπὸ τοὺς συνομηλικούς των ἐφωδιασμένοι καλὰ μὲ ὕδωρ καὶ μὲ τροφίμα, μετέβησαν πρῶτοι εἰς τὴν κατοικουμένην περιοχὴν. Ἀφοῦ διέσχισαν αὐτὴν, ἐφθασαν εἰς τὸν τόπον τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς ἐπορεύοντο διὰ τῆς ἐρήμου. Ἐπέρασαν τοιουτοτρόπως μεγάλην ἀμμώδη ἔκτασιν καὶ μετὰ πολλὰς ἡμέρας εἶδον ἐπὶ τέλους εἰς πεδιάδα δένδρα. Ἐπλησίασαν καὶ ἔκοψαν τοὺς καρπούς τῶν δένδρων. Ἐνῶ ἔκοπτον τοὺς καρπούς, ἄνδρες μικρόσωμοι, χαμηλότεροι καὶ τοῦ μετρίου ἀνδρός, ὠρμησαν ἐναντίον των, τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἐπῆραν μαζὺ των βιαίως. Οἱ Νασαμῶνες δὲν καταλάβαιναν καθόλου τὴν γλῶσσάν των οὔτε ἐκεῖνοι τὴν γλῶσσαν τῶν Νασαμῶνων. Τοὺς ἐπῆραν διὰ μέσου ἀπεράντου ἔλους καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν αὐτό, ἐφθασαν εἰς πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὄλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὸ αὐτὸ ἀνάστημα μὲ αὐτούς, οἱ ὅποιοι τοὺς συνέλαβον. Ὅλοι ἦσαν μαῦροι. Πλησίον τῆς πόλεως ἔρρεε μέγας ποταμός, ὁ ὅποιος ἔτρεχεν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Μέσα εἰς αὐτὸν ἐφαίνοντο κροκόδειλοι.

33. Καὶ περὶ μὲν τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀμμωνίου Ἐτεάρχου ἀρκοῦν ὅσα ἔχω εἶπει. Θὰ προσθέσω μόνον ὅτι ἔλεγε πῶς, σύμφωνα μὲ τὴν διήγησιν τῶν Κυρηναίων, οἱ Νασαμῶνες ἐπέστρεψαν καὶ ὅτι ὄλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι μάγοι. Ὁ Ἐτέαρχος λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτός, ὁ ὅποιος ἔρρεε πλησίον τῆς πόλεως, ἦτο ὁ Νεῖλος καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ λογικὴ.

2. Αἱ Πυραμίδες

124. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ραμφινίτου ἔλεγον οἱ ἱερεῖς ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὴν Αἴγυπτον μεγάλη εὐνομία καὶ

ή χώρα εύρισκετο εἰς μεγάλην εὐτυχίαν. Ἄλλα μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Χέοψ, ὁ ὁποῖος τοὺς ὠδήγησεν εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Διότι κατὰ πρῶτον ἐκλείσεν ὅλους τοὺς ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε νὰ προσφέρουν θυσίας. Ἐπειτα ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐργάζωνται διὰ λογαριασμόν του. Εἰς ἄλλους ἐπέβαλε νὰ σύρουν μέχρι τοῦ Νείλου λίθους, τοὺς ὁποίους ἐκοπτον ἀπὸ τὰ λατομεῖα τοῦ Ἀραβίου ὄρους· εἰς ἄλλους ὥρισε μὲ πλοῖα νὰ περνοῦν τοὺς λίθους πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς σύρουν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὸ Λιβυκὸν ὄρος. Εἰργάζοντο δὲ ἀδιακόπως ἑκατὸν χιλιάδες ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἀντικαθίστων κατὰ τρίμηνον. Ὁ λαὸς ἐταλαιπωρεῖτο ἐπὶ δέκα ἔτη διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δρόμου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔσυρον τοὺς λίθους. Ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου μόλις εἶναι ἔργον κατώτερον τῆς πυραμίδος κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι πέντε στάδια, τὸ πλάτος δέκα ὀργυιαὶ καὶ τὸ ὕψος, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἡ ἐπίχωσις εἶναι πλέον ὑψηλή, εἶναι ὀκτῶ ὀργυιαί. Κατεσκευάσθη ἀπὸ λίθους πελεκητοὺς μὲ σκαλιστάς παραστάσεις. Διέθεσαν λοιπὸν δέκα ἔτη διὰ τὸν δρόμον τοῦτον καὶ διὰ τὰ ὑπόγεια οἰκήματα, τὰ ὅποια εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν λόφον, ὅπου εὕρισκονται αἱ πυραμίδες, τὰς ὁποίας ὁ Χέοψ προὐρίζε διὰ τάφους του εἰς μίαν νῆσον, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἐκεῖ μὲ διώρυγα, πού ἔφερεν ἀπὸ τὸν ποταμόν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυραμίδος μόνον ἐχρειάσθησαν εἴκοσιν ἔτη. Εἶναι τετράγωνος καὶ ἐκάστη πλευρὰ τῆς ἔχει ὀκτῶ πλέθρα πλάτος εἰς τὴν βάσιν καὶ ἄλλο τόσον ὕψος. Εἶναι ἀπὸ πελεκητοὺς λίθους πάρα πολὺ καλὰ ἐφηρμοσμένους καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς λίθους δὲν εἶναι μικρότερος τῶν τριάκοντα ποδῶν.

125. Κατεσκευάσθη δὲ ὡς ἐξῆς αὐτὴ ἡ πυραμὶς. Δηλαδή κατὰ πρῶτον ἔκαναν βαθμίδας, τὰς ὁποίας ἄλλοι ὀνομάζουν κρόσσας καὶ ἄλλοι βωμίδας. Ἀφοῦ τῆς ἔδιδον αὐτὸ τὸ σχῆμα, ὕψωνον τοὺς ἄλλους λίθους μὲ μηχανάς, πού κατεσκευάζον ἀπὸ κοντὰ ξύλα. Ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοὺς ἐσήκωνον μέχρι τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν βαθμίδων. Ὅταν δὲ ἀνέβαιναν ὁ λίθος ἐπάνω εἰς αὐτὴν (τὴν σειρᾶν), ἐτοποθετεῖτο εἰς ἄλλην μηχανήν, ἡ ὁποία ἦτο τοποθετημένη εἰς τὴν πρώτην σειρᾶν, ἀπ' ἐδῶ ἐσύρετο ὁ λίθος εἰς τὴν δευτέραν σειρᾶν ἐπάνω εἰς ἄλλην μηχανήν. Διότι ὅσαι σειραὶ βαθμίδων ἦσαν, τόσαι ἦσαν καὶ αἱ μηχαναί. Πιθανὸν ὅμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μηχανὴν εὐκολοκίνητον νὰ μετέφερον εἰς ἐκάστην σειρᾶν, ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν ἀπ' αὐτὴν τὸν λίθον. Διότι πρέπει

νά αναφέρω και τους δύο τρόπους, όπως ακριβώς λέγονται.

Πρώτον λοιπόν έτελείωσεν ή κορυφή τής πυραμίδος, κατόπιν ή επομένη σειρά, τελευταία δέ τὰ κατώτατα τμήματα, πού ήσαν επί του έδάφους. Είναι δέ σημειωμένα με αιγυπτιακά γράμματα επί τής πυραμίδος, πόσα έδαπανήθησαν διά τους έργάτας εις ράπανα, κρόμμια και σκόρδα και, όσον μου είναι δυνατόν νά ένθυμηθώ, ή επιγραφή, την όποίαν μου έξήγησεν ό διερμηνεύς, ανέφερεν ότι τó ποσόν είχε φθάσει τὰ χίλια έξακόσια άργυρά τάλαντα. Έάν πραγματικά τόσα είναι αυτά, πόσα άλλα είναι εύλογον νά έχουν δαπανηθῆ διά σιδηρά εργαλεία, με τὰ όποια ειργάζοντο, πόσα διά τρόφιμα και διά ένδύματα των εργαζόμενων κατά τόν χρόνον, τόν όποϊον ειπον τής οικοδομής, έκτός εκείνων πού έδαπανήθησαν κατά την γνώμην μου κατά τόν χρόνον, ό όποϊός έχρειάσθη διά νά κόψουν και νά μεταφέρουν τους όγκολίθους και νά άνοιξουν τó υπόγειον δρυγμα, τó όποϊον έχρειάσθη χρόνον ούκ όλίγον.

126. *Έμπροσθεν τής μεγάλης πυραμίδος άνηγέρθη ή μεσαία, τής όποίας έκάστη πλευρά είναι ένός και ήμίσεος πλέθρου. Έκτίσθη δέ άπό λίθους, τους όποϊους οι Αιγύπτιοι προσέφεραν εις την θυγατέρα του Χέοπος.*

127. *Ό Χέοψ ούτος έλεγον οι Αιγύπτιοι ότι έβασίλευσε πενήντα έτη. Μετά τόν θάνατόν του τόν διεδέχθη εις τόν θρόνον ό άδελφός του Χεφρήν. Και αυτός λέγουν ότι συμπεριεφέρθη κατά τόν ίδιον τρόπον και ώς πρós τὰ άλλα ζητήματα και ώς πρós τó ότι έκτισε και αυτός πυραμίδα, ή όποία δέν φθάνει τó μέγεθος τής πυραμίδος εκείνου (την έμετρήσαμεν άλλωστε και ήμεϊς)... διότι ούτε υπόγεια οικήματα έχει, ούτε διώρυξ άπό τόν Νείλον φθάνει έως αυτήν, όπως εις την άλλην, εις την όποίαν έρχεται ύδωρ άπό κτιστήν διώρυγα και περιβρέχει εις τó έσωτερικόν μίαν νήσον, εις την όποίαν λέγουν ότι εύρίσκεται τó σώμα του Χέοπος. Αφού έκτισε δέ την πρώτην σειράν άπό αιθιοπικούς λίθους διαφόρων χρωμάτων, ύψωσε την πυραμίδα κατά τεσσαράκοντα πόδας χαμηλότερα άπό την μεγάλην, πού ήτο παραπλεύρως. Και αι δύο ύψώνονται επί του αυτού λόφου, ό όποϊός έχει ύψος εκατόν ποδών. Έλεγον ότι ό Χεφρήν έβασίλευσε πενήντα έξ έτη.*

128. *Υπολογίζουν λοιπόν εκατόν έξ έτη, κατά τὰ όποια οι Αιγύπτιοι υπέστησαν τὰ πάνδεινα και οι ναοί καθ' όλον αυτόν τόν χρόνον*

ἔμειναν κλειστοὶ καὶ δὲν ἀνοίξαν. Τούτους οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ μῖσος δὲν θέλουν μὲ κανένα τρόπον νὰ τοὺς ἀναφέρουν, ἀλλὰ ὀνομάζουσι καὶ τὰς πυραμίδας μὲ τὸ ὄνομα ἐνὸς ποιμένου Φιλιτίου, ὁ ὁποῖος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔβροσκε τὰ ποιμνιά του εἰς τὰ μέρη αὐτά.

3. Ὁ Λαβύρινθος

Τὴν Αἴγυπτον ἐμοιράσθησαν δώδεκα βασιλεῖς. Οὗτοι ἦσαν ἡνωμένοι διὰ φιλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημειῶδες ἔργον. Τοῦτο ἦτο ὁ Λαβύρινθος.

148. Ἀπεφάσισαν ἐπίσης νὰ ἀφήσουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημεῖον. Μετὰ τὴν ἀπόφασίν των αὐτὴν κατεσκευάσαν λαβύρινθον ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Μοίριος καὶ ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μάλιστα εἰς τὸ ὕψος τῆς πόλεως, ἡ ὁποία καλεῖται τῶν Κροκοδείλων. Ἐγὼ εἶδον αὐτὸν καὶ εἶναι πράγματι ἀνώτερος πάσης περιγραφῆς. Διότι, ἂν κανεὶς προσέθετε τὰ τεῖχη καὶ τὰ ἔργα τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τὸ σύνολον αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι κατώτερον ἀπὸ τὸν λαβύρινθον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς τῆς Ἐφέσου καὶ ὁ ναὸς τῆς Σάμου εἶναι ἀξιόλογοι βέβαια. Ἀλλὰ καὶ αἱ πυραμίδες εἶναι ἀνώτεραι πάσης περιγραφῆς καὶ ἐκάστη τούτων εἶναι ἀνταξία πολλῶν καὶ μεγάλων Ἑλληνικῶν ἔργων. Ὁ λαβύρινθος ἐν τούτοις εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Διότι ἔχει δώδεκα αὐλάς σκεπασμένας μὲ στέγην, μὲ πύλας ποὺ εἶναι ἀπέναντι ἢ μία τῆς ἄλλης. Ἐξ μὲν ἀπὸ αὐτὰς εἶναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἕξ πρὸς νότον, συνεχόμεναι. Περικλείει δὲ αὐτὰς ἀπ' ἑξῶ ὁ ἴδιος τοῖχος. Ὑπάρχουν μέσα δύο ὄροφοι αἰθουσῶν, αἱ μὲν ὑπόγειοι, αἱ δὲ ὑπεράνω τῶν ἄλλων, τρεῖς χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν ἦτοι χίλια πεντακόσια αἰθούσαι εἰς ἕκαστον ὄροφον. Τὰς μὲν λοιπὸν ἄνω αἰθούσας ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἶδομεν, τὰς ἐπεσκέφθημεν καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ὀμιλοῦμεν περὶ αὐτῶν. Διὰ τὰς ὑπογείους αἰθούσας ἐλάβομεν πληροφορίας ἀπὸ ἄλλους, διότι οἱ Αἰγύπτιοι φύλακες δὲν ἤθελον μὲ κανένα τρόπον νὰ μᾶς δείξουν αὐτὰς μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι μέσα ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐξ ἀρχῆς τὸν λαβύρινθον, καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν διὰ μὲν τὰς ὑπογείους αἰθούσας λέγομεν ὅσα ἐμάθομεν ἐξ ἀκοῆς, αἱ δὲ ἄνω, τὰς ὁποίας εἶδομεν οἱ ἴδιοι, εἶναι ἀνώτεραι παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου.

Οἱ δρόμοι, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ κανεῖς, διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς αἰθούσας καὶ οἱ ἐλιγμοί, τοὺς ὁποίους κάμνει, διὰ νὰ διασχίσῃ τὰς αὐλάς, ἐπειδὴ ἦσαν ἐξαιρετικὰ περίπλοκοι, μᾶς ἐπαρουσίαζον μίαν συνεχῆ ἐκπληξιν, ὅπως ἐπηγαίναμεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐλὴν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀπὸ τὰς αἰθούσας εἰς τὰς στοάς, ἐκ τῶν στοῶν εἰς ἄλλα μέρη ἐστεγασμένα καὶ ἐκ τῶν αἰθουσῶν εἰς ἄλλας αὐλάς.

Ἡ ὄροφὴ ὅλων τούτων τῶν οἰκημάτων εἶναι λιθίνη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ τοῖχοι. Οἱ τοῖχοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ γλυπτὰς παραστάσεις. Ἐκαστῇ αὐλῇ περιβάλλεται ὑπὸ στύλων ἐκ λίθου λευκοῦ μὲ ἀρίστην συναρμογὴν. Ὅπως τελειώνει ὁ λαβύρινθος, εἰς τὴν γωνίαν ὑπάρχει συνέχεια μὲ αὐτὸν πυραμῖς τεσσαράκοντα ὀργυιῶν, ὅπου εἶναι σκαλισμένα μεγάλαι παραστάσεις. Ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς αὐτήν, ἔχει κατασκευασθῆ ὑπογείως.

Θ Α Λ Ε Ι Α

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀφήγησίν του περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καμβύσου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τῆς ὁποίας ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία καταλαμβάνει τὸ II βιβλίον. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Ἡρόδοτος καὶ μᾶς ὁμιλεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου βιβλίου του περὶ τῶν Αἰθίοπων.

1. Οἱ Αἰθίοπες

17. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Καμβύσης ἐσχεδίασε τρεῖς ἐκστρατείας, κατὰ τῶν Καρχηδονίων, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων καὶ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθίοπων, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν τὰ νότια παράλια τῆς Λιβύης. Ἐνῶ ἐσκέπτετο τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ κατὰ τῶν Καρχηδονίων τὸ ναυτικόν, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων μέρος τοῦ πεζικοῦ του καὶ εἰς τοὺς Αἰθίοπας νὰ πέμψῃ πρῶτα κατασκόπους, διὰ νὰ ἴδουν τὴν λεγομένην Ἥλιου τράπεζαν, ἡ ὁποία εὕρισκετο εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰθίοπας, ἂν πραγματικὰ ὑπῆρχε καὶ συγχρόνως νὰ κατασκοπεύσουν τὰ ἄλλα πράγματα μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι φέρουν δῶρα εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν.

18. Ἡ τράπεζα τοῦ Ἥλιου λέγεται ὅτι εἶναι τοιαύτη περίπου. Ὑπάρχει εἰς ἓν προάστειον λιβάδι γεμάτο ἀπὸ ψημένα κρέατα ὄλων τῶν ζώων. Εἰς τοῦτο τὸ λιβάδι οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες ἐκ τῶν πολιτῶν φροντίζουν καὶ ἀφίνουν κρέατα τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν ἔρχεται ἐκεῖ καὶ τρώγει ὅποιος θέλει. Οἱ ἰθαγενεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἴδια ἡ γῆ ἐκάστοτε παράγει τὰ κρέατα αὐτά. Ἡ καλουμένη λοιπὸν τράπεζα τοῦ Ἥλιου τοιαύτη περίπου λέγεται ὅτι εἶναι.

19. Μόλις ἀπεφάσισεν ὁ Καμβύσης νὰ πέμψῃ τοὺς κατασκόπους,

ἀμέσως ἔστειλε νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν πόλιν Ἑλεφαντίνην ἐκ τῶν Ἰχθυοφάγων ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον τὴν Αἰθιοπικὴν γλῶσσαν...

20. Ὅταν ἀπὸ τὴν Ἑλεφαντίνην ἔφθασαν εἰς τὸν Καμβύσην οἱ Ἰχθυοφάγοι, τοὺς ἔπεμψεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ παρήγγειλε, τί ἔπρεπε νὰ εἴπουν. Ἐφερον μαζί των ὡς δῶρα ἓν ἔνδυμα πορφυροῦν, περιδέριον χρυσοῦν, βραχιόλια, ἀλαβάστρινον δοχεῖον μὲ μύρον καὶ ἓν δοχεῖον μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Οἱ Αἰθίοπες δὲ οὗτοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστειλε τοὺς Ἰχθυοφάγους ὁ Καμβύσης, λέγεται ὅτι εἶναι οἱ ὑψηλότεροι καὶ οἱ ὠραιότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγουν ὅτι ἔχουν αὐτοὶ ἔθιμα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἰδίως τὸ ἀκόλουθον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως. Ὅποιον ἀπὸ τοὺς πολίτας κρίνουν ὅτι εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους καὶ ὅτι ἔχει σωματικὴν δύναμιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος του, τοῦτον θεωροῦν ἄξιον νὰ εἶναι βασιλεὺς.

21. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἔφθασαν οἱ Ἰχθυοφάγοι, προσέφεραν τὰ δῶρα εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἶπον τὰ ἑξῆς. «Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης, ἐπειδὴ θέλει νὰ γίνῃ φίλος καὶ ξένος σου, μᾶς ἔστειλε μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μαζί σου καὶ σοῦ προσφέρει αὐτὰ ἐδῶ ὡς δῶρα, τὰ ὅποια καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐδοκίμαζε νὰ μεταχειρίζεται».

Ἄλλ' ὁ Αἰθίοψ ἐνόησεν ὅτι ἦλθον ὡς κατάσκοποι καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς· «οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν σᾶς ἔστειλε νὰ μοῦ φέρετε δῶρα, διότι δῆθεν θεωρεῖ σπουδαῖον πρᾶγμα νὰ γίνῃ φίλος μου οὔτε σεῖς λέγετε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἔχετε ἔλθει ὡς κατάσκοποι τοῦ βασιλείου μου, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκεῖνος εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος. Διότι, ἂν ἦτο δίκαιος, δὲν θὰ ἐπεθύμει ἄλλην χώραν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδικήν του οὔτε θὰ ὑπεδούλωνεν ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἔχει ἀδικηθῆ. Τώρα δὲ δώσατε εἰς αὐτὸν αὐτὸ ἐδῶ τὸ τόξον καὶ ἐπαναλάβετε τοῦ τὰ ἑξῆς· «ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰθίοπων συμβουλευεὶ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὅταν οἱ Πέρσαι δυναθοῦν τόσον εὐκολα, ὅσον ἐγὼ τώρα νὰ τεντώσουν τόξα τόσον μεγάλα, ὅπως αὐτὸ ἐδῶ, τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθίοπων μὲ στρατὸν πολυαριθμότερον. Μέχρι τότε ὅμως νὰ εὐγνωμονοῦν τοὺς θεούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν Αἰθίοπων τὴν ἰδέαν νὰ προσθέσουν ἄλλην μίαν ἀκόμη χώραν

εις την ιδιικήν των». Αὐτὰ ἀφοῦ εἶπεν, ἐχαλάρωσε τὸ τόξον καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους.

Ἐπειτα ἔλαβε τὸ πορφυροῦν ἔνδυμα καὶ ἠρώτησε, τί ἦτο καὶ πῶς ἦτο κατεσκευασμένον. Ὅταν εἶπον οἱ Ἰχθυοφάγοι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν πορφύραν καὶ τὴν βαφήν, αὐτὸς ἀπεκρίθη ὅτι, ὅπως εἴσθε οἱ ἄνθρωποι ἀπατηλοί, ὁμοίως καὶ τὰ ἐνδύματά σας εἶναι ἀπατηλά». Κατόπιν ἠρώτα διὰ τὰ χρυσᾶ ἀντικείμενα, τὸ περιδέριον καὶ τὰ βραχιόλια. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἰχθυοφάγοι τοῦ ἐξηγοῦσαν τὰ στολίδια ἐκεῖνα, ἐγέλασεν ὁ βασιλεὺς καί, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι ἦσαν δεσμά, τοὺς εἶπεν ὅτι οἱ Αἰθίοπες ἔχουν δεσμὰ δυνατώτερα ἀπὸ αὐτά. Τρίτον ἠρώτησε περὶ τοῦ μύρου. Ὅταν τοῦ ἐξήγησαν τὴν κατασκευὴν του καὶ ὅτι ἀλείφονται μὲ αὐτό, τοὺς ἐπανελάβεν ὅτι ἀκριβῶς εἶπε καὶ διὰ τὰ ἐνδύματα. Μόλις δὲ ἐφθασεν εἰς τὸν οἶνον καὶ ἔμαθε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς του, εὐχαριστήθη πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ποτὸν καὶ ἠρώτησε, μὲ τί τρέφεται ὁ βασιλεὺς καὶ πόσον χρόνον τὸ πολὺ ζῆ ἓνας Πέρσης. Αὐτοὶ ἀπήντησαν ὅτι ὁ βασιλεὺς τρέφεται μὲ ἄρτον. Τοῦ ἐξήγησαν, πῶς φυτρώνει ὁ σῖτος καὶ ὅτι εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ ζήσῃ εἰς τὴν Περσίαν τὸ πολὺ ὀγδοήκοντα ἔτη. Ὁ Αἰθίοψ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐκπλήσσεται καθόλου, διότι ζοῦν τόσον ὀλίγα ἔτη, ἀφοῦ τρῶγουν κόπρον. Ἄλλ' οὔτε τόσα ἔτη δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ζοῦν, ἐὰν δὲν τοὺς ἐδίδε δυνάμεις τὸ ποτὸν αὐτό, καὶ εὐνοοῦσε τὸν οἶνον. Ὡς πρὸς αὐτὸ ἀνεγνώριζεν ὅτι εἶναι κατώτεροι τῶν Περσῶν.

23. Ὅταν δὲ καὶ οἱ Ἰχθυοφάγοι μὲ τὴν σειρὰν τῶν ἠρώτησαν τὸν βασιλέα περὶ τῆς μακροζωίας τῶν Αἰθιοπίων καὶ περὶ τῆς διαίτης αὐτῶν ἀπεκρίθη ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς φθάνουν τὰ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη, μερικοὶ ὅτι τὰ περνοῦν καὶ αὐτά. Ἡ τροφή τῶν ὅτι εἶναι κρέας βραστὸν καὶ ποτὸν αὐτῶν τὸ γάλα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κατάσκοποι ἔμειναν ἐκπληκτοὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς, ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς μίαν κρήνην, μὲ τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας, ὅσοι ἐλούοντο, ἐγίνοντο λιπαρώτεροι, ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀπὸ ἔλαιον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρήνην ἐξήρχετο μυρωδιὰ μενεξέδων. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἔλεγον οἱ κατάσκοποι ὅτι εἶναι τόσον ἐλαφρόν, ὥστε τίποτε δὲν δύναται νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ξύλον οὔτε ὅσα εἶναι ἐλαφρότερα ἀπὸ ξύλον, ἀλλ' ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐβυθίζοντο. Ἐὰν πράγματι ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των τοιοῦτον ὕδωρ, ὅπως τὸ περιγράφουν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ εἶναι μακρόβιοι, διότι χρῆ-

σιμοποιοῦν αὐτὸ πάντοτε. Ἐκ τὴν κρήνην ὠδήγησαν τοὺς κατασκόπους εἰς φυλακὴν ἀνδρῶν, ὅπου πάντες ἦσαν δεμένοι μὲ χρυσᾶ δεσμὰ. Εἰς τοὺς Αἰθίοπας τούτους ὁ χαλκὸς εἶναι ἀπὸ ὅλα τὰ μέταλλα τὸ σπανιώτερον καὶ τὸ πολυτιμότερον. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ δεσμωτηρίου ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν λεγομένην τράπεζαν τοῦ Ἡλίου.

24. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τελευταίους ἐπεσκέφθησαν τοὺς τάφους αὐτῶν. Λέγεται ὅτι κατασκευάζουν αὐτοὺς ἀπὸ διαφανεῖς λίθους κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐκ ἀποξηράνουν τὸ πτώμα, εἴτε ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι εἴτε κάπως διαφορετικὰ, τὸ περιβάλλουν μὲ ἓν στρώμα γύψου, τὸ ζωγραφίζουσι ὀλόκληρον μὲ προσπάθειαν νὰ ἀποτυπώσουν ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα τὴν μορφήν τοῦ νεκροῦ, ὕστερα τὸ περικλείουσι μὲ κοίλην στήλην, ἣ ὅποια ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ διαφανῆ λίθον (ἣ ὕλη αὐτὴ ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐκόλως τὴν ἐπεξεργάζονται). Ὁ νεκρὸς διακρίνεται καθαρὰ εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης χωρὶς νὰ μυρίζῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ καμμίαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Φαίνονται δὲ ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ ὅμοια πρὸς αὐτὸν τὸν νεκρὸν. Ἐπὶ ἐν μὲν ἔτος φυλάττουν τὴν στήλην εἰς τὴν οἰκίαν των οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς, προσφέρουσι εἰς τὸν νεκρὸν ἀπαρχὰς καὶ κάμνουσι θυσιάς. Κατόπιν μεταφέρουσι αὐτὴν εἰς τοὺς τάφους τῆς πόλεως.

25. Ἐκ οἱ κατάσκοποι ἐξήτασαν τὰ πάντα, ἀνεχώρησαν. Ὅταν δὲ ἀνέφεραν αὐτὰ, ὁ Καμβύσης ὠργίσθη καὶ ἀμέσως ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Αἰθιοπίων, χωρὶς νὰ διατάξῃ οὐδεμίαν προπαρασκευὴν τροφίμων οὔτε νὰ ἀναλογισθῆ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου. Ὅπως ἦτο τρελλὸς καὶ ὄχι εἰς τὰ καλά του, εὐθύς μόλις ἤκουσεν ὁ ἴδιος τοὺς Ἰχθυοφάγους, ἐξεστράτευσεν. Διέταξε μὲν πάντες οἱ Ἕλληνες, ποὺ ἦσαν παρόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐδῶ νὰ παραμείνουν. Ἐπῆρε δὲ μαζί του ὅλον τὸ πεζικόν. Ἐπειτα πορευόμενος ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Ἀπέσπασεν πεντήκοντα χιλιάδας ἀπὸ τὸν στρατόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς μὲν ἔδωκεν ἐντολήν νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς Ἀμμωνίους καὶ νὰ καύσουν τὸ μαντεῖον τοῦ Διός, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν ἐβάδιζε κατὰ τῶν Αἰθιοπίων. Ἀλλὰ πρὶν ὁ στρατὸς διανύσῃ τὸ πέμπτον τῆς ἀποστάσεως, ἤδη ἐξητλήθησαν τὰ τρόφιμα, τὰ ὅποια εἶχον φέρει μαζί των. Καὶ μετὰ τὰ τρόφιμα ἐξητλήθησαν τὰ ἀχθοφόρα ζῶα, διότι τὰ ἔτρωγον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ὁ Καμβύσης, μόλις ἀντελή-

φθη αὐτά, ἤλλασσε γνώμην καὶ ὠδήγει ὀπίσω τὸν στρατόν, θὰ ἐνήργει ὡς φρόνιμος ἄνθρωπος παρὰ τὸ ἀρχικόν του σφάλμα. Τώρα ὁμως, χωρὶς νὰ ὑπολογίζη τίποτε, ἐξηκολούθει νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἐμπρός. Οἱ στρατιῶται, μέχρις ὅτου μὲν ἠδύναντο νὰ λαμβάνουν κάτι ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, μὲ χορτοφαγίαν ἔζων. "Ὅταν ὁμως ἐφθασαν εἰς τὰ ἀμμώδη μέρη, τότε μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διέπραξαν ἔργον ἀποτρόπαιον. Ἐρριπτον κλῆρον μεταξὺ των ἀνὰ δέκα καὶ κατέτρωγον τὸν ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς. "Ὅταν ἐπληροφόρηθη αὐτὰ ὁ Καμβύσης, ἐφοβήθη τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν στρατιωτῶν, ἐγκατέλειψε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν, ὑπεχώρησε καὶ φθάνει εἰς τὰς Θήβας, ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἀπὸ τὸν στρατόν του. Ἀπὸ τὰς Θήβας κατέβη εἰς τὴν Μέμφιν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς "Ἕλληνας νὰ ἐπιστρέψουν.

26. Τοιοῦτον τέλος εἶχεν ἡ κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν ἐκστρατεία. "Ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς διετάχθησαν νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Ἀμμωνίων, ἀφοῦ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐπορεύοντο μὲ ὁδηγούς καὶ φαίνεται ὅτι ἐφθασαν εἰς τὴν πόλιν Ὅασιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ Σάμιοι, πού λέγεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Αἰσχριωνίαν φυλὴν καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰς Θήβας ἐπτὰ ἡμερῶν πορείαν μέσα ἀπὸ ἀμμώδη περιοχὴν. Ὀνομάζεται δὲ ὁ τόπος οὗτος εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων Μακάρων νῆσος. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν τόπον λέγεται ὅτι ἐφθασεν ὁ στρατός. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀμμωνίους καὶ ὄσους ἤκουσαν αὐτοὺς, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ εἶπῃ κάτι δι' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας. Διότι οὔτε εἰς τοὺς Ἀμμωνίους ἐφθασαν οὔτε ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀμμωνίους. "Ὅταν ἐφυγον ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν Ὅασιν καὶ ἐπορεύοντο ἐναντίον των διὰ τῆς ἀμμώδους ἐκτάσεως, ἐφθασαν εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δρόμου μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ὀάσεως. Ἐνῶ ἐγευμάτιζον αὐτοί, ἐπνευσε δυνατὸς καὶ παράξενος νότιος ἄνεμος, ὅστις ἐσήκωσε σωροὺς ἄμμου, ὥστε ἐκάλυψε τελείως αὐτοὺς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηφανίσθησαν. Οἱ Ἀμμωνιοὶ λέγουσι ὅτι αὐτὰ συνέβησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν.

2. Ὁ δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους

39. Ὅταν ὁ Καμβύσης ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συγχρόνως ἔκαμαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σάμου καὶ

τοῦ Πολυκράτους, υἱοῦ τοῦ Αἰάκου, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Σάμον κατόπιν ἐπαναστάσεως. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διήρесе τὸ κράτος εἰς τρία μέρη καὶ τὸ ἐμοιράσθη μὲ τοὺς ἀδελφούς του Παντάγωντος καὶ Συλοσῶντα. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ τὸν μὲν ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς ἐφόνευσε, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξεδίωξεν, κατέλαβεν ὅλην τὴν Σάμον. Ἀφοῦ τὴν κατέλαβεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἄμασιν, ἐπεμπεν εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ ἐδέχετο ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἡ δύναμις τοῦ Πολυκράτους ἀμέσως ἐμεγάλωσε καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διότι ὁποῦδήποτε ἔστειλε τὸν στρατὸν του, πάντα εἶχεν ἐπιτυχίας. Εἶχεν ἑκατὸν πεντηκοντόρους καὶ χιλίους τοξότας. Ἐλεηλάτει πάντας ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. «Διότι, καθὼς ἔλεγε, θὰ φανῶ περισσότερον εὐχάριστος εἰς τὸν φίλον μου, ὅταν τοῦ ἀποδώσω ὅσα τοῦ ἤρπασα, παρὰ νὰ μὴ λάβω ἀπὸ αὐτὸν τίποτε ἐξ ἀρχῆς». Ἐκυρίευσε λοιπὸν πολλὰς νήσους καὶ πολλὰς πόλεις τῆς ἠπείρου. Μάλιστα καὶ τοὺς Λεσβίους, πού ἐβόηθουν μὲ ὄλας τῶν τὰς δυνάμεις τοὺς Μιλησίου, ἐνίκησεν εἰς ναυμαχίαν καὶ συνέλαβεν αὐτοὺς αἰχμαλώτους. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ἔσκαψαν τὴν τάφρον γύρω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Σάμου.

40. Τὴν μεγάλην εὐτυχίαν τοῦ Πολυκράτους δὲν ἠγνόει, νομίζω, ὁ Ἄμασις, ἀλλὰ τὸναντίον καὶ ἐνδιεφέρετο δι' αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐτυχία του αὕτη συνεχῶς ἐμεγάλωνεν, ἔγραψε τὰ ἐξῆς ἐπὶ παπύρου καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Σάμον. «Ὁ Ἄμασις πρὸς τὸν Πολυκράτη λέγει τὰ ἀκόλουθα. Εὐχάριστον μὲν εἶναι νὰ πληροφορηῖται κανεὶς ὅτι ὁ φίλος καὶ σύμμαχος του εὐτυχεῖ. Ἄλλ' εἰς ἐμὲ δὲν ἀρέσκει ἡ μεγάλη σου εὐτυχία, διότι καλὰ γνωρίζω ὅτι τὸ θεῖον εἶναι φθονερόν. Θὰ ἐπεθύμουν λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ ὅλοι ὅσους ἀγαπῶ ἄλλοτε μὲν εἰς μερικὰς ὑποθέσεις μας νὰ εὐδοκιμοῦμεν, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀποτυγχάνωμεν, ὥστε ἡ ζωὴ μας νὰ διαφέρῃ μὲ τὴν ἀλλαγὴν καὶ νὰ μὴ εἴμεθα πάντοτε εὐτυχεῖς. Διότι ποτὲ ὡς τῶρα δὲν ἤκουσα νὰ κάνουν λόγον δι' ἕνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ κατὰ πάντα ἦτο εὐτυχῆς, νὰ μὴ ἔχη ἐλεεινὸν τέλος μέχρι τελείας καταστροφῆς του. Σὺ λοιπὸν ἄκουσε καὶ κάμε τὰ ἐξῆς διὰ τὴν εὐτυχίαν σου. Φρόντισε νὰ εὖρης, ποῖον πολυτιμότερον ἀγαθὸν ἔχεις καὶ μὲ τὴν ἀπώλειάν του θὰ λυπηθῆς ὑπερβολικὰ· ρῖψε τὸ πρᾶγμα τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ πλέον εἰς ἄνθρω-

πον. Και ἂν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ αἱ εὐτυχίαι σου δὲν ἐναλλάσσωνται διαδοχικὰ μὲ τὰς δυστυχίας, θεράπευσε τὴν κατάστασιν μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον σοῦ ὑπαγορεύω».

41. Ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ὁ Πολυκράτης αὐτά, ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἄμασις τὸν συνεβούλευεν ὀρθῶς. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ εὕρῃ, ποῖον ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἂν ἔχανε, θὰ ἐλυπεῖτο ἢ ψυχὴ του ὑπερβολικὰ. Ἀφοῦ ἐσκέφθη καλῶς, εὗρε τὸ ἐξῆς. Εἶχε μίαν σφραγιδα χρυσοδεμένην, τὴν ὁποίαν ἐσυνήθιζε νὰ φορῇ ὡς δακτυλίδι. Ἦτο ἀπὸ σμάραγδον λίθον, ἔργον τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Τηλεκλέους ἀπὸ τὴν Σάμον. Ὅταν λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ χάσῃ αὐτήν, ἔκαμε τὸ ἐξῆς. Ἐτοίμασε μίαν πεντηκόντορον μὲ τοὺς ἄνδρας τῆς καὶ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς αὐτήν. Κατόπιν διέταξε νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς τὸ πέλαγος. Ὅταν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν νῆσον, ἀφῆρεσε ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του τὴν σφραγιδα καί, ἐνῶ τὸν ἔβλεπον ὅλοι οἱ συμπλέοντες, ρίπτει αὐτήν εἰς τὸ πέλαγος. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐλυπεῖτο διὰ τὴν συμφορὰν.

42. Μετὰ πέντε ὅμως ἡ ἕξ ἡμέρας ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς συνέβη τὸ ἐξῆς εἰς τὸν Πολυκράτη. Ἄλιεύς συνέλαβεν ἕνα μέγαν καὶ ὠραῖον ἰχθύν καὶ ἐθεώρησε καλὸν νὰ προσφέρῃ αὐτὸν ὡς δῶρον εἰς τὸν Πολυκράτη. Τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὰς πύλας τοῦ Πολυκράτους καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτόν. Ὅταν οὗτος ἐπέτυχε τοῦτο, προσέφερε τὸν ἰχθύν εἰς τὸν Πολυκράτη μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους. «Βασίλει, ἔπιασα αὐτὸ τὸ ψάρι, δὲν ἐθεώρησα ὀρθὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν ἀγοράν, ἂν καὶ ζῶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μου, ἀλλὰ μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶναι ἄξιον διὰ σέ καὶ τὴν βασιλικὴν σου ἐξουσίαν Δι' ἐσέ λοιπὸν τὸ ἔφερα ὡς δῶρον.» Ὁ Πολυκράτης εὐχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς λόγους καὶ ἀπήντησε μὲ τὰ ἐξῆς : «Ἐκαμες πάρα πολὺ καλὰ καὶ σοῦ χρεωστῶ διπλῆν εὐγνωμοσύνην διὰ τοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ δῶρον. Καλοῦμεν καὶ σέ εἰς τὸ δεῖπνον». Καὶ ὁ μὲν ἄλιεύς μὲ ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν τιμὴν αὐτὴν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν δὲ οἱ ὑπῆρέται ἤνοιξαν τὸν ἰχθύν, εὗρον εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τὴν σφραγιδα τοῦ Πολυκράτους. Μόλις τὴν εἶδον καὶ τὴν ἐπῆραν εἰς τὰς χεῖράς των, τὴν ἔφεραν χαρούμενοι εἰς τὸν Πολυκράτη. Ὅταν ἔδιδον τὴν σφραγιδα, διηγοῦντο, μὲ ποῖον τρόπον εὗρέθη. Τότε ὁ Πολυκράτης ἐνόησεν ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν θείαν δύναμιν, γράφει εἰς πάπυρον ὄλα, ὅσα ἔπραξε καὶ πᾶν

ὅτι συνέβη. Ἄφοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν, ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὴν Αἴ-
γυπτον.

43. "Ὅταν ὁ Ἄμασις ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πολυκράτη, ἐνόησεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς ἄνθρωπος νὰ ἀπομακρύνῃ ἓνα ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνο, πού πρόκειται νὰ τοῦ συμβῆ καὶ ὅτι ὁ Πολυκράτης δὲν ἔμελλε νὰ ἔχῃ καλὸν τέλος, ἀφοῦ τόσον πολὺ τὸν εὐνοεῖ ἡ τύχη, ὥστε νὰ εὐρίσκη ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔρριπτεν (εἰς τὴν θάλασσαν).

"Ἐπεμψε λοιπὸν κήρυκα εἰς τὴν Σάμον, διὰ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι διαλύει τὴν μεταξὺ των συμμαχίαν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο φοβούμενος, μήπως συμβῆ μεγάλη καὶ φοβερὴ συμφορὰ εἰς τὸν Πολυκράτη καὶ λυπηθῆ αὐτὸς περισσότερον τότε ὡς φίλος.

ΜΕΛΤΟΜΕΝΗ

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῶν δύο μεγάλων ἐκστρατειῶν τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Σκυθίας καὶ κατὰ τῆς Λιβύης.

Ἡ Λιβύη

41. Τοιαύτη εἶναι ἡ διαμόρφωσις καὶ τόση ἡ ἔκτασις τῆς Ἀσίας. Ἡ δὲ Λιβύη εὐρίσκεται εἰς τὴν ἄλλην χερσόνησον, διότι ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὴν Αἴγυπτον. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Αἰγύπτου ἡ ξηρὰ αὕτη εἶναι στενὴ, διότι ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν θάλασσαν (τὴν Μεσόγειον) μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς εἶναι δέκα χιλιάδες ὀργυαί, πού ἰσοδυναμοῦν πρὸς χιλίους σταδίους. Μετὰ τὸ στενὸν αὐτὸ μέρος ἡ ξηρὰ πλατύνεται καὶ καλεῖται Λιβύη.

42. Ἀπορῶ λοιπὸν μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὤρισαν καὶ διήρσαν τὴν γῆν εἰς Λιβύην, Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην, διότι ἡ διαφορὰ μεταξύ των δὲν εἶναι μικρά. Πράγματι ἡ Εὐρώπη ὡς πρὸς τὸ μῆκος μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῶν δύο ἄλλων, ὡς πρὸς τὸ πλάτος ὁμως μού φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀξία νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτάς.

Μόνον ἡ Λιβύη πράγματι φαίνεται ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν πλὴν τοῦ τμήματος αὐτῆς, τὸ ὅποῖον συνορεύει πρὸς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Νεκῶ, ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων, πρῶτος ἀπὸ ὅσους γνωρίζομεν ἡμεῖς, ἀπέδειξε τοῦτο. Αὐτός, ὅταν ἔπαυσε νὰ σκάπητῃ τὴν διώρυγα, ἡ ὁποία εἶναι μεταξύ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἀραβίου κόλπου, ἔστειλε μὲ πλοῖα μερικὸς Φοίνικας μὲ τὴν διαταγὴν νὰ εἰσέλθουν διὰ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν (δηλ. τὴν Μεσόγειον) καὶ δι' αὐτῆς νὰ φθάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Φοίνικες λοιπὸν ἀνεχώρησαν

ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐταξίδευσον εἰς τὴν νότιον (= τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν). "Ὅταν ἤρχετο τὸ φθινόπωρον, ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν ξηρὰν, ἔσπειρον τὴν γῆν τῆς Λιβύης, ἐκεῖ ὅπου ἐκάστοτε συνέβαινε νὰ ταξιδεύουν καὶ περιέμενον τὸ θέρος." Ὅταν δὲ ἐθέριζον τὸν σῆτον, ἀπέπλεον. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέρασαν δύο ἔτη. Κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἐπέρασαν τὰς Ἡρακλείους στήλας καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ διηγοῦντο πράγματα, τὰ ὅποια ἐγὼ μὲν δὲν πιστεύω, ἄλλος ὁμοίως ἴσως τὰ πιστεύει, ὅτι δηλαδὴ, ὅταν περιέπλεον τὴν Λιβύην, εἶχον τὸν ἥλιον εἰς τὰ δεξιὰ.

43. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινε γνωστὴ πρῶτον ἡ Λιβύη. Μετὰ τούτους οἱ Καρχηδόνιοι λέγουσιν ὅτι τὴν ἐγνώρισαν. Διότι ὁ Σατάσπης, ὁ υἱὸς τοῦ Τεάσπιος, Ἀχαιμενίδης, δὲν περιέπλευσε τὴν Λιβύην, ἀν καὶ ἐστάλη δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν, ἀλλ' ἐπέστρεψε ὀπίσω, διότι ἐφοβήθη τὸ μῆκος τοῦ ταξιδίου καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ οὔτε ἔφερεν εἰς πέρας τὸν ἄθλον, τὸν ὅποιον τοῦ ἐπέβαλεν ἡ μήτηρ του... (Ὁ Ξέρξης δι' ἠθικὸν παράπτωμα θὰ ἀνεσκολόπιζε τὸν Σατάσπην), ἀλλ' ἡ μήτηρ του εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι θὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν υἱὸν τῆς μεγαλυτέρας τιμωρίαν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, δηλαδὴ θὰ τὸν ἠνάγκαζενὰ περιπλεύσῃ τὴν Λιβύην, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸν Ἀράβιον κόλπον. "Ὅταν ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν συμφωνίαν ὑπὸ αὐτοῦς τοὺς ὅρους, ὁ Σατάσπης ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ ἐκεῖ ἓν πλοῖον καὶ ναύτας, ἔπλεε πρὸς τὰς Ἡρακλείους στήλας. Ἀφοῦ διέπλευσε ταύτας καὶ παρέκαμψε τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λιβύης, τὸ ὅποιον ἔχει τὸ ὄνομα Σολόεις, ἔπλεε πρὸς μεσημβρίαν. "Ὅταν ὁμοίως ἐπέρασε πολλὴν θάλασσαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ πάντοτε ὑπελείπετο τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ταξιδίου, ἐπέστρεψεν ὀπίσω καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀπὸ αὐτὴν ἔφθασεν εἰς τὸν βασιλέα Ξέρξην καὶ τοῦ διηγεῖτο ὅτι εἰς τὸ πλεόν μακρυνὸν σημεῖον ἔπλεε πλησίον χώρας μὲ μικροσώμους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφόρουσιν ἐνδύματα ἀπὸ φύλλα φοίνικος καί, ὅπως αὐτοὶ μὲ τὸ πλοῖον ἐπλησίαζον εἰς τὴν ξηρὰν, οἱ μικρόσωμοι ἔφευγον πρὸς τὰ ὄρη καταλείποντες τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ναῦταί του εἰσῆρχοντο χωρὶς νὰ πειράζουσιν τίποτε· μόνον τρόφιμα ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτάς. Αἴτιον δὲ τῆς μὴ ὀλοκληρώσεως τοῦ περίπλου τῆς Λιβύης ἔλεγεν ὅτι ἦτο τὸ ἐξῆς· ὅτι τὸ πλοῖον δὲν ἦτο δυνατὸν πλεόν νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, διότι εὑρίσκειν εἰς τὸν πυθμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ξέρξης δὲν παρεδέχετο ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν καὶ διότι δὲν ἐξεπλήρωσε βέβαια τὸν ἄθλον,

τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπρότειναν, τὸν ἀνεσκολόπισεν ἐπιβάλλων εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχικὴν ποινήν. . .

44. Τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἀσίας ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τὸν Δαρεῖον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ μάθῃ, εἰς ποίαν θάλασσαν ἐκβάλλει ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς, ὁ δεῦτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ποταμούς, ποὺ τρέφει κροκοδείλους.

Στέλλει μὲ πλοῖα καὶ ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐμπιστοσύνην ὅτι θὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν Σκύλακα τὸν Καρυανδέα. Αὐτοὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν πόλιν Κασπάτυρον καὶ ἀπὸ τὴν Πακτυϊκὴν χώραν ἔπλεον τὸν ποταμὸν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατόπιν πλέοντες διὰ θαλάσσης πρὸς δυσμὰς κατὰ τὸν τριακοστὸν μῆνα φθάνουν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἀπὸ ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ἀπέστειλε τοὺς Φοίνικας, ποὺ εἶπον προηγουμένως, διὰ νὰ περιπλεύσουν τὴν Λιβύην. Μετὰ τὸν περίπλου αὐτῶν ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε τοὺς Ἰνδοὺς καὶ ἐχρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Τοιουτοτρόπως καὶ τῆς Ἀσίας τὰ ἄλλα μέρη εὐρέθησαν ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τῆς Λιβύης, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀνατολὰς.

45. Ἡ δὲ Εὐρώπη ἀπὸ κανένα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστή, ἂν περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν οὔτε ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ὡς πρὸς τὸ μῆκος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι ἴση μὲ τὰς δύο ἄλλας μαζί. Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ ἐρμηνεύσω, διατί, ἐνῶ ἡ γῆ εἶναι μία, ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν τρία ὀνόματα διαφορετικά, ἀπὸ ὀνόματα γυναικῶν, οὔτε διατί ὡς ὄρια εἰς αὐτὴν ἐτέθησαν ὁ Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Φᾶσις, ὁ τῆς Κολχίδος. Ἄλλοι λέγουν τὸν Τάναϊν, ποταμὸν τῆς Μαιώτιδος, καὶ τὰ Κιμμέρια Στενά. Ἐπὶ πλέον δὲν δύναμαι νὰ πληροφορηθῶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες καθώρισαν αὐτὰ τὰ ὄρια καὶ ἀπὸ ποῦ ἔλαβον αὐτὰς τὰς ἐπωνυμίας. Ἡ Λιβύη μὲν λέγεται ἀπὸ τοὺς περισσότερους Ἕλληνας ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Λιβύης, γυναικὸς ἰθαγενεῦς, ἡ δὲ Ἀσία ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Προμηθέως, Οἱ Λυδοὶ ὁμῶς διεκδικοῦν τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ λέγουν ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἡ Ἀσία ἀπὸ τὸν Ἀσίαν, υἱὸν τοῦ Κότους, υἱοῦ τοῦ Μάνου καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Προμηθέως Ἀσίαν. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀσίαν ἰσχυρίζονται ὅτι ὠνομάσθη καὶ ἡ φυλὴ τῶν Σάρδεων Ἀσιάς. Ἡ δὲ Εὐρώπη δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς κανένα ἄνθρωπον, οὔτε ἂν περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ ποῦ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα οὔτε εἶναι

φανερὸν, ποῖος τὸ ἔδωκεν, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔλαβεν ἀπὸ τῆν Εὐρώπην τῆς Τύρου.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προηγουμένως θὰ ἦτο ἄρα χωρὶς ὄνομα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ ἄλλαι. Ἄλλ' ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ Τυρία αὐτὴ ἦτο ἀπὸ τῆν Ἀσίαν καὶ δὲν ἔφθασεν εἰς τῆν χώραν αὐτήν, ἥτις ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῶρα καλεῖται Εὐρώπη, ἀλλὰ ἦλθεν ἀπὸ τῆν Φοινίκην εἰς τῆν Κρήτην καὶ ἀπὸ τῆν Κρήτην εἰς τῆν Λυκίαν. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἀρκοῦν περὶ τούτων, διότι ἡμεῖς θὰ μεταχειριζώμεθα τὰ καθιερωμένα ὀνόματα.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Μέχρι τοῦ κεφαλαίου 27 τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἡρόδοτος συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν τοῦ τετάρτου βιβλίου του περὶ τῶν πολέμων τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Λιβύην, τὸν Ἑλλησποντον, τὴν Θράκην. Ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 28 κ. ἔ. ἀρχίζει ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος καλοῦνται νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Ἰωνίας, οἵτινες εἶχον ὑποδουλωθῆ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑστεροβούλως συμβουλευόντων τοὺς συμμάχους των νὰ ἐπαναφέρουν τὸν Ἰπίλιαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Κορίνθιος Σωσικλῆς μεταξὺ ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἐξῆς περὶ Λάβδας.

1. Ἡ Λάβδα

92. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶπον αὐτά. Οἱ περισσότεροι ὅμως σύμμαχοι δὲν ἐπεδοκίμαζον αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐσιώπων, μόνον ὁ Σωσικλῆς ὁ Κορίνθιος εἶπε τὰ ἐξῆς.

1. Βέβαια ὁ οὐρανὸς θὰ ἔλθῃ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἡ γῆ θὰ αἰωρηθῆται ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ἄνθρωποι θὰ ζοῦν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἰχθύες ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν προηγουμένως οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ σεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καταλύετε τὰς ἰσονομίας καὶ εἰσθε ἔτοιμοι νὰ ἐπαναφέρετε τὰς τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει οὐδὲν καθεστῶς εἰς τὸν κόσμον ἀδικώτερον καὶ περισσότερον αἱματοβαμμένον.

Ἐὰν πράγματι σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κυβερνῶνται αἱ πόλεις ὑπὸ τυράνων, σεῖς πρῶτοι ἐγκαταστήσατε τύραννον εἰς τὴν πόλιν σας καὶ ἔπειτα προσπαθήσατε νὰ ἐγκαταστήσετε καὶ εἰς τὰς ἄλλας

πόλεις. Τώρα ἐνῶ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχετε δοκιμάσει τὴν τυραννίδα καὶ ἐνῶ προσέχετε μὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα νὰ μὴ παρουσιασθῇ αὐτὴ εἰς τὴν Σπάρτην, φέρεσθε ὑπούλως πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἐὰν ὅμως εἶχετε τὴν πεῖραν τῆς τυραννίδος, τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς ἔχομεν, θὰ ἡδύνασθε νὰ μᾶς δώσετε καλυτέρας συμβουλὰς περὶ αὐτῆς ἀπὸ αὐτάς, πού μᾶς ἐδώσατε πρὸ ὀλίγου.

2. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων ἦτο ἡ ἀκόλουθος. Ἦτο ὀλιγαρχία καὶ αὐτοὶ οἱ καλούμενοι Βακχιάδαι εἶχον τὴν ἐξουσίαν. Ἦδιδον καὶ ἐλάμβανον γυναῖκας ὡς συζύγους μεταξὺ των. Εἰς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀμφίων ἐγέννησε θυγατέρα χαλὴν, ὀνομαζομένην Λάβδαν. Διότι λοιπὸν οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς Βακχιάδαις ἤθελε νὰ τὴν νυμφευθῇ, ὁ Ἡετίων ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεκράτους, ἀπὸ τὸ δῆμον τῆς Πέτρας, Λαπίθης τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπόγονος τοῦ Καινέως, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπέκτα τέκνα οὔτε μὲ αὐτὴν οὔτε μὲ ἄλλην γυναῖκα, ἔστειλεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ ἐρωτησῆ, ἂν θὰ ἔκαμνε παιδί. Ἐνῶ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὸ ἱερόν, ἡ Πυθία εὐθὺς τὸν χαιρετίζει μὲ τοὺς ἀκολουθούτους στίχους.

Ἡετίων, οὐδεὶς σὲ τιμᾶ, ἂν καὶ εἶσαι ἄξιος πολλῶν τιμῶν.

Ἡ Λάβδα εἶναι ἔγκυος, θὰ γεννήσῃ δὲ πέτραν στρογγύλην, ἡ ὁποία θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς μονάρχας καὶ θὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ χρησμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἐκοινολογήθη, δὲν γνωρίζω πῶς, εἰς τοὺς Βακχιάδαις. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ χρησμὸς περὶ τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε δοθῆ προηγουμένως, ἦτο ἀνεξήγητος· ἀνεφέρετο εἰς τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἡετίωνος καὶ ἔλεγε τὰ ἑξῆς. «Εἰς ἀετὸς εἶναι ἔγκυος ἐντὸς βράχων· θὰ γεννήσῃ λέοντα ἰσχυρὸν καὶ ὠμοφάγον, ὁ ὁποῖος θὰ κόψῃ πολλῶν τὰ γόνατα. Καλὰ σκεφθῆτε λοιπὸν αὐτά, σεῖς Κορίνθιοι πού κατοικεῖτε γύρω ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πειρήνην καὶ τὴν ἀπόκρημον ἀκρόπολιν τῆς Κορίνθου».

Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς προηγουμένως εἰς τοὺς Βακχιάδαις ἦτο ἀκατανόητος. Τότε ὅμως, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸν χρησμὸν τὸν δοθέντα εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἀμέσως ἐνόησαν καὶ τὸν προηγούμενον, πού ἦτο σύμφωνος μὲ τὸν τοῦ Ἡετίωνος. Ἄν καὶ ἐκατάλαβαν ὅμως αὐτόν, ἐσιώπων, διότι εἶχον ἀπόφασιν νὰ θανατώσουν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὸν Ἡετίωνα. Ἀμέσως λοιπὸν, μόλις

ἐγέννησεν ἡ γυναῖκα, ἔστειλαν δέκα ἄνδρας ἰδικούς των εἰς τὸν δῆμον, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Ἡετίωνος, διὰ νὰ φονεύσουν τὸ παιδί. Ὅταν ἔφθασαν αὐτοὶ εἰς τὴν Πέτραν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἡετίωνος, ἐζήτησαν τὸ παιδί. Ἡ Λάβδα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεως ἐκείνων καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἐζήτησαν τὸ παιδί ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν πατέρα, τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς ἕνα ἀπὸ αὐτούς. Εἶχον δὲ οὗτοι συμφωνήσει καθ' ὁδόν, ὅποιος πρῶτος πάρῃ εἰς τὰ χέρια του τὸ παιδί, νὰ τὸ ρίψῃ μὲ δύναμιν κάτω. Ὅταν λοιπὸν ἡ Λάβδα τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκε, κατὰ θεϊαν τύχην τὸ παιδί ἐμειδίασεν εἰς ἐκεῖνον, ποῦ τὸ ἔλαβεν. Οὗτος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ὁ οἶκος τὸν ἠμπόδισε νὰ τὸ θανατώσῃ. Ἐλυπήθη λοιπὸν αὐτὸ καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν δεῦτερον, αὐτὸς εἰς τὸν τρίτον καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον παραδιδόμενον ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τοὺς δέκα, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδεὶς τὴν διάθεσιν νὰ τὸ θανατώσῃ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδωσαν εἰς τὴν μητέρα τὸ παιδίον καὶ ἐξῆλθον, ἐστάθησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπέπληττον ὁ εἰς τὸν ἄλλον, κατηγοροῦντες προπάντων τὸν πρῶτον, ποῦ τὸ ἔλαβε, διότι δὲν ἔπραξε σύμφωνα μὲ τὰς ἀποφάσεις των.

Τέλος, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὀλίγη ὥρα, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν ἐκ νέου καὶ νὰ λάβουν μέρος πάντες εἰς τὸν φόνον.

4. Ἦτο ὅμως πεπρωμένον νὰ ἀναβλαστήσουν ἀπὸ τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἡετίωνος συμφοραὶ διὰ τὴν Κόρινθον. Ἡ Λάβδα πράγματι εἶχε σταθῆ πλησίον τῆς ἰδίας θύρας καὶ παρηκολούθησεν ὄλην αὐτὴν τὴν συζήτησιν καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως μετανοήσουν καί, ἀφοῦ διὰ δευτέραν φοράν πάρουν τὸ παιδί, τὸ φονεύσουν, τὸ φέρει καὶ τὸ κρύπτει πάρα πολὺ καλὰ εἰς μέρος, ποῦ τῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀπίθανον νὰ ὑποψιασθοῦν, μέσα εἰς κυψέλην, διότι ἐγνώριζε καλὰ ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψουν καὶ ἔλθουν πρὸς ἀναζήτησίν του, ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνήσουν τὰ πάντα. Αὐτὸ ποῦ καὶ ἀκριβῶς ἔγινεν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰσῆλθον καὶ τὸ ἀνεζήτησαν καὶ αὐτὸ ἦτο ἄφαντον, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν καὶ νὰ εἴπουν εἰς αὐτούς, ποῦ τοὺς ἔστειλαν, ὅτι δῆθεν ἐξετέλεσαν αὐτὰ ποῦ ἐκεῖνοι διέταξαν. Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν ἐπέστρεψαν καὶ ἔλεγον αὐτά.

5. Ἀκολούθως τὸ παιδίον ἐμεγάλωνε πρὸς χαρὰν τοῦ Ἡετίωνος, καὶ ἐπειδὴ διέφυγεν αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀπὸ τὴν κυψέλην τοῦ ἐδόθη τὸ ὄνομα Κύψελος. Ὅταν ἔγινεν ὁ Κύψελος ἀνὴρ καὶ ἐζήτησε τὴν συμ-

βουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εὐνοϊκὸς χρησμός, εἰς τὸν ὁποῖον στηριζόμενος ἐπετέθη κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ὁ χρησμός ἦτο ὁ ἐξῆς.

«Εὐτυχῆς ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν μου, ὁ Κύψελος ὁ υἱὸς τοῦ Ἡετίωνος, βασιλεὺς τῆς ἐνδόξου Κορίνθου, αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀλλ' ὄχι πλέον βέβαια καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του».

Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ χρησμός. Ὅταν δὲ ἐγίνε τυράννος ὁ Κύψελος, ἔδειξε τὴν ἐξῆς περίπου διαγωγὴν ἀνδρός. Πολλοὺς μὲν Κορινθίους κατεδίωξε, πολλοὺς δὲ ἀπεστέρησε τῆς περιουσίας των καὶ πάρα πολλοὺς τῆς ζωῆς των. Ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ ἐπέρασε μέχρι τέλους τὸν βίον του εὐτυχῆς, τὸν διαδέχεται εἰς τὴν τυραννίαν ὁ υἱὸς του Περιάνδρος. Ὁ Περιάνδρος οὗτος λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡπιώτερος τοῦ πατρός. Ἀφ' οὔτου ὅμως διὰ πρέσβειων ἐσχετίσθη μὲ τὸν Θρασύβουλον τὸν τυράννον τῆς Μιλήτου, ἐγίνε ἀκόμη περισσότερον αἰμοβόρος ἀπὸ τὸν Κύψελον. Διότι ἔπεμψε πρὸς τὸν Θρασύβουλον κήρυκα καὶ ἐζήτηε νὰ μάθῃ, ποῖον πολιτικὸν καθεστὼς νὰ ἐγκαταστήσῃ, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλέςτατος καὶ νὰ διοικῆ τὴν πόλιν πάρα πολὺ καλά. Ὁ Θρασύβουλος ἔφερε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Περιάνδρου ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰσῆλθεν εἰς ἐσπαρμένον ἀγρὸν καὶ, ἐνῶ διέσχιζε τὸν σῆτον, ἠρώτα πάλιν καὶ ἀνέκρινε τὸν κήρυκα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεώς του ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Συγχρόνως ἔκοπτε καὶ ἔρριπτε κατὰ γῆς πάντα στάχυν, τὸν ὁποῖον ἔβλεπε νὰ ὑπερέχῃ τῶν ἄλλων, μέχρις ὅτου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστρεψε τὰ ὠραιότερα καὶ ὑψηλότερα στάχυα τοῦ σίτου. Ἀφοῦ διέσχισε τὸν ἐσπαρμένον τόπον, ἔπεμψεν ὀπίσω τὸν κήρυκα χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν συμβουλὴν εἰς αὐτόν. Ὅταν ὁ κῆρυξ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὁ Περιάνδρος ἦτο πρόθυμος νὰ πληροφορηθῆ τὴν συμβουλὴν. Ἀλλ' ὁ κῆρυξ ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Θρασύβουλος δὲν τοῦ ἔδωκεν οὐδεμίαν συμβουλὴν καὶ ὅτι παραξενεύεται διὰ τὸν Περιάνδρον, πῶς τὸν ἔστειλεν εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον, παράφρονα καὶ καταστροφέα τῆς περιουσίας του καὶ ἀφηγεῖτο, ὅσα εἶχεν ἴδει νὰ κάμνῃ ὁ Θρασύβουλος.

6. Ὁ Περιάνδρος ὅμως συνέλαβε τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τοῦ Θρασυβούλου καὶ ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπερέχοντας μεταξύ τῶν πολιτῶν, ὅπως τὸν συνεβούλευεν ὁ Θρασύβουλος. Ἐδειξε τότε ὅλην τὴν κακίαν πρὸς τοὺς πολίτας. Διότι ὅσους ὁ Κύψελος ἄφησε μὲ τὰς

εκτελέσεις και τὰς ἐξορίας, αὐτοὺς ἀπετελείωσεν ὁ Περίανδρος...

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ τυραννὶς σας, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατορθώματα αὐτῆς. Ἡμᾶς ὅμως τοὺς Κορινθίους κατέλαβε μεγάλη ἐκπληξίς ἀμέσως, μόλις σᾶς εἶδομεν νὰ στέλλετε νὰ καλέσετε τὸν Ἴππῖαν. Τώρα ἀκόμη περισσότερο ἐκπλησόμεθα μ' αὐτοὺς σας τοὺς λόγους. Σᾶς ἐξορκίζομεν εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, μὴ ἐγκαταστήσετε τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις. Λοιπὸν δὲν θὰ παραιτηθῆτε τῆς ιδέας αὐτῆς, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆτε παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην νὰ ἐπαναφέρετε τὸν Ἴππῖαν ; Γνωρίζετε ὅτι οἱ Κορίνθιοι δὲν συμφωνοῦν μὲ σᾶς».

93. Ὁ Σωσικλῆς μὲν, ὅστις ἦλθε πρέσβυς ἀπὸ τὴν Κόρινθον, εἶπεν αὐτά. Ὁ δὲ Ἴππῖας ἀπήντησεν ἐπικαλούμενος τοὺς ἴδιους μὲ αὐτὸν θεοὺς, ὅτι οἱ Κορίνθιοι περισσότερο ἀπὸ ὅλους θὰ ἐπιθυμήσουν πάρα πολὺ τοὺς Πεισιστρατίδας, ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ ἡμέραι, πού τοὺς ἔχει ὀρίσει ἡ μοῖρα, νὰ ἀδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπήντησε δὲ ὁ Ἴππῖας μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, διότι ἐγνώριζε περισσότερο παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τοὺς χρησμούς. Οἱ λοιποὶ ἐξ ἄλλου σύμμαχοι ἕως τότε μὲν ἐσιώπων. Ὅταν ὅμως ἤκουσαν τὸν Σωσικλέα νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην του ἐλευθέρως, τότε πάντες ἐξεφώνησαν ὅτι προτιμοῦν τὴν γνώμην τοῦ Κορινθίου καὶ ἐξώρκιζον τοὺς Λακεδαιμόνιους νὰ μὴ ἐπιχειρήσουν οὐδεμίαν μεταβολὴν ἀναστατώνουσαν Ἑλληνικὴν πόλιν.

ΕΡΑΤΩ

Μηδικά

Μετά τὴν περὶ τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφήγησίν του ὁ Ἡρόδοτος, ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 43 κ. ἐ., εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα τῶν ἱστοριῶν του, τὸ ὁποῖον ἔχει προαναγγέλλει ἐν τῷ προοιμίῳ. Εἶναι δὲ τοῦτο οἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν πόλεμοι, τὰ («μηδικὰ» ἢ «οἱ Περσικοὶ πόλεμοι»), διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὁποίων ἀσχολεῖται εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία.

Τοὺς πολέμους τούτους προεκάλεσεν ἡ κατακτητικὴ διάθεσις τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἤδη ἐξαπλωθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Σκυθίαν. Ὑπελείπετο ἡ Εὐρώπη. Ἡ σειρὰ αὐτῆς εἶχεν ἔλθει καὶ μάλιστα τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Οἱ Πέρσαι προφασίζονται ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἐρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐβοήθησαν τοὺς ὁμοεθνεῖς τῶν Ἰωνας, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσῃ διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (490 π. Χ.)

102. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Ἐρέτριαν καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, ἔπλεον πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ πολεμικὸν μένος καὶ ἤλπιζον ὅτι θὰ κάμουν καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ αὐτά, πού ἔκαμαν καὶ εἰς τοὺς Ἐρετριεῖς. Διότι δὲ ὁ Μαραθῶν ἦτο μέρος τῆς Ἀττικῆς καταλληλότατον διὰ ἵππικὸν καὶ ἔκειτο πλησιέστατα τῆς Ἐρετρίας, ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐκεῖ ὁ Ἴππίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου.

103. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου μόλις ἐπληροφορήθησαν ταῦτα, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα (πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου ἐδάφους). Ὡδήγουν αὐτοὺς δέκα στρατηγοί, ἐκ τῶν ὁποίων δέκατος ἦτο ὁ Μιλτιάδης, τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Στησαγόρου, συνέβη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν Πεισίστρατον, υἱὸν τοῦ Ἴπποκράτους...

104. Οὗτος λοιπὸν ὁ Μιλτιάδης ἦλθεν ἀπὸ τὴν Χερσόνησον καὶ ἦτο τότε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ διέφυγεν δις τὸν θάνατον...

105. Καὶ πρῶτον μὲν, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ἀκόμῃ εἰς τὴν πόλιν, πέμπουν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς κήρυκα τὸν Φειδιππίδην, Ἀθηναῖον τὴν καταγωγὴν, ταχυδρόμον τὸ ἐπάγγελμα. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Φειδιππίδης διηγεῖτο καὶ ἀνέφερον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνεφανίσθη ὁ Πάν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παρθενίου ὄρους ὑπεράνω τῆς Τεγέας. Τὸν ἐφώναζεν ὁ Πάν μὲ τὸ ὄνομά του δυνατὰ «Φειδιππίδη» καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς Ἀθηναίους, διατι δὲν φροντίζουν ποσῶς δι' αὐτόν, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει καλὰς δι' αὐτοὺς διαθέσεις καὶ εἰς πολλὰς ἤδη περιστάσεις τοὺς ἐφάνη χρήσιμος καὶ ἀκόμῃ θὰ τοὺς φανῇ. Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν ὅτι εἶναι ἀληθῆ καὶ, ὅταν ἀποκατεστάθησαν τὰ πράγματα δι' αὐτοὺς, ἔκτισαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ναὸν τοῦ Πανὸς καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξιλιώσουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μήνυμα μὲ θυσίας κατ' ἔτος καὶ μὲ λαμπαδηδρομίας.

106. Ὁ Φειδιππίδης δὲ τότε, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν (καὶ ἀκριβῶς ἰσχυρίσθη ὅτι τοῦ ἐφανερώθη ὁ Πάν), ἔφθασεν ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅταν ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς ἄρχοντας ἔλεγεν· «᾽Ω Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι σᾶς παρακαλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσετε καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ βαρβάρων ἀνθρώπων πόλις ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων. Καὶ μάλιστα τώρα ἡ Ἐρέτρια ἔχει ὑποδουλωθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς ἔχει γίνεαι ἀσθενεστέρα κατὰ μίαν ἀξιόλογον πόλιν». Αὐτὸς λοιπὸν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅσα εἶχεν ἐντολήν. Ἐκεῖνοι ἦσαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ τοὺς ἦτο ἀδύνατον ἀμέσως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ παραβοῦν τὸν νόμον. Ἦτο πράγματι ἡ ἐνάτη ἡμέρα τοῦ μηνὸς καὶ τὴν ἐνάτην εἶπον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκστρατεύσουν, ἀφοῦ δὲν ἦτο πανσέληνος.

107. Καί αὐτοί μὲν ἀνέμενον τὴν πανσέληνον. Ὁ δὲ Ἴππίας ὠδήγησε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸν Μαραθῶνα. . . Καί ἐνῶ οὗτος ἐπεστάτει εἰς ταῦτα (= τὴν παράταξιν τῶν βαρβάρων) συνέβη νὰ παρηνισθῆ καὶ νὰ βῆξῃ δυνατώτερα ἀπὸ ὅσον ἐσυνήθιζεν. Ἐπειδὴ ἦτο γέρον, οἱ περισσότεροι ὀδόντες του ἐκινουῦντο. Μὲ τὴν βίαν, ποὺ ἔβηξε λοιπόν, ἕνα δόντι ἐτινάχθη ἔξω. Ἐπειδὴ δ' ἔπεσεν αὐτὸ εἰς τὴν ἄμμον, κατέβαλε μεγάλην φροντίδα ἐπὶ πολλὴν ὥραν, διὰ νὰ τὸ εὔρῃ. Ἀφοῦ τὸ δόντι πρὸς λύπην του δὲν ἐφαίνετο, ἀνεστέναξε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρισταμένους. «Ἡ γῆ αὐτὴ ἐδῶ δὲν εἶναι ἰδική μας καὶ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν ὑποτάξωμεν. Ὅσον μέρος σχεδὸν μοῦ ἀνῆκε, τὸ δόντι μου τὸ κατέχει».

108. Πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθον μὲ ὄλας τῶν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις οἱ Πλαταιεῖς, καθόσον οὗτοι εἶχον τεθῆ μόνοι τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι καὶ εἶχον ἤδη ἀναλάβει πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῶν. Εἶχον δὲ προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐπειδὴ ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Πλαταιεῖς, κατ' ἀρχὰς προσεφέρθησαν εἰς τὸν Κλεομένη, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναξανδρίδου, καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὁποῖοι ἔτυχε νὰ εὔρισκωνται εἰς τὰ περίχωρα. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τοὺς ἐδέχθησαν καὶ τοὺς εἶπαν τὰ ἐξῆς. «Ἡμεῖς κατοικοῦμεν μακρὰν καὶ ἡ βοήθειά μας πιθανὸν νὰ μὴ σᾶς ὠφελήσῃ, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ κινδυνεύσετε πολλὰ καὶ νὰ υποδουλωθῆτε, πρὶν τὸ μάθωμεν ἡμεῖς. Σᾶς συμβουλεύομεν λοιπὸν νὰ προσχωρήσετε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι καὶ γείτονές σας εἶναι καὶ ἱκανοὶ νὰ σᾶς βοηθήσουν. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι συνεβούλευον αὐτὰ ἔχι τόσον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς, ὅσον διότι ἤθελον νὰ καταπονοῦν τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ νὰ ἔρχωνται εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι λοιπὸν ἔδωσαν αὐτὴν τὴν συμβουλήν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Αὐτοὶ δὲν ἐδειξαν δυσπιστίαν, ἀλλ', ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέλουν θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα θεῶν, ἐκάθισαν ὡς ἰκέται εἰς τὸν βωμὸν καὶ προσέφεραν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. . .

Παρέδωκαν λοιπὸν οἱ Πλαταιεῖς τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον ἀνέφερα, καὶ τότε ἦλθον εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν.

109. Αἱ γυνῶμαι τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν. Οἱ

μὲν δὲν ἤθελον νὰ πολεμήσουν λέγοντες ὅτι εἶναι ὀλίγοι, διὰ νὰ συμπλακοῦν μὲ τὸν στρατὸν τῶν Μήδων, οἱ δὲ ἄλλοι, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μιλτιάδης, προέτρεπον νὰ γίνῃ μάχη. Ἦσαν λοιπὸν διηρημένοι καὶ ἔνεκα τούτου μάλιστα ἑνίκα ἢ χειροτέρα τῶν γνωμῶν· ἀλλ' ὑπῆρχεν ἑνδέκατος ψηφοφόρος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐξελέγη διὰ κλήρου πολέμαρχος τῶν Ἀθηναίων. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδιδον δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν πολέμαρχον ἴσον πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Τότε πολέμαρχος ἦτο ὁ Καλλιμάχος ὁ Ἀφιδναῖος. Πρὸς αὐτὸν ἦλθεν ὁ Μιλτιάδης καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς. «Ἀπὸ σὲ τώρα ἐξαρτᾶται, ὦ Καλλιμάχε, ἢ νὰ ὑποδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἢ νὰ καταστήσῃς αὐτὰς ἐλευθέραι καὶ νὰ ἀφήσῃς αἰώνιαν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματός σου, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ὁποῖαν δὲν ἄφησαν οὐδὲ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων. Διότι ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν οἱ Ἀθηναῖοι, μόνον τώρα ἔχουν περιέλθει εἰς μέγιστον κίνδυνον· καὶ ἐὰν μὲν ὑποκύβουν εἰς τοὺς Μήδους, εἶναι ἀποφασισμένον, τί θὰ πάθουν παραδιδόμενοι εἰς τὸν Ἴππῖαν· ἂν ὅμως ἢ πόλις αὐτῇ νικήσῃ, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ καὶ πῶς ἀπὸ σὲ ἀκριβῶς ἐξαρτᾶται νὰ ἔχῃς τὴν κυρίαρχον ἀπόφασιν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, ἔρχομαι τώρα νὰ σοῦ ἀναπτύξω.

Αἱ γνώμαι ἡμῶν τῶν δέκα στρατηγῶν ἔχουν διχασθῆ, οἱ μὲν θέλουν νὰ πολεμήσωμεν, οἱ δὲ νὰ μὴ πολεμήσωμεν. Ἐὰν μὲν δὲν πολεμήσωμεν, φοβοῦμαι, μήπως πέσῃ καμμιά μεγάλη διχόνοια εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ κλονίσῃ τὰ φρονήματα αὐτῶν, ὥστε νὰ γίνουσι φίλοι τῶν Μήδων. Ἐὰν ὅμως συγκρουσθῶμεν μετὰ τῶν βαρβάρων, πρὶν ἢ διαφθαρῆ ἢ συνειδησις μερικῶν Ἀθηναίων, δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ θεοὶ θὰ εἶναι οὐδέτεροι. Πάντα ταῦτα λοιπὸν τώρα εἰς σὲ στηρίζονται καὶ ἀπὸ σὲ ἐξαρτῶνται. Διότι, ἂν ταχθῆς μὲ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔχῃς πατρίδα ἐλευθέραν καὶ πόλιν τὴν πρώτην μεταξύ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἄν ὅμως προτιμήσῃς τὴν γνώμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ πάντα τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποτρέψουν τὴν σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἐχθρούς, θὰ ἔχῃς τὰ ἐναντία ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα».

110. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Μιλτιάδης παίρνει μὲ τὸ μέρος τοῦ τὸν Καλλιμάχου. Ἀφοῦ προσετέθη καὶ ἡ γνώμη τοῦ πολέμαρχου, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ μάχη.

Μετά ἀπό αὐτὰ οἱ στρατηγοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς μάχης, ὅπως ἤρχετο ἡ σειρά ἐκάστου νὰ ἔχη ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἀρχηγίαν, προσέφερον αὐτὴν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Οὗτος, ἂν καὶ ἐδέχετο αὐτὴν, δὲν ἔδιδεν ἀκόμη τὴν μάχην, μέχρις οὗτο ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἰδικῆς του ἀρχηγίας.

111. "Ὅταν ὅμως περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία, τότε πλέον παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς μάχην ὡς ἐξῆς. Τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἡγεῖτο ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος. Διότι ὁ νόμος τότε αὐτὸ διέτασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ πολέμαρχος νὰ ἔχη τὸ δεξιὸν κέρασ. Μετὰ τοῦτον παρετάσσοντο αἱ φυλαὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τῶν σειρῶν καὶ ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Τελευταῖοι δὲ παρετάσσοντο, κατέχοντες τὸ ἀριστερὸν κέρασ, οἱ Πλαταιεῖς.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάχην καὶ ἔπειτα, ὁσάκις οἱ Ἀθηναῖοι κάμνουν θυσίας κατὰ τὰς πανηγύρεις, αἱ ὅποια τελοῦνται κατὰ πενταετίαν, ὁ Ἀθηναῖος κῆρυξ εὐχόμενος λέγει νὰ παρέχουν οἱ θεοὶ τὰ ἀγαθὰ συγχρόνως εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. "Ὅταν δὲ παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθῶνα, συνέβη τὸ ἐξῆς περίεργον. Ἐπειδὴ τὸ μῆκος τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐπεβάλλετο νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως τῶν Μήδων, τὸ μὲν μέσον αὐτοῦ ἔσχηματίσθη εἰς μικρὸν βάθος ἀνδρῶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἤτο ἀσθενεστάτη ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις, ἐνῶ τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς ἦσαν ἰσχυρότατα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν.

112. "Ὅταν εἶχε τελειώσει δι' αὐτοὺς ἡ πρὸς μάχην παράταξις καὶ αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί, τότε, μόλις ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως, οἱ Ἀθηναῖοι τρέχοντες ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν διάστημα δὲν ἤτο ὀλιγώτερον τῶν ὀκτῶ σταδίων. Οἱ Πέρσαι ἐξ ἄλλου βλέποντες τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐπέρχονται τροχάδην παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ ἐνόμιζον ὅτι παραφροσύνη κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ὀλεθρία, ὅπως ἔβλεπον αὐτοὺς νὰ εἶναι ὀλίγοι καὶ ὅμως νὰ ἐπιτίθενται ὀρμητικώτατα, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἰππικὸν οὔτε τοξότας. Καὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἦσαν τὰ συμπεράσματα τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ὅταν συντεταγμένοι ἤλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν βαρβάρων, ἐμάχοντο μετὰ γενναιότητος ἀξίας νὰ ἐγκωμιασθῇ. Διότι πρῶτοι ἐξ ὅλων τῶν ὄσων ἡμεῖς γνωρίζομεν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν με' ὀρμὴν κατὰ τῶν πο-

λεμίων, πρώτοι επίσης αντίκρυσαν άτάραχοι τήν Μηδικήν ένδυμασίαν και τούς άνδρας, οί όποιοι έφόρουσαν αύτήν. Ένῶ μέχρι τότε άκόμη και τὸ ὄνομα τῶν Μήδων έφοβοῦντο οί "Έλληνες νά άκούσουν.

113. Ἡ μάχη αύτή τοῦ Μαραθῶνος διήρκεσε πολύ. Καί εἰς μὲν τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, ὅπου εἶχον παραταχθῆ οἱ ἴδιοι οἱ Πέρσαι και οἱ Σάκαι, ἐνίκων οἱ βάρβαροι και, ὅπως ἦσαν νικηταί εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ ἔκαμαν ρῆγμα, κατεδίωκον τούς "Έλληνας πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Εἰς τὰ δύο ὅμως ἄκρα τῆς παρατάξεως ἐνίκων οἱ Ἄθηναῖοι και οἱ Πλαταιεῖς. Νικῶντες, τούς μὲν τραπέντας εἰς φυγὴν βαρβάρους ἄφινον νά φεύγουν, αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ συνήνωσαν τὰ δύο κέρατα, ἐμάχοντο κατ' ἐκείνων τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι εἶχον κάμει τὸ ρῆγμα εἰς τὸ μέσον τῆς γραμμῆς αὐτῶν και ἐνίκων οἱ Ἄθηναῖοι. Τούς Πέρσας, ποῦ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ἀκολουθοῦντες ἐφόνευον μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε ἐζήτουν πῦρ και ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πλοίων.

114. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθη ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ πολέμαρχος Καλλιμαχος δείξας μεγάλην ἀνδρείαν. Ἀπὸ τούς στρατηγούς ἀπέθανεν ὁ Στησίλαος ὁ υἱὸς τοῦ Θρασύλου. Ὁ Κυνέγειρος ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἀφ' ἐτέρου, καθ' ἣν στιγμὴν προσεπάθει νά πιάσῃ ἓν πλοῖον ἀπὸ τὴν πρύμναν, ἐφονεύθη, ἀφοῦ τοῦ ἀπεκόπη ἡ χεὶρ διὰ πελέκews. Ἐπεσαν ἐπίσης και ἄλλοι Ἄθηναῖοι πολλοὶ και ὀνομαστοί.

115. Ἐπτὰ μὲν λοιπὸν πλοῖα ἐκυρίευσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἄθηναῖοι. Οἱ δὲ βάρβαροι μὲ τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα ἀπέπλευσαν και ἀφοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὅποιαν τούς εἶχον ἀφήσει, τούς ἐκ τῆς Ἐρετριάς αἰχμαλώτους, περιέπλεον τὸ Σούνιον θέλοντες νά πρλάβουν τούς Ἄθηναίους και νά φθάσουν εἰς τὰς Ἄθηνas πρώτοι.

116. Καὶ οὔτοι μὲν περιέπλεον τὸ Σούνιον. Οἱ δὲ Ἄθηναῖοι, μὲ ὄσσην δυνατὴν ταχύτητα εἶχον εἰς τούς πόδας, ἔσπευδον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως και ἔφθασαν, προτοῦ νά ἔλθουν οἱ βάρβαροι. Ἄναχωρήσαντες ἐκ τοῦ ἐν Μαραθῶνι τεμένους τοῦ Ἡρακλέους ἔφθασαν και ἐστρατοπέδewσαν εἰς ἄλλο τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, εἰς ἐκεῖνο ποῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ Κυνόσαργες. Οἱ βάρβαροι μὲ τὰ πλοῖα ἐπλευσαν εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Φαλήρου (διότι αὐτὸ ἦτο τότε τὸ ἐπίνειον τῶν Ἄθηναίων) και, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐκράτησαν ἐπ' ὀλίγον τὰ πλοῖα ἠγκυροβολημένα, ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν.

117. Εἰς τὴν μάχην ταύτην τοῦ Μαραθῶνος ἀπέθανον ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἕξ χιλιάδες τετρακόσιοι, ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἑκατὸν ἐνενηκοντα δύο. Τόσοι μὲν ἔπεσον καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ...

120. Ἦλθον δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πανσέληνον δύο χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι καὶ εἶχον τόσῃν σπουδῇν νὰ προφθάσουν, ὥστε ἦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐπειδὴ ἔφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐπεθύμουν νὰ ἴδουν τοῦλάχιστον τοὺς Μήδους. Μετέβησαν λοιπὸν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τοὺς εἶδον. Μετὰ ταῦτα ἐπαινοῦντες τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰ κατορθώματα των ἐπέστρεψαν εἰς Σπάρτην.

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Περίληψις

τῶν πρὸ τῆς Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν

Δέκα ἔτη ἀκριβῶς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.) κατόπιν μακρᾶς προπαρασκευῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Α' (520 - 485) π. Χ., ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ξέρξου (485 - 465 π. Χ.), οἱ Πέρσαι ἐπεχείρησαν τὴν τρίτην ἐκστρατείαν αὐτῶν πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος. Μέγας στρατὸς 1.800.000 περίπου ἀνδρῶν, τοῦ ὁποῦν ἠγεῖται αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἐξεκίνησε τὴν ἀνοιξιν τοῦ 480 π. Χ. ἀπὸ τὰς Σάρδεϊς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸν ὁποῖον ἔξευξαν, καὶ διὰ μέσου τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι ὑπέκλυον ἄνευ ἀντιστάσεως, βαδίζει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Παραλλήλως καὶ μέγας πολεμικὸς στόλος τῶν Περσῶν ἐκ 1200 πλοίων πλέει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου οἱ Ἕλληες - τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν, διότι ὑπάρχον καὶ σπονδαῖαι ἐξαιρέσεις, ὡς π. χ. οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι - συσπειροῦνται, διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, εἰς ἐνιαῖον συνασπισμόν, τὸ δὲ συνέδριον αὐτῶν ἐν τῷ Ἴσθμῳ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σπαρτιατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι χάριν τοῦ γενικοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος παραχωροῦν προθύμως τὰ πρωτεῖα, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν στρατεύματος κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ Τέμπη τῆς Θεσσαλίας, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τὰ ἀναχατίση τοὺς ἐχθρούς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας,

ἐπὶ κεφαλῆς 300 Σπαρτιατῶν καὶ 7.000 ἄλλων Ἑλλήνων, ἔρχεται ἐκεῖ, διὰ τὴν ἐμποδίσει τὴν κάθοδον τῶν βαρβάρων. Συγχρόνως καὶ ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ 300 πολεμικῶν πλοίων – ἐκ τῶν ὁποίων 150 ἦσαν Ἀθηναϊκὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θεμιστοκλέους – ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην πέμπεται εἰς τὸ Ἄρτεμισιον, διὰ τὴν συναντήσῃ τὸν Περσικόν.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π.Χ.)

201. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὴν Μαλίδα τῆς Τραχινίας καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ στενόν. Ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους Ἕλληνας Θερομοπύλαι, ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ὁμῶς καὶ τοὺς περιοίκους ἀπλῶς Πύλαι. Ἐστρατοπέδευον λοιπὸν οἱ δύο στρατοὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ κατεῖχεν ὁ μὲν Ξέρξης τὰ πρὸς Βορρᾶν μέχρι Τραχῖνος, οἱ δὲ Ἕλληνες τὰ πρὸς Νότον.

202. Οἱ Ἕλληνες, πού ἀνέμενον τοὺς Πέρσας εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἦσαν οἱ ἐξῆς· τριακόσιοι Σπαρτιᾶται· χίλιοι Τεγεᾶται καὶ Μαντινεῖς· ἑκατὸν εἴκοσιν ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας καὶ χίλιοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἀρκαδίαν. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἦσαν τετρακόσιοι, ἀπὸ τὸν Φλειοῦντα διακόσιοι καὶ ἀπὸ τὰς Μυκῆνας ὀγδοήκοντα. Αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς ἦσαν ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς καὶ τετρακόσιοι Θηβαῖοι.

203. Προσεκλήθησαν προσέτι καὶ ἤλθον πανστρατιᾶ οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ καὶ χίλιοι Φωκεῖς. Διότι τοὺς ἐκάλεσαν οἱ Ἕλληνες εἰς βοήθειαν δι' ἀγγελιαφόρων λέγοντες, ὅτι οἱ ἴδιοι μὲν ἔχουν ἔλθει ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὑπόλοιποι δὲ ἀναμένονται νὰ καταφθάσουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, εἶναι δὲ ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, διότι φρουρεῖται ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Αἰγινήτας καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἔχουν ταχθῆ εἰς τὸ ναυτικόν, καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ φοβηθοῦν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐκεῖνος, πού ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἄνθρωπος θνητὸς καὶ ὄχι Θεός, δὲν ὑπάρχει δὲ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον, ἀφ' ὅτου ἐγενήθη, νὰ μὴ συνέβησαν ἀτυχήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα συμβαίνουν τὰ μεγαλύτερα ἀτυχήματα. Εἶναι πεπρωμένον λοιπὸν καὶ αὐτός, πού ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος, νὰ πέσῃ κάποτε ἔξω εἰς τὰς προσδοκίας του. Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτά, ἔσπευδον πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τραχῖνα.

204. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκεῖ καὶ ἄλλους στρατηγούς, δηλ. κάθε πόλις τὸν ἰδικόν της, ἀλλ' ὁ πλεόν ἐκτιμώμενος καὶ ἀρχηγὸς ὄλου τοῦ στρατεύματος ἦτο ὁ Λεωνίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ πρόγονοί του ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς τὰ ἄνω ἦσαν ὁ Ἀναξανδρίδης, ὁ Λέων, ὁ Εὐρυκρατίδης, ὁ Ἀνάξανδρος, ὁ Εὐρυκράτης, ὁ Πολύδωρος, ὁ Ἀλκαμένης, ὁ Τήλεκλος, ὁ Ἀρχέλαος, ὁ Ἀγυσίλαος,

ὁ Δόρυσσοσ, ὁ Λεωβότῃσ, ὁ Ἐχέστρατοσ, ὁ ἸΑγισ, ὁ Εὐρυσθένησ, ὁ Ἀριστόδημοσ, ὁ Ἀριστόμαχοσ, ὁ Κλεοδαῖοσ, ὁ Ὑλλοσ καὶ ὁ Ἡρακλῆσ.

205. Ἦλθε δὲ τότε ὁ Λεωνίδασ εἰσ τὰσ Θερμοπύλασ, ἀφοῦ ἐπῆρε τριακοσίοσ ἀπὸ τοὺσ καλυτέροσ πολίτασ, πού εἶχοσ ἄρρενα τέκνα. Ἐρχόμενοσ παρέλαβε καὶ τοὺσ Θηβαίοσ, τοὺσ ὁποίοσ ἀνέφερα προηγούμενωσ εἰσ τὴν ἀπαριθμησιν καὶ τῶν ὁποίων στρατηγὸσ ἦτο ὁ Λεοντιάδησ ὁ υἱὸσ τοῦ Εὐρυμάχοσ. Ἐσπευσε δὲ ὁ Λεωνίδασ νὰ παραλάβῃ ὁ ἴδιοσ μόνον αὐτοὺσ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, διότι κατηγοροῦντο πολὺ, ὅτι μηδίζουσ, ὅτι εἶναι δηλαδὴ μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν. Τοὺσ ἐκάλεσε λοιπὸν ὁ ἴδιοσ νὰ ἔλθοσ εἰσ τὸν πόλεμον, διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν θὰ στείλοσ μαζί του στρατὸν ἢ θὰ ἀρνηθοῦν ἐμφανῶσ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοσ ὅμοσ ἔστειλαν, ἂν καὶ δὲν εἶχοσ τὰ ἴδια φρονήματα.

206. Οἱ Σπαρτιᾶται λοιπὸν ἔστειλαν τὸν Λεωνίδαμ καὶ τοὺσ τριακοσίοσ, διὰ νὰ ἐπιστρατευθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἀφοῦ θὰ τοὺσ ἔβλεποσ, καὶ νὰ μὴ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, ἐὰν ἐμάνθανον ὅτι κάμνουσ ἀναβολάσ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐμπόδιον ἡ ἑορτὴ τῶν Καρνείων⁽¹⁾, ἐσκόπευον, ἀφοῦ κάμουν τὴν ἑορτὴν καὶ ἀφήσουσ φρουροὺσ εἰσ τὴν Σπάρτην, νὰ σπεύσουσ κατόπιν πρὸσ βοήθειαν πανστρατιᾶ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἐσκέπτοντο νὰ ἐνεργήσουσ κατὰ τρόπον ἀνάλογομ. Διότι συνέβῃ νὰ συμπέσουσ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνεσ εἰσ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Νομίζοντεσ λοιπὸν ὅτι ὁ πόλεμοσ εἰσ τὰσ Θερμοπύλασ δὲν θὰ διεξαχθῇ τόσον ταχέωσ, ἔστειλαν ἀπλῶσ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν.

207. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ξέρξησ ἔφθασε πλησίον εἰσ τὰσ Θερμοπύλασ, οἱ Ἑλληνεσ πού ἐφύλασσοσ ἐκεῖ, κατελήφθησαν ἀπὸ φόβομ καὶ συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσουσ. Οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι τότε εἶχοσ τὴν γνώμημ, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουσ εἰσ τὴν Πελοπόννησομ καὶ νὰ φυλάξουσ τὸν Ἰσθμόμ. Οἱ Φωκεῖσ ὅμοσ καὶ οἱ Λοκροὶ ἠγανάκτησαν διὰ τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ ὁ Λεωνίδασ ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ, ἔστειλε δὲ ἀγγελιαφόροσ εἰσ τὰσ πόλεις, διὰ νὰ ζητήσουσ καὶ ἄλλην βοήθειαν, διότι οἱ ἴδιοι ἦσαν ὀλίγοι ἔναντι τῶν Περσῶν.

208. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἑλληνεσ συνεσκέπτοντο, ὁ Ξέρξησ ἔστειλεν ἐπι-

(1) Τὰ «Κάρνειαν» ἐτελοῦντο εἰσ Σπάρτην καὶ ἄλλασ δωρικὰσ πόλεις πρὸσ τιμὴν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνοσ κατὰ τὸν μῆνα «Κάρνειον», ἀντιστοιχοῦντα πρὸσ τὸν «Μεταγετινῶνα» τῶν Ἀθηναίων (15 Αὐγούστου – 15 Σεπτεμβρίου).

πον κατάσκοπον, διὰ νὰ ἴδῃ, πόσοι εἶναι καὶ τί κάμνουν. Διότι εὐρισκό-
μενος ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἶχεν ἀκούσει, ὅτι ἦτο συγκεντρωμένος
ἐκεῖ ὀλίγος στρατός καὶ ὅτι ἀρχηγοὶ τοῦ ἦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ
μάλιστα ὁ Λεωνίδας καταγόμενος ἀπὸ τὸν Ἑρακλέα. Ὅταν ὁ ἵππεὺς
οὗτος ἐπλησίασε, παρετήρησεν, ἀλλὰ δὲν διέκρινε βεβαίως ὅλον τὸ στρα-
τόπεδον, διότι τοὺς εὐρισκομένους πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τείχους, πού εἶχον
κατασκευάσει οἱ Ἕλληνας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς ἴδῃ. Εἶδεν ὁμοῦς
τοὺς ἔξω καὶ τὰ ὄπλα των, τὰ ὅποια ἐκείντο ἔμπροσθεν τοῦ τείχους.
Συνέπεσε δὲ νὰ ἔχουν τότε τοποθετηθῆ ἔξω οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐβλεπε
λοιπὸν ἄλλους ἐξ αὐτῶν νὰ γυμνάζωνται, ἄλλους νὰ κτενίζουν τὴν κό-
μην των. Παρατηρῶν αὐτὰ ἐθαύμαζε καὶ ὑπελόγιζε τὸν ἀριθμὸν των.
Ἄφοῦ ἐξηκρίβωσεν ὅλα αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀνενόχλητος, διότι
κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν τὸν κατεδίωξεν οὔτε τοῦ ἔδωσε σημα-
σίαν. Ἄφοῦ ἔφθασε ὀπίσω, διηγῆθη εἰς τὸν Ξέρξην ὅλα ὅσα εἶχεν ἴδει.

209. Ὁ Ξέρξης ὁμοῦς ἀκούσας αὐτὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, τί
πράγματι συνέβαινε, δηλ. ὅτι ἠτοιμάζοντο νὰ ἀποθάνουν καὶ νὰ φο-
νεύσουν ὄσους δυνηθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαγωγή των τοῦ ἐφαίνετο γελοία,
ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον (1), ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του
καὶ, ὅταν ἤλθε, τὸν ἠρώτησε δι' ὅλα αὐτά. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· «Ἐχεις
ἀκούσει καὶ ἄλλοτε, ὅταν ἐξεκινήσαμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὀμιλῶ διὰ
τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· καὶ ὅταν μὲ ἤκουσες, ἐγέλασες δι' ἐμέ, διότι
σοῦ εἶπα, ποῖαν ἔκβασιν προέβλεπον, ὅτι θὰ ἔχουν τὰ πράγματα. Εἰς
ἐμέ, βασιλεῦ, εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον νὰ χρησιμοποιοῦ τὴν ἀλήθειαν
ἐνώπιόν σου· ὁμοῦς ἄκουσον καὶ τώρα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει, διὰ
νὰ πολεμήσουν μὲ ἡμᾶς διὰ τὸ στενὸν καὶ ἐτοιμάζονται δι' αὐτό. Ὑπάρχει
δὲ εἰς αὐτοὺς ὁ ἐξῆς νόμος· ὅταν πρόκειται νὰ διακινδυνεύσουν τὴν ζωὴν
των, στολίζουσι τὰς κεφαλὰς των. Γνώριζε δὲ ὅτι, ἂν καθυποτάξῃς
αὐτοὺς καὶ ὄσους ὑπολείπονται εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔθνος
εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον νὰ ἀντισταθῆ ἑναντίον σου. Διότι τώρα βα-
δίζεις ἑναντίον τοῦ λαμπροτέρου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐναντίον
τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν». Εἰς τὸν Ξέρξην ὁμοῦς οἱ λόγοι οὗτοι ἐφαί-
νοντο ἐντελῶς ἀπίστευτοι καὶ τὸν ἠρώτα πάλιν ἐκ δευτέρου, μὲ ποῖον
τρόπον, ἀφοῦ εἶναι τόσον ὀλίγοι, θὰ πολεμήσουν ἑναντίον τοῦ στρατοῦ

(1) Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (510 - 491 π. Χ.), ἐκθρονηθεὶς καὶ καταφυγὼν
εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα τῶν Περσῶν.

του. Και ὁ Δημάρατος εἶπεν «Βασιλεῦ νὰ μὲ θεωρῆς ψεύστην, ἂν τὰ πράγματα δὲν συμβοῦν, ὅπως ἐγὼ λέγω».

210. Ἀλλὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἔπεισε τὸν Ξέρξην. Οὗτος ἄφησε νὰ περάσουν τέσσαρες ἡμέραι ἐλπίζων πάντοτε, ὅτι οἱ Ἕλληνας θὰ ἀποχωρήσουν. Τὴν πέμπτην ὅμως ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν ἔπεμακρύνοντο, ἀλλ' ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι κατεχόμενοι ἀπὸ ἀναίδειαν καὶ ἀνοησίαν θὰ παρέμενον, ὀργισθεῖς ἐξαπέστειλεν ἐναντίον των τοὺς Μῆδους καὶ τοὺς Κισσίους⁽¹⁾ καὶ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς φέρουν ἐνώπιόν του ζῶντας. Καθὼς λοιπὸν ἐπέπεσαν οἱ Μῆδοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφονεύοντο πολλοί, ἄλλοι ἐπῆρχοντο καὶ δὲν ἔπαυον παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας των. Καὶ ἐγένετο εἰς ὄλους φανερόν καὶ εἰς τὸν ἴδιον βεβαίως τὸν βασιλέα, ὅτι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἀληθεῖς πολεμισταί. Διήρκεσε δὲ ἡ μάχη ὅλην τὴν ἡμέραν.

211. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μῆδοι ἐδεινοπάθουν, αὐτοὶ μὲν ὑπεχώρησαν, τοὺς διεδέχθησαν δὲ οἱ Πέρσαι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ἀνώμαζεν Ἀθανάτους⁽²⁾ καὶ ἀρχηγὸς των ἦτο ὁ Ὑδάρνης· προέβλεπεν ὅτι οὗτοι θὰ ἐνίκων εὐκόλως. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ συγκρουσθέντες μὲ τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶχον μεγαλύτεραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τοὺς Μῆδους· διότι ἐμάχοντο εἰς στενὸν μέρος, εἶχον δόρατα μικρότερα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν των. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐμάχοντο κατὰ τρόπον θαυμάσιον καὶ ἔδειξαν μὲ διαφόρους τρόπους, τί δύνανται νὰ πράξουν εἰς τὸν πόλεμον ἄνθρωποι ἐξησχημένοι ἐναντίον ἀνασκήτων· καὶ ὁσάκις ἔστρεφον τὰ νῶτα ὅλοι μαζὶ δῆθεν διὰ νὰ φύγουν, οἱ βάρβαροι, καθὼς τοὺς ἔβλεπον, νὰ φεύγουν, ἐπῆρχοντο μὲ φωνὰς καὶ πάταγον, ἀλλὰ μόλις τοὺς ἐπλησίαζον, ἔστρεφον ἀποτόμως ἐναντίον των καὶ μὲ τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν ἐφόνευσαν ἀναρίθμητον πλῆθος Περσῶν. Ἐφονεύοντο δὲ ὀλίγοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι παρὰ τὰς προσπάθειάς των, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τάγματα καὶ μὲ πάντα τρόπον, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν οὔτε μέρος τοῦ στενοῦ, ὑπεχώρησαν.

212. Κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτὰς ὁ βασιλεὺς λέγεται, ὅτι ἀνεπήδησε τρεῖς φορὰς ἀπὸ τὸν θρόνον του, διότι ἐφοβήθη διὰ τὸν στρατὸν του.

(1) Κάτοικοι τῆς Κισσίας ἢ Σουσιανῆς, ἧς πρωτεύουσα τὰ Σοῦσα.

(2) Ἐπίλεκτον τμήμα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ.

Τοιουτοτρόπως λοιπόν ἐπολέμησαν τότε. Ἄλλὰ καὶ τὴν ἐπομένην οἱ βάρβαροι δὲν κατώρθωσαν τίποτε καλύτερον. Διότι ἔκαμαν τὴν ἐπίθεσιν των μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Ἕλληνες, πού ἦσαν ὀλίγοι, θὰ εἶχον πλεόν ὅλοι τραυματισθῆ καὶ δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συμπλακοῦν καὶ νὰ προβάλουν ἀντίστασιν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐμάχοντο τοποθετημένοι κατὰ πόλεις καὶ κατὰ τάγματα, τὰ ὅποια ἐνηλλάσσοντο· πλὴν τῶν Φωκέων, οἱ ὅποιοι εἶχον σταλῆ εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἀτραπὸν. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἐπειδὴ δὲν εὕρισκον τίποτε διαφορετικὸν ἀπὸ ὅ,τι εἶχον παρατηρήσει κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ὑπεχώρησαν.

213. Ἄλλ' ἐγὼ ὁ βασιλεὺς εὕρισκετο εἰς ἀμηχανίαν, τί νὰ κάμῃ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του ὁ Ἐφιάλτης, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυδῆμου, Μαλιεύς, ὁ ὅποιος ἐλπίζων ὅτι θὰ ἀποκομίσῃ δι' αὐτὸ σπουδαῖόν τι κέρδος, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν ἀτραπὸν, ἣ ὅποια ὠδήγει διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως αἰτία τῆς καταστροφῆς, ἐκείνων πού ἐπολέμησαν τότε ἐκεῖ.

215. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἐπειδὴ τοῦ ἤρεσαν ὅσα ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁ Ἐφιάλτης, ἀμέσως πλήρης χαρᾶς ἀπέστειλε τὸν Ὑδάρην μὲ τὸ στρατιωτικὸν του σῶμα. Ἐξέκίνησαν δὲ κατὰ τὸ βράδῤ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.

216. Ἴδου ἡ περιγραφή τῆς ἀτραποῦ αὐτῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν, ὁ ὅποιος διέρχεται διὰ τῆς χαράδρας, ὀνομάζονται δὲ τὸ ὄρος αὐτὸ καὶ ἡ ἀτραπὸς μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἀνόπαια. Προχωρεῖ δὲ ἡ ἀτραπὸς παραλλήλως πρὸς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Ἀλπηνόν, πρῶτην πόλιν τῶν Λοκρῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν Μαλιέων, καὶ εἰς τὸν βράχον τοῦ Μελαμπύγου καὶ τὰς Ἐδρας τῶν Κερκῶπων,⁽¹⁾ ὅπου εἶναι τὸ στενώτερον μέρος τῆς.

217. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀτραπὸν, ὅπως τὴν περιέγραψα, οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ἀσωπὸν, ἐβάδιζον ὄλην τὴν νύκτα, ἔχοντες δεξιᾶ μὲν τὰ ὄρη τῆς Οἴτης, ἀριστερᾶ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Τραχῖνος. Καὶ μόλις ἤρχιζεν ἡ αὐγή, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ ἐφρούρου, ὅπως τὸ ἔχω δηλώσει προηγουμένως,

(1) Μυθικὰ πρόσωπα· εἶχον κλέψει τὰ ὄπλα τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο.

χιλίοι ὀπλῖται Φωκεῖς προστατεύοντες τὴν χώραν των καὶ φυλάσσοντες τὴν ἀτραπὸν. Διότι τὴν κάτω διάβασιν ἐφύλασσον ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἔχω ἀναφέρει· τὴν ἀτραπὸν ὅμως εἰς τὸ βουνὸν ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν ἔναντι τοῦ Λεωνίδου ἐκουσίως νὰ φυλάξουν οἱ Φωκεῖς.

218. Ἴδου δὲ πῶς ἀντελήφθησαν οἱ Φωκεῖς τοὺς Πέρσας, ὅτι εἶχον ἀναβῆ. Ἀναβαίνοντες δηλ. τὸ ὄρος, ποῦ ἦτο ὄλον γεμᾶτον ἀπὸ δρῦς, κατ' ἀρχὰς ἔμενον ἀπαρατήρητοι. Ἦτο ὅμως ἵνηνεμία καὶ ἐπειδὴ ἔγινε πολὺς θόρυβος, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀφοῦ ὑπῆρχον πολλὰ φύλλα δένδρων ἐσκορπισμένα ὑπὸ τοὺς πόδας των, ἀνεπήδησαν ὄρθιοι οἱ Φωκεῖς καὶ ἐνεδύοντο τὰ ὅπλα των. Οἱ δὲ Πέρσαι, καθὼς εἶδον ἀνθρώπους ἐνδυσμένους τὰ ὅπλα των, ἠπόρησαν· διότι ἐνῶ ἤλπιζον, ὅτι δὲν θὰ παρουσιασθῆ τίποτε εἰς τὸν δρόμον των, αἴφνης συνήντησαν στρατόν. Ὁ Ἰθάρνης τότε, φοβηθεὶς μήπως οἱ Φωκεῖς εἶναι Λακεδαιμόνιοι, ἠρώτησε τὸν Ἐφιάλτην ἀπὸ ποῦ εἶναι ὁ στρατός, πληροφορηθεὶς δὲ τὴν ἀλήθειαν παρέταξε τοὺς Πέρσας πρὸς μάχην. Οἱ Φωκεῖς ὅμως, καθὼς ἐβάλλοντο μὲ πολλὰ καὶ πυκνὰ βέλη, ἤρχισαν νὰ φεύγουν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ πιστεύοντες, ὅτι ἐξ ἀρχῆς εἶχον ἐκκινήσει ἔναντίον των, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν. Αὐτὰ λοιπὸν εἶχον εἰς τὸν νοῦν των ἄλλὰ οἱ Πέρσαι μὲ τὸν Ἐφιάλτην καὶ τὸν Ἰθάρνη δὲν ἔδωσαν πλέον καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς Φωκεῖς καὶ κατέβαινον ταχέως ἀπὸ τὸ ὄρος.

219. Εἰς τοὺς Ἕλληνας δέ, ποῦ ἦσαν εἰς τὰς Θερμοπύλας, πρῶτον μὲν ὁ μάντις Μεγιστίας, ἀφοῦ παρετήρησε τὰ σπλάχνα τῶν θυμάτων, προεῖπε τὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος ἐπέκειτο εἰς αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐξημερώματα. Ἐπειτα ἦσαν οἱ αὐτόμολοι, ποῦ ἀνήγγειλαν τὴν κυκλωτικὴν κίνησιν τῶν Περσῶν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔφεραν τὴν εἶδησιν, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο νύξ· τρίτοι ὅμως οἱ σκοποὶ τῆς ἡμέρας, ποῦ ἔσπευσαν τροχάδην ἀπὸ τὰ ὑψηλά μέρη, ἐνῶ πλέον ἐξημέρωνε. Τότε συνεσκέπτοντο οἱ Ἕλληνες καὶ αἱ γυνῶμαί των ἐδιχάζοντο. Διότι ἄλλοι μὲν δὲν ἠθελον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, ὅπου ἐτάχθησαν, ἄλλοι δὲ ἀντέτεινον. Κατόπιν αὐτοῦ χωρισθέντες ἄλλοι μὲν ἔφευγον καὶ διασκορπισθέντες κατηρθύνοντο πρὸς τὰς πόλεις των, ἄλλοι δ' ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ μείνουν ἐκεῖ μὲ τὸν Λεωνίδα.

220. Λέγεται ἐπίσης, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λεωνίδας τοὺς ἀπέπεμψεν ἐπίτηδες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατον. Ὁ ἴδιος ὅμως καὶ οἱ παρόντες

ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦτο εὐπρεπὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποῖαν ἤλθον ἐξ ἀρχῆς νὰ φυλάξουν. Τὴν γνώμην αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν συμμερίζομαι· ὅτι δηλ. ὁ Λεωνίδας, ὅταν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἦσαν ἀπρόθυμοι καὶ δὲν ἤθελον νὰ διακινδυνεύουν μαζί του, τοὺς διέταξε νὰ ἀπέλθουν· ὁ ἴδιος ὅμως δὲν ἦτο πρόπον νὰ ἀποχωρήσῃ· τοῦναντίον ἐὰν ἔμενεν ἐκεῖ, θὰ ἄφινεν ὀπίσω του μέγα κλέος καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Σπάρτης δὲν θὰ ἐξηλείφετο. Διότι εἶχε χρησιμοδοτηθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐζήτησαν χρησμὸν διὰ τὸν πόλεμον εὐθὺς κατὰ τὴν ἐναρξίν του, ὅτι ἢ ἡ Λακεδαιμῶν θὰ καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἢ ὁ βασιλεὺς των θὰ ἀπολεσθῆ . . . Αὐτὸν λοιπὸν τὸν χρησμὸν ἔχων ὑπ' ὄψει του ὁ Λεωνίδας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀφήσῃ τὴν δόξαν εἰς μόνους τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέπεμψε, νομίζω, τοὺς συμμάχους μᾶλλον· καὶ ὄχι ὅτι διαφωνήσαντες ἔφυγον τόσον ἀκόσμως ὅσοι ἀνεχώρησαν.

221. Ἀπόδειξις δὲ μεγίστη κατ' ἐμὲ ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλ. καὶ τὸν μάντιν Μεγιστίαν τὸν Ἀκαρναῖνα . . . προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῆ μαζί του. Ἀλλ' ἐκεῖνος, διαταχθεὶς νὰ ἀποχωρήσῃ, δὲν ἠθέλησε νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος, ἀπεμάκρυνεν ὅμως τὸν υἱὸν του, ποὺ ἐξεστράτευε μαζί του καὶ ἦτο μονογενής.

222. Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν νὰ φύγουν, ὑπήκουσαν εἰς τὸν Λεωνίδα καὶ ἀνεχώρησαν, μόνοι δὲ οἱ Θεσπιεῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἔμειναν μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀκουσίως, διότι ὁ Λεωνίδας τοὺς ἐκράτει ὡς ὁμήρους, οἱ Θεσπιεῖς ὅμως μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἠρνήθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν Λεωνίδα καὶ ἐκείνους, ποὺ ἦσαν μαζί του, καὶ νὰ φύγουν· ἔμειναν λοιπὸν καὶ ἀπέθανον μαζί· στρατηγὸς των δὲ ἦτο ὁ Δημόφιλος, υἱὸς τοῦ Διαδρόμου.

223. Ὁ Ἐέρξης, ἀφοῦ ἔκαμε σπονδὴν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἀνέμενε μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἶναι συνήθως πλήρης ἡ ἀγορὰ (1), καὶ τότε διέταξεν ἔφοδον· διότι τοῦτο εἶχε παραγγείλει ὁ Ἐπιάλτης· καθ' ὅσον ἡ κατάβασις ἀπὸ τὸ ὄρος ἦτο συντομωτέρα καὶ ἡ ἔκτασις, ποὺ ἔπρεπε τώρα νὰ διανύσουν, ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὸν κύκλον, ποὺ ἐχρειάσθη

(1) Ἀγορῆς πληθῶρη = ἀγορὰ πλήθουσα = ἀπὸ 10 μέχρι 12 ὥρας π. μ.

νά κάμουν κατὰ τὴν ἐκκίνησιν καὶ τὴν ἀνάβασιν. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι μὲ τὸν Ξέρξην ἐπλησίαζον, οἱ δὲ Ἕλληνες μὲ τὸν Λεωνίδα, ὡς ἀνθρωποὶ ποῦ ἐβάδιζον πρὸς τὸν θάνατον, ἐπροχώρησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἡμέρας εἰς τὸ εὐρύτερον μέρος τοῦ αὐχένος. Διότι τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους ἐφυλάσσετο καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐμάχοντο ἐξερχόμενοι ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὰς στενοπορίας. Τότε ὁμως συνεκρούσθησαν ἔξω τῶν στενῶν καὶ ἐπιπτον ἀναριθμητοὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταγμάτων κρατοῦντες μαστίγια τοὺς ἐμάστιζον παρακινουῦντες συνεχῶς πρὸς τὰ πρόσω. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότεροι κατεπατοῦντο ζῶντες ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδε κανεὶς εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οἱ δὲ Ἕλληνες γνωρίζοντες ὡς βέβαιον τὸν θάνατόν των ἐξ αἰτίας ἐκείνων, ποῦ ἤρχοντο ὀπισθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, ἀνέπτυσσον τὸ μέγιστον τῆς σωματικῆς των δυνάμεως ἐναντίον τῶν βαρβάρων περιφρονοῦντες τὸν κίνδυνον καὶ πλήρεις μανίας.

224. Τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων ἐθραύσθησαν, ἐφόνευον δὲ τοὺς Πέρσας διὰ τῶν ξιφῶν. Εἰς τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς μάχης ἔπεσε νεκρὸς καὶ ὁ Λεωνίδας ἀναδειχθεὶς ἔξοχος ἀνὴρ διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἔπεσαν δὲ μαζὶ του καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων. ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίων μνήμης ἔμαθον τὰ ὀνόματα, ἔμαθον δὲ τὰ ὀνόματα καὶ ὄλων τῶν τριακοσίων. Καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Περσῶν ἔπεσαν νεκροὶ τότε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου, ὁ Ἀβροκόμης καὶ ὁ Ὑπεράνθης, οἱ ὁποῖοι εἶχον γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον καὶ τὴν Φαρταγούνην, θυγατέρα τοῦ Ἀρτάνου· ἦτο δὲ ὁ Ἀρτάνης ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου, υἱὸς δὲ τοῦ Ὑστάσπου.

225. Δύο λοιπὸν ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου ἐφονεύθησαν μαχόμενοι ἐκεῖ καὶ διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου συνήφθη ἀγρία πάλῃ Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ἕως ὅτου οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀνδρείας των τὸν ἀπέσπασαν, ἔτρεψαν δὲ εἰς φυγὴν τέσσαρας φορὰς τοὺς ἀντιπάλους. Τοῦτο ἐξηκολούθησε, μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθησαν οἱ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Ἐφιάλτην. Τότε πλέον, μόλις οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀντελήφθησαν, ἤλλαξεν ἡ μορφή τῆς μάχης. Διότι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ καί, ἀφοῦ διῆλθον πάλιν τὸ τεῖχος, ἤλθον καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ὕψωμα ὅλο

οἱ ἄλλοι μαζί πλὴν τῶν Θηβαίων. Εὐρίσκεται δὲ τὸ ὕψωμα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ, ὅπου τώρα ἴσταται ὁ λίθινος λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεωνίδου. Εἰς αὐτὸν τὸν χώρον, ἐνῶ ἡμύοντο μὲ μαχαίρας—εἰς ὄσους ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον—καὶ μὲ τὰς χεῖράς των καὶ τὰ στόματά των, τοὺς κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, ἄλλοι μὲν κατὰ μέτωπον καταδιώξαντες καὶ κρημνίσαντες τὸ ὄχυρωμα τοῦ τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι περικυκλώσαντες αὐτοὺς πέριξ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

226. Ἄν καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θεσπιεῖς, παρὰ ταῦτα ἀνδρειότατος πάντων λέγεται, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Σπαρτιάτης Διηνέκης, διὰ τὸν ὅποιον λέγουσι, ὅτι εἶπε τὸν ἐξῆς λόγον πρὸ τῆς συμπλοκῆς τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μήδους, ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ κάποιον Τραχίνιον, ὅτι οἱ βάρβαροι εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε, ὅταν ρίπτουν τὰ βέλη των, σκεπάζουν μὲ τὸ πλῆθος των τὸν ἥλιον· ἐκεῖνος χωρὶς νὰ ταραχθῆ δι' αὐτὸ καὶ ἀδιάφορος διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν εἶπε· «Πόσον εὐχαρίστους εἰδήσεις μᾶς λέγει ὁ ξένος ἀπὸ τὴν Τραχίνα, ἀφοῦ, ἐὰν οἱ Μῆδοι σκεπάζουν τὸν ἥλιον μὲ τὰ βέλη των, θὰ πολεμήσωμεν ὑπὸ σκιάν καὶ ἔχι ὑπὸ τὸν ἥλιον!».⁽¹⁾ Αὐτοὺς καὶ ἄλλους ὁμοίους λόγους λέγουσι ὅτι ἄφησεν ὁ Λακεδαιμόνιος Διηνέκης ὡς μνημεῖα διὰ τὸ μέλλον.

228. Πρὸς τιμὴν τούτων, ποὺ ἐτάφησαν ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔπεσαν, καὶ ἐκεῖνων, οἱ ὅποιοι ἐφονεύθησαν προηγουμένως, δηλ. πρὶν ἀναχωρήσουν οἱ ἀποπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου, ἔχουν χαραχθῆ ἐπιγράμματα ποὺ λέγουσι τὰ ἐξῆς·

«Ἀντιμετώπισαν ἐδῶ τριακόσιες μυριάδες
ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον οἱ τέσσαρες χιλιάδες»⁽²⁾.

Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπίγραμμα ἔχει χαραχθῆ δι' ὅλους· διὰ τοὺς Σπαρτιάτας ὅμως ἰδιαιτέρως τὸ ἐξῆς·

«Διαβάτη, δῶσε μήνυμα στῶν Σπαρτιατῶν τὴν πόλι.
ὅτι πιστοὶ στὸ νόμο τους ἐδῶ ἐπέσαμε ὅλοι»⁽³⁾.

Μὲ τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ καὶ μὲ στήλας τοὺς ἐτίμησαν οἱ Ἀμφικτύονες.

(1) Ὑπὸ σκιῇ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ.

(2) «Μυριάσιν ποτὲ τᾶδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτταρες»

(3) «Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

229. Λέγεται δέ, ὅτι δύο ἐκ τῶν τριακοσίων αὐτῶν, ὁ Εὐρυτος καὶ ὁ Ἀριστόδημος εὕρισκοντο εἰς τοὺς Ἀλπηνοὺς, διότι ἔπασχον ἀπὸ βαρεῖαν ὀφθαλμίαν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Εὐρυτος πληροφορηθεὶς τὴν κυκλωτικὴν πορείαν τῶν Περσῶν διέταξε τὸν δοῦλόν του νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ ἐκεῖ ἐρρίφθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Ἀριστόδημος ὅμως, ὁ ὁποῖος κατελήφθη ἀπὸ δειλίαν, ἐπέζησεν.

231. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Λακεδαίμονα ὁ Ἀριστόδημος εὗρεν ὄνειδισμοὺς καὶ περιφρόνησιν, ἡ δὲ ἀτίμωσις τὴν ὁποῖαν ὑφίστατο ἦτο ἡ ἐξῆς· οὔτε πῦρ τοῦ ἔδιδε κανεὶς διὰ νὰ ἀνάψῃ, οὔτε συνωμίλει μαζί του, ἤκουε δὲ ὄνειδισμοὺς καλούμενος «ὁ δειλὸς Ἀριστόδημος»⁽¹⁾. Ἄλλ' οὔτος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπηνώρθωσεν ὄλην τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν κατηγορεῖτο.

232. Λέγεται ὅμως, ὅτι καὶ ἄλλος ἐκ τῶν τριακοσίων ἀποσταλεὶς ὡς ἀγγελιαφόρος εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐσώθη, ὠνομάζετο δὲ Παντίτης· οὔτος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ περιεφρονεῖτο, ἀπηγγονίσθη.

233. Οἱ δὲ Θηβαῖοι, τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεωντιάδης, ἐφ' ὅσον μὲν ἦσαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐμάχοντο κατ' ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως· ὅταν ὅμως εἶδον, ὅτι ὑπερισχύουν οἱ Πέρσαι, τότε πλεόν, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Λεωνίδα ἐσπευδον πρὸς τὸ ὑψωμα, ἀφοῦ ἀπεσχίσθησαν ἀπ' αὐτοῦς, ὑψωσαν τὰς χεῖράς των καὶ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς βαρβάρους· εἶπον δὲ ὄλην τὴν ἀλήθειαν, δηλ. ὅτι εἶναι μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ὅτι θὰ εἶχον δώσει καὶ γῆν καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ ἤλθον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ ἐξηναγιάσθησαν καὶ καθόλου δὲν πταίουν διὰ τὸ κακόν, πού ὑπέστη ὁ βασιλεὺς· αὐτὰ λοιπὸν λέγοντες ἐσώθησαν· διότι εἶχον καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς μάρτυρας τῶν λόγων των. Ἄλλ' ὅμως δὲν ὑπῆρξαν καθ' ὅλα τυχεροί· διότι εὐθύς ὡς τοὺς παρέλαβον οἱ βάρβαροι, μόλις ἤλθον, μερικοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐφόνευον, ἐνῶ ἐπλησίαζον, τοὺς δὲ περισσοτέρους τοὺς ἐστιγματίσαν μὲ βασιλικὰ στίγματα, κάμνοντες ἀρχὴν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Λεωντιάδην.

234. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Εἰρέξης δέ, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον, τὸν ἡρώτα,

(1) «Ὁ τρέσας Ἀριστόδημος».

ἤρχισε δὲ ὡς ἐξῆς· «Δημάρατε, εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος· τὸ συμπεραίνω δὲ ἀπὸ τὴν φιλαλήθειάν σου· διότι ὄλα ἀπέβησαν, ὅπως μᾶς εἶχες εἶπει. Τώρα ὁμως εἶπέ μου, πόσοι περίπου εἶναι οἱ ὑπόλοιποι Λακεδαιμόνιοι καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτοι εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἂν εἶναι ὄλοι» Καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· «Ὡ βασιλεῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν Λακεδαιμονίων εἶναι μεγάλος καὶ αἱ πόλεις τῶν πολλαί· ἐκεῖνο ὁμως, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσης, θὰ τὸ μάθης. Ὑπάρχει εἰς τὴν Λακεδαίμονα μία πόλις, ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία ἔχει περίπου ὀκτῶ χιλιάδας ἄνδρας· ὄλοι αὐτοὶ εἶναι ὁμοιοὶ μὲ ἐκεῖνους, πού ἐπολέμησαν ἐδῶ· βεβαίως οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι δὲν εἶναι ὁμοιοὶ μὲ αὐτούς, εἶναι ὁμως κατ' αὐτοὶ γενναῖοι». Εἰς αὐτὰ ὁ Ξέρξης εἶπε· «Δημάρατε, μὲ ποῖον τρόπον θὰ καταβάλωμεν αὐτούς τοὺς ἄνθρώπους εὐκολώτερον; Ἐμπρὸς λέγε μου· διότι σὺ γνωρίζεις τοὺς τρόπους τῆς σκέψεώς των, διότι διετέλεσες βασιλεὺς των».

235. Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν· «Ἄφοῦ ζητεῖς μὲ τόσον ζῆλον τὴν γνώμην μου, εἶναι δίκαιον νὰ σοῦ εἶπω τί νομίζω, ὅτι εἶναι ἄριστον. Στεῖλε ἀπὸ τὴν ναυτικὴν σου δύναμιν τριακόσια πολεμικὰ πλοῖα ἐναντίον τῆς Λακωνικῆς. Ὑπάρχει πλησίον αὐτῆς μία νῆσος ὀνομαζομένη Κύθηρα. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν νῆσον ἐξορμῶντες ἄς ἐνσπείρουν τὸν φόβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ ἂν ὁ πόλεμος εἶναι εἰς τὴν χώραν των, δὲν θὰ ὑπάρχη φόβος μήπως σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὅταν θὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸ πεζικόν σου· καὶ ὅταν ὑποδουλωθῇ ἡ ἄλλη Ἑλλάς, ἡ Λακωνικὴ μόνη τῆς θὰ εἶναι ἀσθενής. Ἄν ἐκτελέσης αὐτό, καὶ ὁ Ἴσθμὸς καὶ αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ παραδοθοῦν χωρὶς μάχην.

236. Μετ' αὐτὸν ὠμίλησεν ὁ Ἀχαιμένης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος παρευρεθείς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ φοβηθείς, μήπως πεισθῇ ὁ Ξέρξης νὰ πράξῃ τοῦτο, εἶπε· «Βασιλεῦ, βλέπω, ὅτι ἀποδέχεσαι τοὺς λόγους ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν σου καὶ προδίδει τὰ συμφέροντά σου· διότι οἱ Ἕλληνες εὐχαρίστως χρησιμοποιοῦν τοιούτους τρόπους· φθονοῦν τοὺς εὐτυχοῦντας καὶ μισοῦν τοὺς ὑπερέχοντας. Διότι, ἂν τὸ ναυτικόν μας εἶναι ἠνωμένον, δὲν θὰ εἶναι εὐκολὸν εἰς αὐτούς νὰ τὸ προσβάλουν καὶ γενικῶς δὲν θὰ εἶναι ἀξιόμαχοι. Ἐὰν ὁμως τὸ διασπάσης, δὲν θὰ ἤμπορῆς νὰ εἶσαι χρήσιμος εἰς αὐτούς πού θὰ ἀπομακρύνῃς, οὔτε ἐκεῖνοι εἰς σέ».

237. Εἰς αὐτὰ ἀπήνητησεν ὁ Ξέρξης· « Ἀχαίμενες, νομίζω, ὅτι ὀρθῶς ὀμιλεῖς καὶ θὰ πράξω, ὅπως λέγεις. Ἄλλὰ ὁ Δημάρατος λέγει μὲν ὅσα νομίζει ὅτι εἶναι ἄριστα δι' ἐμέ, ἡ γνώμη σου ὅμως εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν του. Διότι δὲν θὰ παραδεχθῶ βεβαίως, ὅτι ἔχει κακὰς διαθέσεις ἐναντίον μου».

238. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ξέρξης, διῆλθε διὰ μέσου τῶν νεκρῶν καί, ὅταν συνήνητησε τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀκούσας ὅτι ἦτο βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ τὴν κρεμάσουν εἰς πάσσαλον. Καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀποδείξεων, κυρίως ὅμως ἐξ αὐτοῦ ἔγινε κατ' ἐμὲ φανερόν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἠσθάνθη ὀργὴν πρὸ πάντων κατὰ τοῦ Λεωνίδου, ἐνδῶψ ἔζη. Ἄλλως δὲν θὰ διέπραττε τοιαύτην παρανομίαν εἰς βάρος τοῦ νεκροῦ, διότι, ἐξ ὅσων ἀνθρώπων γνωρίζω, οἱ Πέρσαι συνήθως τιμοῦν κατ' ἐξοχὴν τοὺς γενναίους πολεμιστάς. Οἱ λαβόντες τὴν διαταγὴν αὐτὴν τὴν ἐξετέλεσαν.

OYRANIA

Τὰ μεταξὺ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου ὁ στρατὸς τῶν βαρβάρων βαδίζει πρὸς Νότον κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων, ὅστις προηγουμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην εἶχε καταγάγει σημαντικὰς ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἀναγκάζεται ἤδη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἔρχεται εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ἔνθα κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων προσεγγίζει εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου συγκεντροῦται περὶ τὸν Ἴσθμόν τῆς Κορίνθου, ἔνθα ἡ τοποθεσία κρίνεται κατάλληλος, διὰ νὰ προβληθῇ ἐκεῖ ἡ τελικὴ κατὰ ξηρὰν ἀντίστασις κατὰ τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθῶν αὐτοὶ μόνοι κατὰ ξηρὰν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀποφασίζουν νὰ ἐγκαταλείψουν πανδημεὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ μεταφέρουν παῖδας, γέροντας καὶ γυναῖκας εἰς τὰς νήσους Σαλαμῖνα καὶ Αἴγινα καὶ εἰς τὴν Τροιζήνα, πλὴν ὀλίγων γερόντων, ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν, οἵτινες, κατὰ στενὴν ἐρμηνείαν τοῦ περὶ «ξύλινου τείχους» χρησιμοῦ, κατεσκευάσαν ξύλινον φράγμα περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Περσικὸς στόλος μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸν Σαρωνικὸν καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸ Φάληρον. Ἐν τῷ μεταξὺ συνέρχονται ἀλλεπάλληλα συμβούλια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι, ἔνθα αἱ γνώμαι διχάζονται, τῶν περισσοτέρων ὑποστηριζόντων, ὅτι πρέπει καὶ ὁ στόλος νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Ἴσθμόν· ἀντιτείνει ὁμοῦς σφόδρα ὁ Ἀθηναῖος Θεμιστοκλῆς, πρὸς τὴν γνώμην του δὲ συντάσσονται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Αἰγινήτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνός ἐκ τῶν συμβουλίων ἀγγέλεται, ὅτι ὁ Ξέρξης, οὐ μόνον κατέλαβε τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ κατέβαλε καὶ τὴν μικρὰν ἀντίστασιν τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔθεσε πῦρ.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π.Χ.)

40. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον προσήγγισε κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Παρεκάλεσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐκεῖ, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ μετακομίσουν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκάς των ἔξω τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου. Διότι ἔπρεπε νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως, ἀφοῦ εἶχον διαψευσθῆ εἰς τὰς προσδοκίας των. Διότι ἐνῶ ἤλπιζον, ὅτι θὰ εὔρουν τοὺς Πελοποννησίους πανστρατιᾶ ἑστρατοπεδευμένους εἰς τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν βαρβάρων, δὲν εὔρον τίποτε, ἐπληροφορήθησαν δέ, ὅτι ἐτείχιζον τὸν Ἴσθμὸν φροντίζοντες κυρίως διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὴν φυλάσσοντες, ἐγκαταλείποντες δὲ τὰ ἄλλα μέρη.

41. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι λοιπὸν ἠγκυροβόλησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἤλθον εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐκήρυξαν νὰ σφῆξῃ ὁ καθεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν, ὅπως δύναται, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του. Οἱ περισσότεροι τότε ἀπέστειλαν τοὺς ἰδικούς των εἰς τὴν Τροιζῆνα, μερικοὶ δὲ εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα . . . Ἀφοῦ δὲ ἀπεκόμισαν τὰ πάντα, ἔπλευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

42. Εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου ἠγκυροβόλησαν μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον, συνέρρευσε, μόλις τὸ ἐπληροφορήθη, καὶ ὁ ὑπόλοιπος στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροιζῆνος. Διότι προηγουμένης εἶχε κηρυχθῆ νὰ συγκεντρῶνται εἰς τὸν λιμένα τῶν Τροιζηνίων Πάγωνα. Συνεκεντρώθησαν δὲ πολὺ περισσότερα πλοῖα ἀπὸ ὅσα ἐναυμάχησαν εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον καὶ ἀπὸ πόλεις περισσοτέρας. Ναύαρχος δὲ ἦτο ὁ ἴδιος, πού ἦτο καὶ εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον, δηλ. ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, υἱὸς τοῦ Εὐρυκλείδου, ὁ ὁποῖος ὅμως δένκα τήγετο ἀπὸ τὸ βασιλικὸν γένος. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ καλύτερα πλοῖα τὰ ἔδωσαν οἱ Ἀθηναῖοι. (1)

49. Ἀφοῦ συνῆλθον δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων πόλεων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνεσκέπτοντο κατόπιν προτάσεως, πού ἔκαμεν ὁ Εὐρυβιάδης,

(1) 180 Ἀθηναϊκὰ πλοῖα ἐπὶ συνόλου 380 Ἑλληνικῶν.

νά ἐκφράσῃ ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν γνώμην του, ποῦ δηλ. νομίζει, ὅτι θὰ ἦτο τὸ καταλληλότερον μέρος ἐξ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀκόμη κύριοι, διὰ νὰ κάμουν ναυμαχίαν, διότι ἡ Ἀττικὴ εἶχε πλέον ἐγκαταλειφθῆ, ἐπρόκειτο δὲ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Αἱ γνώμαι τῶν περισσοτέρων συνέπιπτον νὰ πλεύσουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ, πρὸ τῆς Πελοποννήσου, προσέθετον δὲ ὅτι, ἂν ἐνικῶντο εἰς τὴν Σαλαμίνα, θὰ ἐπολιορκοῦντο εἰς νῆσον, ὅπου δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ καμμία βοήθεια πρὸς αὐτοὺς, ἐνῶ πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἰδικούς των.

50. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἔλεγον αὐτά, ἦλθεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ ὁποῖος ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ βάρβαροι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πυρπολοῦν τὰ πάντα. Διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διὰ μέσου τῆς Βοιωτίας, ἀφοῦ ἔκαυσε τὰς Θεσπιάς, τὰς ὁποίας ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοί των καὶ κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐπίσης τὰς Πλαταιάς, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐρήμωκε τὰ πάντα. Ἐκαυσε δὲ τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, ὅτι δὲν ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν.

51. Ἀφοῦ ἔφθασαν δέ, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἦτο ἔρημος, εὔρον δὲ μόνον ὀλίγους Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ἱερόν· ἦσαν δὲ οὗτοι ταμίαι τοῦ ἱεροῦ καὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἔφραξαν τὴν Ἀκρόπολιν μὲ θύρας καὶ ἄλλα ξύλα καὶ ἀπέκρουον τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὗτοι δὲν εἶχον ἀναχωρήσει εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐνόμιζον, ὅτι ἔδιδον τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, κατὰ τὸν ὁποῖον «τὸ ξύλινον τεῖχος θὰ παρέμενεν ἀπόρθητον» (1). Ξύλινον τεῖχος δὲ κατ' αὐτοὺς ἦτο τὸ καταφύγιον αὐτὸ καὶ ὄχι τὰ πλοῖα.

53. Ἐν τέλει οἱ βάρβαροι ἀνεκάλυψαν ἀνεπίστως μίαν ἀφύλακτον εἴσοδον· διότι ἦτο πεπρωμένον κατὰ τὸν χρησμὸν ὀλόκληρος ἡ Ἀττικὴ νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Πέρσας. Ἀφοῦ ἀνέβησαν δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατηρθύνθησαν πρὸς τὰς πύλας, τὰς ὁποίας ἤνοιξαν, καὶ ἐφόρευσαν τοὺς

(1) «Τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσσεσθαι».

καταφυγόντας εἰς τὸν ναόν. Ἀφοῦ δὲ ἐφόνευσαν πάντας, ἐλεηλάτησαν τὸ ἱερόν καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς ὅλην τὴν Ἀκρόπολιν.

54. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν πλέον ἐξ ὀλοκλήρου τὰς Ἀθήνας, ἔστειλεν ἔφιππον ἀγγελιαφόρον εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἀρτάβανον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του.

56. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὅταν ἐπληροφορήθησαν, ὅσα ἐγίναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, τόσον ἐταράχθησαν, ὥστε μερικοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν, χωρὶς νὰ περιμένουν νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὤρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα των καὶ ὑψωσαν τὰ ἱστία, διὰ νὰ ἀποπλεύσουν. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπεφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τοῦ Ἴσθμοῦ. Ἐπῆλθεν ὁμως ἡ νύξ καὶ διαλύσαντες τὸ συμβούλιον εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

57. Τότε, μόλις ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφθασεν εἰς τὸ πλοῖόν του, τὸν ἠρώτησεν ὁ Μνησίφιλος ὁ Ἀθηναῖος, τί εἶχεν ἀποφασίσθῃ. Ἀφοῦ ἔμαθε δέ, ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ ὀδηγήσουν τὸν στόλον εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, εἶπεν· «Ἀσφαλῶς δὲν θὰ ναυμαχήσης πλέον διὰ καμμίαν πατρίδα, ἐὰν τὰ πλοῖα φύγουν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα· διότι θὰ κατευθυνθῇ ὁ καθείς πρὸς τὴν πόλιν του καὶ οὔτε ὁ Εὐρυβιάδης οὔτε ἄλλος κανεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς συκρατήσῃ, ὥστε νὰ μὴ διασκορπισθῇ ἡ στρατιά· καὶ θὰ χαθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἀπερισκεψίαν. Ἄλλ' ἂν ὑπάρχῃ τρόπος, πῆγαινε καὶ προσπάθησε νὰ ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις, μήπως δυνηθῆς νὰ μεταπέισης τὸν Εὐρυβιάδην νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ μείνῃ ἐδῶ».

58. Ἡ συμβουλή αὐτὴ ἤρесе πολὺ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ τίποτε, μετέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Εὐρυβιάδου. Ἀφοῦ ἐφθασεν ἐκεῖ, εἶπεν ὅτι θέλει νὰ συζητήσῃ διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν· ἐκεῖνος τὸν ἐκάλεσε νὰ ἀναβῆ εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅ,τι θέλει. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀφοῦ ἐκάθισε πλησίον του, τοῦ ἀνέφερεν ὅλα ὅσα εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Μνησίφιλον παρουσιάζων αὐτὰ ὡς ἰδικά του καὶ προσθέτων καὶ ἄλλα πολλά, ἕως ὅτου τὸν ἐπεισε μὲ τὰς παρακλήσεις του νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ πλοῖον καὶ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς στρατηγούς εἰς συμβούλιον.

59. Μόλις δὲ συνῆλθον καὶ πρὶν προφθάσῃ ὁ Εὐρυβιάδης νὰ ἐκθέ-

ση τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον συνεκάλεσε τοὺς στρατηγούς, ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ διὰ πολλῶν, διότι ἐβιάζετο νὰ ἐπιτύχη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπέδιωκεν. Ἄλλ' ἐνῶ ὠμίλει, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος τοῦ εἶπεν· «᾿Ω Θεμιστόκλεις, οἱ προτρέχοντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ραπίζονται» (1) Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς ἀπάντησιν τοῦ εἶπεν. «Ἄλλὰ καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι δὲν στεφανώνονται». (2)

60. Καὶ τότε μὲν ἀπήντησε μὲ ἠπιότητα εἰς τὸν Κορίνθιον. Εἰς τὸν Εὐρυβιάδην δὲ δὲν ἐπανελάβε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶχεν εἶπει προηγουμένως, δηλ. ὅτι, ἂν ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, θὰ διασκορπισθοῦν, διότι δὲν ἦτο ὥραϊον νὰ κατηγορῇ κανένα ἐνώπιον τῶν συμμάχων. Ἔλεγεν ὁμως ἄλλα ἐπιχειρήματα· «Ἐὰν ἐκτελέσης ὅσα προτείνω, ἰδοὺ τὰ πλεονεκτήματα, ποὺ θὰ ἔχωμεν. Πρῶτον μὲν θὰ συγκρουσθῶμεν εἰς στενὸν μέρος μὲ ὀλίγα πλοῖα ἐναντίον πολλῶν καὶ ἂν ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου εἶναι ἡ συνήθης εἰς τοιαύτας περιστάσεις, θὰ ἔχωμεν μεγάλην νίκη· διότι τὸ νὰ ναυμαχῆσωμεν εἰς στενὸν τόπον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνῶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων μας. Ἐξ ἄλλου θὰ σωθῇ καὶ ἡ Σαλαμίς, ὅπου ἡμεῖς ἔχομεν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκάς μας».

61. Ἐνῶ ὁμως ὁ Θεμιστοκλῆς ὠμίλει, τοῦ ἐπετέθη πάλιν ὁ Κορίνθιος Ἀδείμαντος καὶ ἐξήτει νὰ σιωπήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει πατρίδα, καὶ ἠμπόδιζε τὸν Εὐρυβιάδην νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν ἀνθρώπου ἀπάτριδος· ἐκάλει δὲ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ δείξῃ, ποῖα εἶναι ἡ πατρίς του, καὶ κατόπιν νὰ κάμνῃ προτάσεις εἰς τὸ συμβούλιον. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναῖαι εἶχον κυριευθῆ καὶ κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς πλέον εἶπε πολλοὺς καὶ βαρεῖς λόγους κατὰ τοῦ Ἀδειμάντου καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑπάρχει καὶ πόλις καὶ χώρα μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν των, ἐφόσον διαθέτουν διακόσια πολεμικὰ πλοῖα πλήρως ἐπηνδρωμένα. Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκρούσῃ μίαν ἐπίθεσιν των.

63. Μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους ὁ Εὐρυβιάδης

(1) «Ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ραπίζονται».

(2) «Οἱ δὲ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

ἤλλαξε γνώμην· διότι ἐφοβήθη κυρίως, νομίζω, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἂν ὀδηγήσῃ τὸν στόλον εἰς τὸν Ἴσθμόν. Διότι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὑπόλοιποι δὲν θὰ ἦσαν πλέον ἀξιόμαχοι. Ἐπροτίμησε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν ἐκεῖ.

64. Ἦλθεν ὁμως ἡ ἡμέρα καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ ἔγινεν σεισμὸς καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκριναν λοιπὸν καλὸν νὰ προσευχηθοῦν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰακιδῶν. Καὶ τὸν μὲν Αἴαντα καὶ τὸν Τελαμῶνα ἐπεκαλέσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμῖνα, τὸν δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας (1) ἔστειλαν πλεῖον νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Αἴγιναν.

66. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου ἤλθον ἀπὸ τὴν Τραχῖνα καὶ ἐπεσκέφθησαν τὸν τόπον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ εἶδον τὴν καταστροφὴν τῶν Λακώνων. Κατόπιν ὁ στόλος διέβη εἰς τὴν Ἴσθμιαίαν καί, ἀφοῦ ἠγκυροβόλησεν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας, ἐπλευσε διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ ἐντὸς τριῶν ἄλλων ἡμερῶν ἐφθασεν εἰς τὸ Φάληρον.

70. Ὄταν δὲ ἔλαβον τὴν διαταγὴν νὰ ἀναπλεύσουν, οἱ βάρβαροι ὠδήγησαν τὰ πλοῖα τῶν πρὸς τὴν Σαλαμῖνα καὶ παρετάχθησαν εἰς τάξιν μάχης ἀθουρύβως. Δὲν ἐπήρκεσεν ὁμως ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ συνάψουν ναυμαχίαν· διότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ· παρεσκευάζοντο ὁμως διὰ τὴν ἐπομένην. Τοὺς δὲ Ἕλληνας, καὶ μάλιστα τοὺς Πελοποννησίους, κατέλαβε φόβος καὶ ἀγωνία, διότι ἐφοβοῦντο, ὅτι μένοντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν διὰ τὴν γῆν τῶν Ἀθηναίων καί, ἂν ἐνικῶντο, θὰ ἀπεκλείοντο καὶ θὰ ἐπολιορκούντο εἰς νῆσον ἀφίνοντες τὴν ἰδικὴν τῶν ἀπροστάτευτον.

71. Τὴν ἰδίαν νύκτα τὸ πεζικὸν τῶν βαρβάρων ἐβάδισε πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ἄν καὶ εἶχον ληφθῆ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, διὰ νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ εἰσβάλουν οἱ βάρβαροι διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκεῖ. Πράγματι στρατοπεδεύοντες εἰς τὸν Ἴσθμόν οἱ Πελοποννήσιοι, πρῶτον μὲν κατέστρεψαν τὴν Σκειρωνίδα ὁδόν, ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ οἰκοδομήσουν τεῖχος κατὰ μῆκος τοῦ Ἴσθμοῦ.

(1) Ὁ Αἰακὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγίνης. Ἐναυθα πρόκειται περὶ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἀπογόνων του.

74. Μὲ τοιαύτας λοιπὸν ἐργασίας ἡσυχολοῦντο οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὸν Ἴσθμόν, διότι διέτρεχον μέγαν κίνδυνον καὶ δὲν ἐστήριζον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸ ναυτικόν. Οἱ δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅταν ἔμαθον αὐτά, ἐφοβοῦντο ὄχι τόσον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ὅσον διὰ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πλησιάζοντες ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον συνωμίλου σιωπηλῶς καὶ ἐθαύμαζον διὰ τὴν ἀβουλίαν τοῦ Εὐρυβιάδου. Τέλος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐξέσπασεν εἰς τὸ φανερόν. Καὶ ἔγινε πλέον συγκέντρωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν πολλὰ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δι' αὐτὴν νὰ διακινδυνεύουν καὶ νὰ μὴ μείνουν, διὰ νὰ πολεμήσουν διὰ χώραν ὑπόδουλον πλέον, οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνουν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐκεῖ.

75. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ ἐπεκράτει ἡ γνώμη τῶν Πελοποννησίων, ἐξῆλθε τότε κρυφίως ἀπὸ τὸ συνέδριον καὶ ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν ἄνθρωπον μὲ πλοιάριον, τοῦ ἔδωσε δὲ ἐντολὴν τί νὰ εἴπη· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὠνομάζετο Σίικινος, ἦτο δὲ οἰκέτης⁽¹⁾ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων του. Βραδύτερον ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἔκαμε Θεσπιέα — διότι οἱ Θεσπιεῖς ἐδέχοντο πολίτας — καὶ τὸν κατέστησε πλούσιον. Αὐτὸς λοιπὸν τότε, ἀφοῦ ἦλθε μὲ πλοιάριον, εἶπεν εἰς τοὺς στρατηγούς τῶν βαρβάρων τὰ ἐξῆς· «Μὲ ἔστειλεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας (διότι συμβαίνει νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προτιμᾷ νὰ ὑπερισχύσετε σεῖς παρὰ οἱ Ἕλληνες), διὰ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ φόβον καὶ σκέπτονται νὰ ἀποδράσουν, καὶ τώρα σᾶς παρέχεται εὐκαιρία νὰ διαπράξετε λαμπρότατον κατόρθωμα, ἂν δὲν τοὺς ἀφήσετε νὰ σᾶς διαφύγουν. Διότι οὔτε ὁμόνοιαν ἔχουν μεταξὺ των οὔτε πρόκειται νὰ ἀντισταθοῦν πλέον ἐναντίον σας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἴδητε νὰ ναυμαχοῦν μεταξὺ των, δηλ. ἐκεῖνοι πού εἶναι μὲ τὸ μέρος σας καὶ οἱ ἄλλοι». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀνεχώρησεν.

76. Οἱ βάρβαροι τὰ ἐπίστευσαν καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Ψυττάλειαν⁽²⁾, ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Ξη-

(1) ἄνθρωπος τῆς οἰκίας, ἰδίως δοῦλος οἰκογενῆς ἢ οἰκόσιτος.

(2) Λειψοκουτάλα.

ρᾶς ἀπεβίβασαν πολλοὺς Πέρσας, ἀφ' ἐτέρου δέ, ὅταν ἔγινε μεσονύκτιον, ὠδήγησαν τὴν δυτικὴν πτέρυγα κυκλοτερώς, πρὸς τὴν Σαλαμίνα, ὅσοι δὲ ἦσαν πλησίον τῆς Κέω⁽¹⁾ καὶ τῆς Κυνοσοῦρας⁽²⁾ κατέλαβον μετὰ πλοῖά των ὅλον τὸν πορθμὸν μέχρι τῆς Μουνηχίας.⁽³⁾ Ἐπεξέτειναν δὲ τὴν παράταξιν τῶν πλοίων των, διὰ νὰ μὴ δυνηθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας νὰ διαφύγη, ἀλλὰ νὰ ἀποκλεισθοῦν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ νὰ τιμωρηθοῦν δι' ὅσα εἶχον διαπράξει εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον. Ἀπεβίβασαν δὲ Πέρσας εἰς τὴν νησίδα Ψυττάλειαν μετὰ τὸν ἐξῆς σκοπὸν ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας παρεσύροντο πρὸς τὰ ἐκεῖ ἄνδρες καὶ ναυαγία — διότι ἡ νῆσος εὕρισκετο εἰς τὸ στενόν, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχῆσουν — νὰ περισυλλέγουν τοὺς ἰδικούς των, νὰ φονεύουν δὲ τοὺς ἄλλους. Ἐξετέλουν αὐτὰ σιωπηλῶς, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἀντίπαλοι. Ἦτοιμάζοντο δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν καθόλου.

78. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐγίνοντο εἰς τὴν Σαλαμίνα πολλαὶ λογομαχίαι. Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, ὅτι οἱ βάρβαροι τοὺς εἶχον περικυκλώσει μετὰ τὸν στόλον των, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι παραμένουν εἰς τὰς ἰδίας θέσεις, ὅπως τοὺς ἔβλεπον κατὰ τὴν ἡμέραν.

79. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἐφιλονίκουν, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν ὁ Ἄριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξοστρακισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὸν ὅποιον ἐγώ, ἀφοῦ ἐπληροφορήθην τὸν χαρακτήρα του, ἐσχημάτισα τὴν γνώμην ὅτι ἦτο ἀνὴρ ἄριστος καὶ δικαιοτάτος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφοῦ ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκάλεσεν ἔξω τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο φίλος του, ἀλλὰ μέγας ἐχθρὸς του. Ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν μεγάλων συμφορῶν τοῦ παρόντος τὰ ἐλησμόνησεν αὐτὰ καὶ ἐπεθύμει νὰ συνομιλήσῃ μαζί του. Διότι εἶχεν ἀκούσει προηγουμένως ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔσπευδον νὰ μεταφέρουν τὸν στόλον των εἰς τὸν Ἴσθμόν. Μόλις ἐξῆλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἄριστείδης τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς: «Καὶ εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν παροῦσαν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐρίζωμεν, ποῖος ἐκ τῶν δύο μας θὰ εὐεργετήσῃ περισσότερον τὴν πατρίδα. Σοῦ λέγω λοιπὸν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον καὶ πολλὰ καὶ ὀλίγα νὰ συζητῆ κανεὶς μετὰ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τὸν ἀπό-

(1) Ἄγνωστον περὶ τίνος τοποθεσίας ἀκριβῶς πρόκειται.

(2) Ἀνατολικὸν ἀκρωτήριο τῆς Σαλαμίνας ἀπέναντι τῆς Ψυτταλείας.

(3) Τουρκολίμανο.

πλουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι σέ βεβαιῶ, ὡς αὐτόπτης πού ὑπῆρξα, ὅτι καί νά θέλουν οἱ Κορίνθιοι ἢ ὁ ἴδιος ὁ Εὐρυβιάδης δέν θά δυνηθοῦν νά ἀποπλεύσουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι ἔχομεν περικυκλωθῆ ἀπό τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλ' εἴσελθε καί ἀνάγγειλέ τα».

80. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπήντησεν· «Αἱ συμβουλαί σου εἶναι ὀρθαί καί αἱ εἰδήσεις σου εὐχάριστοι. Μάθε δέ, ὅτι ὁ ἴδιος ἐγώ ἐνήργησα, διὰ νά γίνουν αὐτά ἀπό τοὺς Μήδους· διότι, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες δέν ἤθελον νά ναυμαχήσουν ἐκουσίως, ἔπρεπε νά τοὺς ἀναγκάσωμεν νά τὸ κάμουν ἀκουσίως. Σὺ ὅμως, ἀφοῦ ἤλθες με καλὰς εἰδήσεις, νά τὰς ἀναγγείλῃς ὁ ἴδιος. Διότι, ἂν τοὺς τὰς εἶπω ἐγώ, θά νομίσουν, ὅτι τὰς ἔπλασα καί δέν θά πιστεύσουν, ὅτι τὸ ἔκαμαν αὐτὸ οἱ βάρβαροι. Ἄλλ' εἴσελθε καί ἀνάγγειλέ τους, τί συμβαίνει. Καί ἂν μὲν πεισθοῦν, αὐτὸ θά εἶναι τὸ καλύτερον. Ἄν ὅμως δέν πιστεύσουν, δι' ἡμᾶς θά εἶναι τὸ ἴδιον, διότι δέν εἶναι δυνατόν πλέον νά φύγουν, ἀφοῦ ἔχομεν περικυκλωθῆ, ὅπως λέγεις, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη».

81. Ὁ Ἀριστείδης εἰσηῆθε καί ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν καί ὅτι με δυσκολίαν διῆλθεν ἀπαρατήρητος διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων· διότι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔχει περικυκλωθῆ ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Ξέρξου. Καί τοὺς συνεβούλευσε νά ἐτοιμάζωνται, διὰ νά ἀμυνθοῦν. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀπεχώρησεν, οἱ δὲ στρατηγοὶ περιέπεσαν πάλιν εἰς ἀμφισβητήσεις, διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν δέν ἐπίστευσαν τὰς εἰδήσεις.

82. Ἐνῶ δὲ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, ἔφθασε τριήρης τῶν Τηνίων, ἡ ὁποία ἠτύμολόγησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας — ἀρχηγὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Παναίτιος ὁ υἱὸς τοῦ Σωσιμένου — καί ἀνέφερον ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο καί ἀνεγράψαν οἱ Τήνιοι εἰς τὸν τρίποδα τῶν Δελφῶν⁽¹⁾ μεταξὺ ἐκείνων, πού κατετρόπωσαν τὸν βάρβαρον. Με τὴν τριήρη αὐτὴν τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 380 πολεμικῶν πλοίων. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπίστευσαν πλέον τοὺς Τηνίους καί παρεσκευάζοντο, διὰ νά ναυμαχήσουν.

83. Ὑπέφωσεν ἤδη ἡ αὐγή, ὅταν ἔγινε συγκέντρωσις τοῦ στρατεύματος τῶν πλοίων. Ἀπὸ ὅλους ὠμίλησεν καλύτερον πρὸς αὐτοὺς

(1) Ὁ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην ἀφιερῶθεις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Δελφούς τρίπους, ὅστις μεταφερθεὶς βραδύτερον ὑπὸ Μ. Κωνσταντίνου εἰς Κωνσταντινούπολιν σώζεται σήμερον ἐκεῖ.

ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ λόγος του ἦτο σύγκρισις τῶν καλυτέρων πρὸς τὰ χειρότερα, ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν κατάστασίν του. Ἀφοῦ συνεβούλευσε νὰ προτιμήσουν τὰ καλύτερα, περματίζων τὸν λόγον του ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα. Μόλις εἰσῆλθον, ἔφθασεν ἡ τριήρης, ἡ ὁποία εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγιναν διὰ τοὺς Αἰακίδας. Οἱ Ἕλληνες τότε ὠδήγησαν ὅλα τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, μόλις δὲ ἐξῆλθον, ἐπέπεσαν ἐναντίον τῶν οἱ βάρβαροι.

84. Οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες ἀνέκρουσαν πρύμνην καὶ ἔφεραν τὰ πλοῖα πρὸς τὴν ξηράν, ὁ Ἀθηναῖος Ἀμεινίας ὅμως ὁ Παλληνεύς, ἀφοῦ ἐπλευσεν ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, ἐπληξεν μὲ τὸ ἔμβολον ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἐπειδὴ τὰ δύο πλοῖα περιεπλέχθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χωρισθοῦν, τότε πλεόν καὶ οἱ ἄλλοι ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀμεινίου καὶ ἐλάβαν μέρος εἰς τὴν μάχην. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν λέγουσι, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς ναυμαχίας. Οἱ Αἰγινῆται ὅμως λέγουσι, ὅτι τὸ πλοῖον, πού εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγιαν διὰ τοὺς Αἰακίδας, ἔκαμε τὴν ἀρχήν. Λέγεται ἐπίσης τοῦτο, δηλ. ὅτι ἐνεφανίσθη φάσμα γυναικός, ἡ ὁποία τοὺς παρῶτρυνε μεγαλοφώνως, διὰ νὰ ἀκούη ὄλον τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα καὶ ἐπιπλήττουσα εἶπε: «Δαιμόνιοι, μέχρι πότε πλεόν θὰ ἀνακρούετε πρύμνην;». (1)

85. Ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ταχθῆ οἱ Φοίνικες (διότι οὗτοι κατεῖχον τὴν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα πτέρυγα), ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἴωνες (οὗτοι κατεῖχον τὴν πτέρυγα, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς τὸν Πειραιᾶ). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας ἔδειξαν σκοπίμως ἀπροθυμίαν εἰς τὴν ναυμαχίαν συμφώνως πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅχι ὅμως οἱ περισσώτεροι.

86. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πλοίων τῶν βαρβάρων, πού ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, κατεστράφησαν ἄλλα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας. Διότι, ἀφοῦ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐναυμάχουν μὲ τάξιν καὶ χωρὶς νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς γραμμάς τῶν, οἱ δὲ βάρβαροι ἐνήργουν ἀτάκτως καὶ χωρὶς σχέδιον, φυσικὸν ἦτο νὰ συμβῆ, ὅπως ἀκριβῶς ἐγένετο. Ἄν καὶ ἦσαν καὶ ἀπεδείχθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ βάρβαροι πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑαυτούς τῶν παρ' ὅσον εἰς τὴν Εὐβοίαν. Διότι ὅλοι ἐδείκνυον προθυμίαν καὶ ἐφοβοῦντο

(1) «Δαιμόνιοι, μέχρι πόσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούσεσθε;».

τὸν Ξέρξην, διότι ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν παρηκολούθει.

87. Δὲν δύνανται νὰ ἀναφέρω μὲ ἀκριβείαν, πῶς ἠγωνίσθη ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Εἰς τὴν Ἀρτεμισίαν⁽¹⁾ ὅμως συνέβη τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον ἠῤῥησε πολὺ τὴν ὑπόληψίν τῆς πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἰς μίαν στιγμὴν, ἐνῶ αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἶχον περιέλθει εἰς σύγχυσιν, τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας κατεδιώκετο ἀπὸ πλοῖον Ἀθηναϊκόν· ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ (διότι ἔμπροσθέν τῆς ἠμποδίζετο ἀπὸ ἄλλα φιλικὰ τῆς πλοῖα, ὅπισθεν δὲ τοῦ ἰδικοῦ τῆς ἐπῆρχοντο τὰ ἐχθρικά), ἀπεφάσισε καὶ ἔκαμε τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον πράγματι τὴν ὠφέλησε. Ἐνῶ δηλ. κατεδιώκετο ἀπὸ τὸ Ἀθηναϊκόν πλοῖον, ἐπέπεσε μὲ ὄρμην ἐναντίον φιλικοῦ τῆς πλοίου τῶν Καλυνδέων⁽²⁾, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Καλυνδέων Δαμασίθουμος. Καθὼς λοιπὸν τὸ ἐπλήξε καὶ τὸ ἐβύθισεν, ὑπῆρξεν εὐτυχής, διότι ὠφελήθη κατὰ δύο τρόπους. Διότι ὁ πλοίαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πλοίου, καθὼς τὴν εἶδε νὰ ἐπιπίπτῃ ἐναντίον βαρβαρικοῦ πλοίου, ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦ εἶναι ἐλληνικὸν ἢ ἡυτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ βοηθεῖ τοὺς Ἑλληνας· δι' αὐτὸ ἤλλαξε διεύθυνσιν καὶ ἐστράφη ἐναντίον ἄλλων.

88. Αὐτὸ τὴν ὠφέλησεν, ἀφ' ἐνός μὲν διότι διέφυγε καὶ δὲν ἀπώλεσθη, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέβη, ὥστε, ἐνῶ διέπραξε κακόν, νὰ ἐκτιμηθῇ δι' αὐτὸ τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Λέγεται δηλ. ὅτι ὁ βασιλεὺς παρακολουθῶν εἶδε τὸ πλοῖον τῆς νὰ βυθίζῃ ἄλλο πλοῖον, κάποιος δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας τοῦ εἶπε: «Δέσποτα, βλέπεις τὴν Ἀρτεμισίαν πόσον καλῶς ἀγωνίζεται καὶ ἐβύθισεν ἐχθρικὸν πλοῖον;» Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν, ἂν πράγματι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι τῆς Ἀρτεμισίας· ἐκεῖνοι τοῦ εἶπον, ὅτι ἀνεγνώρισαν μετὰ βεβαιότητος τὸ ἔμβλημα τοῦ πλοίου τῆς. Ὁ Ξέρξης λέγεται, ὅτι ἀπήντησεν εἰς αὐτά: «Οἱ ἄνδρες μου ἔχουν γίνει γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες» (3)

89. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ ἀπὸ

(1) Βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ.

(2) Κάτοικοι τῆς Καλύνης, πόλεως τῆς Καρίας.

(3) «Οἱ μὲν ἄνδρες γεγόνασί μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες».

τούς άλλους συμμάχους. Ἀπὸ τούς Ἕλληνας ἐφονεύθησαν ὀλίγοι. Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα κατεστρέφοντο, οἱ ἴδιοι ὁμως δὲν ἐφονεύοντο ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἔφθανον κολυμβῶντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ἀπὸ τούς βαρβάρους ὁμως οἱ περισσότεροι ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν. Ὅταν δὲ τὰ πλοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν βαρβάρων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τότε ἐπηκολούθησε καταστροφή τῶν περισσοτέρων. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι εἶχον παραταχθῆ ὀπισθὲν τῶν προσπαθοῦντες νὰ προχωρήσουν μὲ τὰ πλοῖά των, διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι κάτι σπουδαῖον κάμνουν καὶ αὐτοί, προσέκρουον εἰς τὰ ἰδικά των, πὺ εἶχον τραπῆ ἤδη εἰς φυγὴν.

90. Ὁ δὲ Ξέρξης, διὰ νὰ παρακολουθῆ τούς ἰδικούς του καὶ τὰ ἔργα των, ἐκάθητο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας εἰς τὰς ὑπαιεῖας τοῦ ὄρους, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος καὶ ὀνομάζεται Αἰγάλεως, ἐζήτει δὲ καὶ ἐμάνθανε κάθε φοράν τὸ ὄνομα παντὸς διακρινομένου καὶ γραμματεῖς πλησίον του ἀνέγραφον τὸ ὄνομα τοῦ τριηράρχου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του καὶ τῆς πατρίδος του.

91. Ἀφοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ βάρβαροι καὶ προσεπάθουν νὰ διαφύγουν πρὸς τὸ Φάληρον, οἱ Αἰγινῆται κατέλαβον θέσιν κατάλληλον εἰς τὸν πορθμὸν καὶ διέπραξαν ἀξιόλογα ἔργα. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλ. εἰς τὸ μέσον τῆς ταραχῆς κατέστρεφον τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν, ὅσα ἀντίσταντο ἢ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Αἰγινῆται ἐκεῖνα, πὺ προσεπάθουν, νὰ διαφύγουν. Ὅσα λοιπὸν ἐξέφευγον ἀπὸ τούς Ἀθηναίους, ἤρχοντο καὶ ἐπιπτον εἰς τούς Αἰγινήτας.

95. Ὁ δὲ Ἀριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ Ἀθηναῖος, περὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγον προηγουμένως ἔκαμα λόγον ὡς ἀρίστου ἀνθρώπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ἐνῶ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις, ἀφοῦ παρέλαβεν ἄγγελμα Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον παραταχθῆ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμῖνος, ἀπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ψυττάλειαν, ὅπου οὗτοι κατέκοψαν ὄλους τούς Πέρσας, ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν νησίδα αὐτήν.

97. Ὁ δὲ Ξέρξης, μόλις ἀντελήφθη τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφήν, ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως κανεὶς ἀπὸ τούς Ἴωνας συμβουλευσῆ τούς Ἕλληνας ἢ καὶ οἱ ἴδιοι μόνοι των συλλάβουν τὴν ἰδέαν νὰ πλεύσουν

εις τὸν Ἑλλήσποντον καὶ διαλύσουσιν τὰς γεφύρας του, ἀποκλεισθῆ δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κινδυνεύσῃ νὰ ἀπολεσθῆ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρήσῃ. Ἐπειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ μὴ ἀντιληφθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μῆτε ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του τὸν σκοπὸν του αὐτόν, προσεπάθει δῆθεν νὰ κατασκευάσῃ γεφυραν μέχρι Σαλαμῖνος διὰ συνδέσεως Φοινικικῶν φορητῶν πλοιαρίων, ἔκαμνε δὲ πολεμικὰς προετοιμασίας, ὡς εἰάν ἐπρόκειτο νὰ συνάψῃ ἄλλην ναυμαχίαν. Ὅλοι οἱ ἄλλοι βλέποντες αὐτὰ ἐνόμιζον, ὅτι ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ συνεχίσῃ μὲ κάθε τρόπον τὸν πόλεμον. Δὲν διέφευγεν ὅμως τὴν ἀντίληψιν τοῦ Μαρδονίου, ὅστις ἐγνώριζεν ἄριστα τὴν νοοτροπίαν τοῦ βασιλέως. Συγχρόνως ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἀγγελιαφόρον εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφορὰν.

99. Ὅταν ἡ πρώτη εἶδησις ἔφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὅτι δηλ. ὁ Ξέρξης κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, οἱ Πέρσαι κατελήφθησαν ἀπὸ τόσον μεγάλην χαρὰν, ὥστε ἔστρωσαν ὄλας τὰς ὁδοὺς μὲ μυρσίνας, ἔκαιον θυμιάματα, ἐτέλουν θυσίας καὶ ἐώρταζον. Ὅταν ὅμως κατέφθασεν ἡ δεύτερα εἶδησις, τόσον συνεταράχθησαν, ὥστε ἔσχιζον ὅλοι τὰ ἐνδύματά των, παρεδόθησαν εἰς θρήνους, ἐβόων καὶ κατέκρινον τὸν Μαρδόνιον. Δὲν ἐλυποῦντο δὲ τόσον διὰ τὰ ἀπολεσθέντα πλοῖα, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ τὸν ἴδιον τὸν Ξέρξην. Καὶ αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα χρόνον, μέχρις ὅτου ὁ Ξέρξης ἐπανελθὼν διέταξε νὰ παύσουν.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Τὰ μεταξὺ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ
τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ στόλου του εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης, καταληφθεὶς ἀπὸ δειλίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ ἴδιος ἐξ Ἑλλάδος, ἄφησεν ὅμως τὸν στρατηγὸν Μαρδόνιον ἐπὶ κεφαλῆς 300.000 ἐπιλέκτου στρατοῦ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον καὶ καθυποτάξῃ τὴν χώραν. Οὗτος κατὰ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα ἀπεσύρθη καὶ διεχείμασεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ δὲ τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους 479 π. Χ. ἐβάδισε πρὸς Νότον καὶ ἔχων συμμάχους τοὺς Βοιωτοὺς (1) προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τοὺς Ἀθηναίους διὰ προτάσεων λίαν δελεαστικῶν, τὰς ὁποίας ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν ἀσυζητητεὶ καὶ ἐξεκένωσαν πανδημεὶ διὰ δευτέραν φοράν τὰς Ἀθήνας καὶ εἰδοποίησαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ Μαρδόνιος κατέλαβε τὰς Ἀθήνας πάλιν ἐρήμους καὶ ἔθεσεν εἰς αὐτὰς ἐκ νέου πύρ. Ἐν τῷ μεταξὺ στρατιὰ 50.000 Λακωνῶν ἐξέρχεται ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν ὄριων τῆς Λακωνικῆς καὶ εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου συνεννοῦται πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς Πελοποννήσου συμμάχους, ἐν Ἐλευσίνῃ δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διήλθον ἐκεῖ ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ ὅλοι ὁμοῦ βαδίζουσιν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου εἶχεν ἐπανέλθει ὁ Μαρδόνιος μετὰ τὴν δευτέραν προπόλησιν τῶν Ἀθηρῶν.

Κατ' ἀρχὰς παρετάχθησαν εἰς τὰς ὑπωρεῖας τοῦ Κιθαιρώνας, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλεν ἐναντίον των τὸ ἵππικόν του καὶ ἐπληκολούθησαν

(1) Πλὴν τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων.

άφιμαχίαι, εἰς μίαν δ' ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ βαρβαρικοῦ ἱππικοῦ Μασίστιος. Ἀκολούθως οἱ Ἕλληνες, λαβόντες θάρρος κατήλθον εἰς τὰς Πλαταιάς καὶ κατέλαβον θέσεις ἀπέναντι τῶν βαρβάρων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄσωπὸν καὶ πλησίον τῆς κρήνης Γαργαφίας, διὰ τὰ ὑδρεύονται ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνῆλθε τελικῶς εἰς 110.000 ἄνδρας. Ἐξ αὐτῶν 50.000 ἦσαν Λάκωνες καὶ ἐκ τούτων 10.000 ἦσαν βαρέως ὀπλισμένοι, ἐξ αὐτῶν δὲ 5.000 ἦσαν ἐκ Σπάρτης. Οὗτοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὸ δ' ἀριστερὸν κέρασ κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι (8.000), μεταξὺ τούτων δὲ ἦσαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι (52.000). Ἄλλ' οἱ οἰωνοὶ τῶν θυσιῶν καὶ εἰς τὰς δύο παρατάξεις δὲν ἦσαν αἴσιοι διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, ἀνέμενον δὲ οἱ μὲν τοὺς δὲ τὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσιν· καὶ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π.Χ.)

38. Ἐπειδὴ αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβαινον εἰς τοὺς Πέρσας εὐνοῖκαι διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, συνέρρεον δὲ πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἤϋξανεν ὁ ἀριθμὸς των, ὁ Τιμαγενίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρπυος, Θηβαῖος, συνεβούλευσε τὸν Μαρδόνιον νὰ φυλάξῃ τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, διότι, ἔλεγε, συρρέουν δι' αὐτῶν συνεχῶς καθ' ἐκάστην ἡμέραν οἱ Ἕλληνες καὶ θὰ ἡδύνατο νὰ συλλάβῃ πολλοὺς.

39. Εἶχον παρέλθει ὀκτῶ ἡμέραι, ἀφ' οὔτου οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἀντιληφθεὶς, ὅτι ἡ συμβουλή τοῦ Τιμαγενίδου ἦτο ὀρθή, ἔστειλε μόλις ἐνύκτωσε τὸ ἱππικὸν του εἰς τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὰς Πλαταιάς. Οἱ Βοιωτοὶ τὰς ὀνομάζουσαν Τρεῖς Κεφαλᾶς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Δρυὺς Κεφαλᾶς. Καὶ δὲν ἐστάλησαν μάττην ἐκεῖ οἱ ἱππεῖς. Διότι συνέλαβον πεντακόσια ὑποζύγια καὶ τοὺς συνοδοὺς των, καθὼς εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἔφερον τρόφιμα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πέρσαι ἐφόνευον ἀφειδῶς ἀνθρώπους καὶ ὑποζύγια καὶ ὅταν ἐχόρτασαν νὰ φονεύουν, ὠδήγησαν ὅτι ὑπελείπετο πρὸς τὸν Μαρδόνιον εἰς τὸ στρατόπεδον.

40. Παρῆλθον ἀκόμη δύο ἡμέραι μετὰ τὸ συμβᾶν αὐτό, χωρὶς οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δὲ νὰ θέλουν νὰ κάμουν ἀρχὴν τῆς μάχης. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρχοντο μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, ἀλλὰ δὲν διέβαινον τὸν ποταμὸν, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὸ ἱππικὸν ὅμως τοῦ Μαρδονίου ἐπετίθετο συνεχῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἠνώχλει. Διότι οἱ Θηβαῖοι, ἐνθερμοὶ ὄπαδοὶ τῶν Περσῶν, διήγειρον μὲ προθυμίαν τὸν πόλεμον καὶ προηγούντο μέχρι τοῦ σημείου τῆς συμπλοκῆς, ἀπ' ἐκεῖ δὲ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἀνελάμβανον νὰ συνεχίσουν τὴν μάχην καὶ παρεῖχον λαμπρὰ δειγμάτων τῆς ἀνδρείας των.

41. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας λοιπὸν δὲν συνέβη τίποτε ἄλλο. Τὴν ἑνδεκάτην ὅμως ἡμέραν, ἀφ' οὔτου οἱ δύο στρατοὶ εὐρίσκοντο ἀντιμέτωποι εἰς τὰς Πλαταιάς, οἱ Ἕλληνες εἶχον γίνεαι πολὺ περισσότεροι, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀπραξίαν. Τότε συνωμίλησε μὲ τὸν Ἀρτάβαζον τὸν υἱὸν τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τοῦ Ξέρξου, ὅσον ὀλίγοι ἐκ τῶν Περσῶν, καὶ ἡ γνώμη

του ἦτο «να ἀναζεύξουν τὸ γρηγορότερον ὄλον τὸν στρατὸν καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ τείχη τῶν Θηβῶν, ὅπου ὑπῆρχον ἀφθονα τροφίμα καὶ χόρτος διὰ τὰ ὑποζύγια» Ἀλλ' ὁ Μαρδόνιος δὲν συνεφώνησε καθόλου καὶ εἶπεν ὅτι «ὁ στρατὸς των εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν καὶ πρέπει νὰ δώσουν μάχην τὸ ταχύτερον, μῆτε νὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐνισχύονται συνεχῶς καὶ γίνονται περισσότεροι».

42. Αὐτὰ εἶπεν ὁ Μαρδόνιος καὶ κανεὶς δὲν ἀντέλεγεν, ἐπεκράτησε δὲ ἡ γνώμη του, δότι εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀναθέσει ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος καὶ ὄχι εἰς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἀφοῦ ἐκάλεσε δὲ τοὺς ἀρχηγούς τῶν ταγμάτων καὶ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων, πού συνεμάχουν μαζί του, διέταξε νὰ ἐτοιμασθοῦν καὶ νὰ τακτοποιήσουν τὰ πάντα, διότι τὴν πρώτην τῆς ἐπομένης ἡμέρας θὰ ἐγίνετο ἡ μάχη.

44. Ὅταν δὲ ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπεκράτει ἡσυχία εἰς τὰ στρατόπεδα, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο, τότε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐπλησίασεν ἔφιππος εἰς τοὺς φρουρούς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς των. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φρουρούς ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, μερικοὶ ὅμως ἔτρεξαν πρὸς τοὺς στρατηγούς καὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος ἔφιππος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Μήδων, ὁ ὁποῖος τίποτε ἄλλο δὲν ἀποκαλύπτει, ἀναφέρει ὅμως ὀνομαστί τοὺς στρατηγούς καὶ λέγει, ὅτι θέλει νὰ ὁμιλήσῃ εἰς αὐτούς».

45. Οἱ στρατηγοί, μόλις ἤκουσαν τοῦτο, μετέβησαν ἀμέσως εἰς τὸ μέρος τῶν φρουρῶν καί, ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι ἀπόρρητα, τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ ἀνακοινώσετε εἰς κανένα ἐκτὸς τοῦ Πausανίου, ἐκτὸς ἐὰν θέλετε τὸν ὄλεθρόν σας. Καὶ δὲν θὰ σᾶς ὠμίλουν, ἂν δὲν εἶχον μέγα διαφέρον δι' ὄλην τὴν Ἑλλάδα. Διότι εἶμαι Ἕλλην ὁ ἴδιος καὶ δὲν θὰ ἤθελον νὰ ἴδω τὴν Ἑλλάδα νὰ γίνεταὶ δούλη ἀντὶ νὰ μείνῃ ἐλευθέρα. Σᾶς λέγω λοιπὸν, ὅτι αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβησαν εὐνοϊκαὶ εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸν στρατὸν του· εἰ δὲ μὴ, πρὸ πολλοῦ θὰ εἴχατε κάμει τὴν μάχην. Τώρα ὅμως ἀπεφάσισε νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὰς θυσίας καὶ μὲ τὰ ἐξημερώματα θὰ κάμῃ τὴν ἐπίθεσιν. Διότι, καθὼς συμπεραίνω, φοβεῖται, μῆπως συγκεντρωθῆτε ἀκόμη περισσότεροι. Δι' αὐτὸ νὰ ἐτοι-

μάζεσθε. Καὶ ἂν τυχὸν ἀναβάλλῃ ὁ Μαρδόνιος καὶ δὲν κάμῃ τὴν μάχην, νὰ κάμετε ὑπομονὴν ἀναμένοντες, διότι δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας τοῦ ὑπολείπονται τρόφιμα. Ἐὰν δὲ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου αὐτοῦ γίνη, ὅπως τὸ θέλετε, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆτε καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μοῦ ἀποδώσετε τὴν ἐλευθερίαν μου, ἀφοῦ χάριν τῶν Ἑλλήνων διέπραξα τόσον ἐπικίνδυνον πράξιν ἀπὸ προθυμίαν, διότι ἤθελον νὰ σᾶς κάμω γνωστὰς τὰς προθέσεις τοῦ Μαρδονίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσουν οἱ βάρβαροι ἐναντίον σας αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ τοὺς περιμένετε. Εἶμαι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν θέσιν του.

46. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἦλθον εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ καὶ εἶπεν εἰς τὸν Πausανίαν ὅσα ἤκουσαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Πausανίας ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς Πέρσας, εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι «ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γνωρίζετε καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Μήδους καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον μάχονται, πρέπει, ἀφοῦ ἀναλάβωμεν τὰ ὅπλα, σεῖς μὲν νὰ ἔλθετε εἰς αὐτὸ τὸ κέρασ, ἡμεῖς δὲ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ἀριστερόν».

47. Τοῦτο ἤρresen καὶ εἰς τοὺς δύο. Καὶ δι' αὐτὸ μὲ τὰ ἐξημερώματα Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται ἤλλαsson ἀμοιβαίως τὰς θέσεις των. Τὸ ἀντελήφθησαν ὅμως αὐτὸ οἱ Βοιωτοὶ καὶ εἰδοποίησαν τὸν Μαρδόνιον. Ἐκεῖνος μόλις τὸ ἔμαθεν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀλλαγὴν καὶ νὰ φέρῃ τοὺς Πέρσας πάλιν ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων. Ὅταν ὁ Πausανίας εἶδεν, ὅτι τὸ σχέδιόν του ἐγίνεν ἀντιληπτόν, ὠδήγησε τοὺς Σπαρτιᾶτας πάλιν εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ· ἐπίσης ὁ Μαρδόνιος ὠδήγησε τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀριστερόν.

49. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἱππικόν. Ἀφοῦ ἐπέδραμον δὲ οἱ ἱππεῖς, ἠνώχλουν ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στρατεύμα ῥίπτοντες ἀκόντια καὶ βέλη, διότι ἦσαν ἱπποτοξοταὶ καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς πλησιάσουν. Συνετάρaxαν ἐπίσης τὴν κρήνην Γαργαφίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑδρεύετο ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν συνέχωσαν. Πλησίον τῆς κρήνης εἶχον παραταχθῆ βεβαίως μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἡ κρήνη εὐρίσκετο εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν διαφόρων τμημάτων, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἦτο πλησιέστερος εἰς αὐτούς. Ὅσακις ὅμως

ἡμποδίζοντο νὰ ὑδρεύωνται ἀπὸ τὸν Ἀσωπὸν, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην· διότι οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ῥίπτοντες βέλη καὶ ἀκόντια τοὺς ἡμποδίζον νὰ λαμβάνουν ὕδωρ ἀπὸ τὸν ποταμὸν.

51. Ἀφοῦ συνεσεκέφθησαν δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Πέρσαι δὲν ἐπιτεθοῦν, νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν νῆσον, ἣ ὁποία ἀπέχει δέκα στάδια ἀπὸ τὸν Ἀσωπὸν καὶ τὴν κρήνην Γαργαφίαν καὶ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Σχηματίζεται δὲ νῆσος εἰς τὴν ξηρὰν ὡς ἐξῆς. Κατερχόμενος δηλ. ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὸν Κιθαιρῶνα εἰς τὴν πεδιάδα σχίζεται εἰς δύο ρεύματα, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ φθάσουν εἰς ἀπόστασιν τριῶν σταδίων μεταξὺ των, ἐνώνονται πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

52.ς Ἀφοῦ ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις αὕτη, ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιθέσεων τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν, ὑπέφερον πολὺ. Ὅταν παρήλθεν ὁμως ἡ ἡμέρα, οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ἀπεσύρθησαν, καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς νυκτός, ὅταν ἦλθεν ἡ συμπεφωνημένη ὥρα διὰ τὴν ἀναχώρησιν, τότε, ἀφοῦ ἀνέλαβον τὰ ὄπλα, ἀπεμακρύνοντο, χωρὶς ὁμως οἱ περισσότεροι νὰ ἔχουν εἰς τὸν νοῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξεκίνησαν πλήρεις χαρᾶς, διότι ἔφευγον μακρὰν ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν, ἔφθασαν εἰς τὸ Ἡραῖον. Αὐτὸ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν. Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἀπέθεσαν τὰ ὄπλα των πρὸ τοῦ ἱεροῦ.

53. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τοῦ Ἡραίου. Ὁ Πausανίας ὁμως, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐβλεπε νὰ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, παρήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀφοῦ ἀναλάβουν τὰ ὄπλα, νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς προπορευομένους, διότι ἐνόμισεν, ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος. Τότε οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἠτοιμάσθησαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Πausανίαν, ὁ Ἀμομφάρετος ὁμως, ὁ υἱὸς τοῦ Πολιάδου, διοικητῆς τοῦ λόχου τῶν Πιτανατῶν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν τοῦ ἐνώπιον τῶν ξένων (ξένους δὲ ὠνόμαζε τοὺς βαρβάρους), διὰ νὰ μὴ καταισχύνῃ τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε παρευρεθῆ εἰς τὴν προηγηθεῖσαν συζήτησιν, ἐξεπλήττετο δι' αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἐβλεπε νὰ γίνεται. Ὁ Pausanίας καὶ ὁ Εὐρύναξ, ἐθεώρουν φοβερὸν τὸ ὅτι ὁ Ἀμομφάρετος δὲν ὑπήκουεν, ἀλλ' ἀκόμη φοβερώτερον ἐθεώ-

ρουν, ἀφοῦ ἤρνεῖτο νὰ ὑπακούσῃ, νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν λόχον τῶν Πι-
τανατῶν, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον ἐκτελοῦντες, ὅσα
συνεφώνησαν μὲ τοὺς ἄλλους "Ἕλληνας, ὁ Ἄμομφάρετος καὶ ὁ λόχος
του, ἀφοῦ θὰ ἔμενον μόνοι, θὰ ἐξωλοθρευόντο. Αὐτὰ ἀναλογιζόμενοι
ἐκράτουν εἰς τὴν θέσιν του τὸ Λακωνικὸν στράτευμα καὶ προσεπάθουν
νὰ τὸν πείσουν, ὅτι δὲν ἦτο ἥρθὸν αὐτό, τὸ ὅποῖον ἔπραττε.

56. Ἡ αὐγὴ εὔρε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ φιλονικοῦν περὶ τοῦ
πρακτέου, ὁ δὲ Πausanίας, ὁ ὅποιος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε πα-
ραμείνει εἰς τὰς θέσεις του, ὑπολογίζων ὅτι ὁ Ἄμομφάρετος δὲν θὰ πα-
ρέμενε μόνος του, ἂν ἀνεχώρουν οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι — ὅπως ἀκριβῶς
καὶ ἔγινεν — ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ὠδήγει ὄλον
τὸ ἄλλο στράτευμα διὰ τῶν ὑψωμάτων. Τὸν ἠκολούθουν οἱ Τεγεᾶται.
Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Διότι οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ἐκινουῦντο πλησίον τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κιθαι-
ρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν· οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως
ἐτράπησαν κάτω πρὸς τὴν πεδιάδα.

57. Ὁ Ἄμομφάρετος κατ' ἀρχὰς νομίζων, ὅτι ὁ Pausanίας δὲν
θὰ ἐτόλμα νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἐπέμενε νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴν ἀφή-
σουν τὰς θέσεις των. Ὅταν ὁμως ὁ Pausanίας καὶ τὸ ὑπόλοιπον στρά-
τευμα ἀνεχώρησαν, ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸν ἐγκαταλείπουν πράγματι, χω-
ρὶς νὰ ὑποκρίνονται, διέταξε τὸν λόχον του νὰ ἀναλάβουν τὰ ὄπλα καὶ
τὸν ὠδήγει βραδέως ἐπὶ τὰ βήματα τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν.

58. Ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν
κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ εἶδε τὸν τόπον ἔρημον... (59)...,
διέβη τὸν Ἀσωπὸν καὶ ὠδήγει τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ἔχνη
τῶν Ἑλλήνων, νομίζων ὅτι τρέπονται πράγματι εἰς φυγὴν. Κατηυθί-
νετο δὲ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν μόνον, ἐπειδὴ
ἐξ αἰτίας τῶν ὑψωμάτων δὲν ἐβλεπε τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ἠκολού-
θουν τὴν πεδιάδα. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν βαρβαρικῶν τμημάτων, βλέ-
ποντες τοὺς Πέρσας νὰ ρίπτωνται εἰς καταδίωξιν τῶν Ἑλλήνων, ὑψω-
σαν καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας (1) των καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὁ καθεὶς
ὅσον ἠδύνατο γρηγορότερον, χωρὶς τάξιν καὶ χωρὶς νὰ διατηροῦν τὰς

1) Ἐν τῇ ἐνωρίᾳ τοῦ συμβόλου τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης.

γραμμάς των. Ἐπήρχοντο λοιπὸν μὲ βοήν ὡς ὄρδη, διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς Ἕλληνας.

60. Ὁ δὲ Πausanias, ἐπειδὴ ἐπιέζετο, ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν, ἔστειλεν ἰππέα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ ὁποῖος εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐνῶ πρόκειται μέγιστος ἀγών, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ὑποδουλώσις τῆς Ἑλλάδος, ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροδόθημεν τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον καὶ μᾶς ἄφησαν. εἶναι φανερὸν πλέον, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, νὰ ἀμυνθῶμεν δηλ. ὅσον δυνάμεθα καλύτερον βοηθούμενοι ἀμοιβαίως. Ἐάν λοιπὸν τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἐπιτεθῆ ἑναντίον σας, θὰ ἔπρεπεν ἡμεῖς καὶ ὅσοι εἶναι μαζί μας χωρὶς νὰ προδίδουν τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Τεγεᾶται, νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειάν σας. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων ἐπέπεσεν ὀλόκληρον ἑναντίον μας, εἶναι ὀρθὸν σεῖς νὰ ἔλθετε νὰ βοηθήσετε τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν πιέζεται. Ἐάν ὅμως ἔχη συμβῆ τίποτε, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐμποδίζει νὰ ἔλθετε οἱ ἴδιοι, τοῦλάχιστον κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ μᾶς ἀποστείλετε τοὺς τοξότας σας. Διότι ἐξ ὧσων ἔχουν συμβῆ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ἡξυρόμεν καλῶς, ὅτι εἴσθε προθυμότατοι εἰς ὅλα, ὥστε νὰ εἰσακούσετε καὶ αὐτὴν τὴν παράκλησίν μας».

61. Ἀφοῦ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξεκίνησαν ἀμέσως διὰ νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὁδὸν ὅμως ἐπετέθησαν ἑναντίον των ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι συνεμάχουν μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ εἶχον παραταχθῆ ἐξ ἀρχῆς ἀπέναντί των. Δὲν ἠδυνήθησαν λοιπὸν νὰ βοηθήσουν, διότι ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν νώτων τοὺς ἠμπόδιζον. Τοιοῦτοτρόπως ἀπομονωθέντες πλέον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τοὺς ἐλαφρῶς ὀπλισμένους ἦσαν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τρεῖς χιλιάδες (οὗτοι δὲν ἀπεχωρίζοντο διόλου ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους), ἐτέλουν θυσίας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συγκρουσθοῦν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου. Ἄλλ' αἱ θυσίαι δὲν ἦσαν εὐνοϊκαί, ἐφονεύοντο δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πολὺ περισσότεροι ἐτραυματίζοντο· διότι οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν φράγμα μὲ τὰς ἀσπίδας των, ἔρριπτον ἀφειδῶς βέλη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ τόξα των, οὕτως ὥστε, ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιᾶται ἐπιέζοντο, αἱ δὲ θυσίαι δὲν ἰπέβαινον αἴσιαι, ὁ Πausanias, ἀφοῦ ἔστρε-

ψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἑραῖον τῶν Πλαταιῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν θεάν καὶ ἰκέτευσε νὰ μὴ διαψευσθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἐλπίδας των.

62. Ἐνῷ ὁ Πausanίας ἐπεκαλεῖτο ἀκόμη τὴν θεάν, οἱ Τεγεᾶται ἐξορμήσαντες πρῶτοι ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμέσως μετὰ τὴν προσευχὴν τοῦ Πausανίου αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί. Ἐκινήθησαν λοιπὸν καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ Πέρσαι ἀφήσαντες τὰ τόξα ἤλθον ἀντιμέτωποι. Μάχη συνήφθη κατ' ἀρχὰς γύρω ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν ἀσπίδων. Ὅταν τοῦτο ἀνετράπη, μάχη κραταιὰ διεξήχθη πλέον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἕως ὅτου ἤλθον εἰς πάλιν σώματος πρὸς σῶμα. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρπαζον τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἔθραυον. Οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν βεβαίως κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ θάρρος καὶ εἰς τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· δὲν εἶχον ὅμως ἀμυντικὸν ὄπλισμόν, ἐπίσης δὲν εἶχον τὴν πεῖραν τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν τακτικὴν ἦσαν κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων. Ἐξορμῶντες δὲ πρὸς τὰ πρόσω εἰς ἡ ἀνά δέκα ἢ καθ' ὀμάδας περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον μεγάλας ἐπιπτον ἀτάκτως εἰς τὰς γραμμὰς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐφονεύοντο ὑπ' αὐτῶν.

63. Ὁ Μαρδόνιος ὁ ἴδιος ἐμάχετο ἐπάνω ἀπὸ λευκὸν ἵππον, ἔχων γύρω του χιλίους ἐπιλέκτους Πέρσας, τοὺς καλυτέρους. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἤσκήθη ἡ μεγαλυτέρα πείσις τῶν ἀντιπάλων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος ἔζη, οὗτοι ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι ἐφόνευον πολλοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλ' ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἐφονεύθη καὶ τὸ τμήμα, τὸ ὁποῖον ἦτο πέριξ αὐτοῦ καὶ ἦτο τὸ ἰσχυρότερον, ὑπέκυψε, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πάρα πολὺ τοὺς ἐβλάψεν ὁ ὄπλισμός των, διότι δὲν περιελάμβανεν ἀμυντικὰ ὅπλα. Ἡγωνίζοντο δηλ. πρὸς βαρέως ὀπλισμένους ἀνδρας, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ διαθέτουν ἀμυντικὸν ὄπλισμόν.

64. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μαρδόνιος ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατόν του τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου, συμφώνως πρὸς τὸν χρησμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν λαμπροτέραν δὲ νίκην, ἀπὸ ὅλας ὅσας ἡμεῖς ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας, ἐκέρδισεν ὁ Πausanίας, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου... Ἀνεφέραμεν προηγουμένως τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων του, ὅταν ἔγινε λόγος διὰ τὸν Λεωνίδαν· διότι συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς δύο οἱ ἴδιοι.

65. Οἱ Πέρσαι εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀφοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὸ στρατόπεδόν των καὶ πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ ὅποιον εἶχον κατασκευάσει εἰς μέρος τῆς χώρας τῶν Θηβῶν.

66. Ὁ Ἀρτάβαζος, ὁ υἱὸς τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὅποιος καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ ἀφήσῃ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ τότε μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ πείσῃ τὸν Μαρδόνιον νὰ ἀποφύγῃ τὴν μάχην, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Μὴ συμφωνῶν λοιπὸν πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ἔκαμε τὸ ἐξῆς κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης. Προβλέπων τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ἔθεσεν εἰς τάξιν τὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου ἦτο στρατηγὸς (καὶ δὲν ἦτο τοῦτο ἀσήμαντος δύναμις, ἀλλὰ τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν), καὶ ἐβάδιζεν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅπου θὰ τὸν ἔβλεπον νὰ σπεύδῃ. Κατόπιν ἐξεκίνησεν ὡς ὁδηγῶν δῆθεν τὸν στρατὸν του εἰς τὴν μάχην. Προπορευόμενος ὅμως εἶδε τοὺς Πέρσας νὰ τρέπωνται ἤδη εἰς φυγὴν. Τότε δὲν διετήρησε πλέον τὴν τάξιν, ἀλλ' ἤρρισε νὰ τρέχῃ φεύγων ὄχι πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος ἢ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Φωκίδα, διότι ἤθελε νὰ φθάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς τὸν Ἑλλησποντον. Οὗτοι λοιπὸν ἠκολούθησαν αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.

67. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως, δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν· οἱ Θηβαῖοι ὅμως ἠγωνίσθησαν ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· καὶ τοῦτο διότι οἱ Θηβαῖοι, πού ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, εἶχον μεγάλην προθυμίαν καὶ δὲν ἔδειξαν καμμίαν διάθεσιν πρὸς δειλίαν, εἰς τρόπον ὥστε τριακόσιοι ἐξ αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρειότατοι, ἐφονεύθησαν τότε ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὅταν δὲ ἐνικήθησαν καὶ οὗτοι, ἔφευγον πρὸς τὰς Θήβας, ὄχι βεβαίως πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἔφευγον· οἱ Πέρσαι καὶ ὄλον τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὅποιοι οὔτε ἐπολέμησαν διόλου οὔτε διέπραξαν τίποτε ἀξιόλογον.

68. Τοῦτο, νομίζω, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῶν βαρβάρων ἐξηρτᾶτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀφοῦ, πρὶν συγκρουσθῶν μὲ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ εἶδον καὶ τοὺς Πέρσας νὰ φεύγουν.

Τοιουτοτρόπως ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πλὴν τοῦ ἰππικοῦ, ἰδίως δὲ τοῦ ἰππικοῦ τῶν Βοιωτῶν, τὸ ὅποιον ἐβοήθησε πολὺ τοὺς φεύγοντας συμμάχους, διότι εὐρίσκετο συνεχῶς πολὺ πλησίον καὶ ἐπροστάτευε τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ Ἕλληνες

νικῶντες κατεδίωκον τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου καὶ ἐφόνευον ὄσους ἡδύ-
ναντο.

69. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φονικῆς αὐτῆς καταδιώξεως ἐφθασεν εἰς τοὺς ἄλλους "Ἕλληνας, ὅσοι εἶχον προσφύγει εἰς τὸ Ἑραῖον καὶ δὲν εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν μάχην, ἢ εἶδησις, ὅτι ἡ μάχη ἤδη ἐγινε καὶ ὅτι ἐνίκων οἱ "Ἕλληνες μὲ τὸν Πausανίαν. "Ὅταν ἤκουσαν τὴν εἶδησιν αὐτὴν, χωρὶς ἅν νὰ συνταχθοῦν, ἄλλοι μὲν μὲ τοὺς Κορινθίους ἐτράπησαν διὰ τῶν ὑπαιρεῖων καὶ τῶν ὑψωμάτων πρὸς τὴν ὁδόν, ἢ ὅποια ὁδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἄλλοι δὲ μὲ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ τοὺς Φλειασίους ἠκολούθησαν τὴν ὁμαλωτέραν ὁδὸν διὰ μέσου τῆς πεδιάδος. Ἄλλ' ὅταν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειασιοὶ ἐφθασαν πλησίον τῶν ἐχθρῶν, οἱ ἰππεῖς τῶν Θηβαίων, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἄσσωπόδωρος, ὁ υἱὸς τοῦ Τιμάνδρου, εἶδον ὅτι σπεύδουν ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἐπιτεθέντες ἐφόνευσαν ἑξακοσίους ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς καταδιώξαντες ἠνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Κιθαιρῶνα. Οὗτοι λοιπὸν ἀδόξως ἐχάθησαν.

70. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ὅποῖον κατέφυγεν εἰς τὸ ξύλινον τεῖχος, ἐπρόφθασαν καὶ ἀνῆλθον εἰς τοὺς πύργους, πρὶν καταφθάσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι· καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθον, ἠσφάλισαν τὸ τεῖχος ὅσον ἡδύναντο καλύτερον. Ἄλλ' ἡ τειχομαχία κατέστη περισσότερον σκληρά, ὅταν κατέφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πρὶν φθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι οἱ βάρβαροι ἠμύνοντο καὶ ὑπερεῖχον τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἐμπειροὶ εἰς τὴν τειχομαχίαν. "Ὅταν ὁμως ἐφθασαν, συνήφθη κραταιὰ τειχομαχία καὶ διήρκεσε πολὺ. Τέλος διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς των οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ τὸ ἐκρήμνισαν, οἱ δὲ "Ἕλληνες εἰσώρμησαν εἰς αὐτό. Πρῶτοι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὁποῖοι καὶ διήρπασαν τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων, ἢ ὅποια ἦτο ὀλόκληρος ἀπὸ χαλκῶν καὶ ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Τὴν φάτνην αὐτὴν οἱ Τεγεᾶται τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας⁽¹⁾ Ἀθηνᾶς, τὰ δὲ ἄλλα λάφυρα τὰ ἔφεραν καὶ τὰ κατέθεσαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μὲ τοὺς ἄλλους "Ἕλληνας. Ἀφοῦ τὸ τεῖχος των ἔπεσεν, οἱ βάρβαροι δὲν ἐσχημάτισαν πλέον ἐνιαῖον σῶμα, διὰ νὰ ἀντισταθοῦν, οὔτε ἐφρόντιζε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ φανῆ ἀνδρεῖος, συνεθλίβον-

(1) Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς λατρευομένης εἰδικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Τεγῆ καὶ Μαντινεῖα τῆς Ἀρκαδίας.

το δέ, καθώς είχαν καταληφθῆ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ εἶχον συσσωρευθῆ
πολλὰ δεκάδες χιλιάδων εἰς στενὸν τόπον. Οἱ Ἕλληνες ἐφόρευον πλέον
ἀνέτως, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τριακοσίων χιλιάδων βαρβαρικοῦ στρατοῦ,
ἐκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων, αἱ ὁποῖαι ἔφυγον μὲ τὸν Ἀρτάβαζον,
οὔτε τρεῖς χιλιάδες δὲν περιεσώθησαν. Ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων ἐφονεύ-
θησαν ἐνενήκοντα καὶ εἰς Σπαρτιᾶται εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἐκ τῶν
Τεγεατῶν ἐφονεύθησαν δέκα ἕξ καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων πεντήκοντα δύο.

71. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἠρίστευσε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν καὶ
τὸ ἰππικὸν τῶν Σακῶν, ὡς ἄτομον δέ, καθώς λέγεται, ὁ Μαρδόνιος. Ἀπὸ
τοὺς Ἕλληνας δὲ καὶ οἱ Τεγεᾶται βεβαίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξαν
γενναῖοι, ἀλλὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ὑπερέτησαν εἰς τὴν ἀνδρείαν.
Τοῦτο δὲ τὸ λέγω ὄχι δι' ἄλλην αἰτίαν (διότι ὅλοι αὐτοὶ ἐνίκησαν τοὺς
ἀπέναντί των), ἀλλὰ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀντιμετώπους των
τὸ κραταιότατον μέρος τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ κατενίκησαν.
Κατὰ τὴν ἰδικὴν μου γνώμην ἀνδρειότατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Ἀρι-
στόδημος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς Θεροπύλας εἶχε περισωθῆ μόνος ἐκ τῶν
τριακοσίων καὶ διὰ τοῦτο ἠσθάνετο ἐντροπὴν καὶ ἀνυποληψίαν.

72. Ὁ Καλλικράτης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ὠραιότερος ἀνὴρ ἕξ ὄλων,
ὅσοι εἶχον ἔλθει εἰς τὸ στρατόπεδον, ὄχι μόνον τῶν Λακεδαιμονίων,
ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐφονεύθη ἕξω τῆς μάχης. Οὗτος, ἐνῶ
ὁ Παισανίας ἐτέλει θυσίαν, καθήμενος εἰς τὴν τάξιν του ἐτραυματίσθη
ἀπὸ βέλος εἰς τὰ πλευρά. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐμάχοντο, μετεκομίσθη ἕξω
τῆς μάχης καὶ ἀποθνήσκων εἶπεν εἰς τὸν Ἀρίμνηστον τὸν Πλαταιέα,
ὅτι δὲν λυπεῖται, διότι ἀποθνήσκει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διότι δὲν
ἠδυνήθη νὰ χρησιμοποιοῦσθαι τὸν βραχίονά του καὶ νὰ διαπράξῃ κάτι ἀν-
τάξιον πρὸς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν του.

77. Οἱ Μαντινεῖς ἐφθασαν, ἀφοῦ τὰ πάντα εἶχον τελειώσει. Ἀφοῦ
διεπίστωσαν δέ, ὅτι ἐφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐθεώρησαν τοῦτο συμ-
φορὰν καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας. Ὅταν ἤκουσαν δέ, ὅτι
οἱ Μῆδοι μὲ τὸν Ἀρτάβαζον ἔφυγον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, τοὺς κα-
τεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας, ἂν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐπέτρεπον
τὴν καταδίωξιν τῶν φυγάδων. Ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των,
ἐξώρισαν τοὺς στρατηγούς των. Μετὰ τοὺς Μαντινεῖς ἦλθον οἱ Ἡλεῖοι·
καὶ οὗτοι, ὅπως οἱ Μαντινεῖς, ἐθεώρησαν τὴν καθυστέρησιν των ὡς
συμφορὰν καὶ, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐξώρισαν καὶ αὐτοὶ
τοὺς στρατηγούς των.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.	Σελ.	5-10
1. 'Ο βίος τοῦ Ἡροδότου,	»	5-7
2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου	»	7-8
3. 'Ο Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του	»	8-10
Βιβλ. I. ΚΛΕΙΩ	»	11-21
1. 'Ο Κροῖσος,	»	11-12
2. Κροῖσος καὶ Σόλων	»	12-16
3. *Ὀνειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱὸν του	»	16-
4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροῖσου	»	17-18
5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας	»	18-19
6. 'Ο Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται	»	19-21
Βιβλ. II. ΕΥΤΕΡΠΗ	»	22-27
1. Οἱ Πυγμαῖοι	»	22-23
2. Αἱ Πυραμίδες	»	23-26
3. 'Ο Λαβύρινθος	»	26-27
Βιβλ. III. ΘΑΛΕΙΑ	»	28-35
1. Οἱ Αἰθίοπες	»	28-32
2. 'Ο δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους	»	33-35
Βιβλ. IV. ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ	»	36-39
'Η Λιβύη	»	36-39
Βιβλ. V. ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ	»	40-44
'Η Λάβδα	»	40-44
Βιβλ. VI. ΕΡΑΤΩ	»	45-51
'Η ἐν Μαραθῶνι μάχη	»	45-51

Βιβλ. VII. ΠΟΛΥΜΝΙΑ	»	52-65
Ἡ μάχη τῶν Θερμοφυλῶν	»	54-65
Βιβλ. VIII. ΟΥΡΑΝΙΑ	»	66-78
Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	»	67-78
Βιβλ. IX. ΚΑΛΛΙΟΠΗ	»	79-90
Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν	»	81-90

Σημείωσις. Ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ μετάφρασις τῶν βιβλίων VII - IX ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγορ. Ἰ. Οἰκονομάκου, ἡ δὲ μετάφρασις τῶν βιβλίων I - VI ὑπὸ τοῦ κ. Ἀγησ. Ε. Περιστεράκι.

Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐν σελ. 62 ἐπιγραμμάτων κατὰ κ. Παῦλον Ξιφαρᾶν.

Ήπιμελητής έκδόσεως ΓΕΩΡΓ. ΝΙΚΟΛΟΥΤΣΟΣ (Άπ. Δ.Σ. 6662]22-11-68).

Έκδοσις Ζ', 1975 (IX) - Αντίτυπα 70.000 - Σύμβασις 2634/5-9-75

Έκτύπωσις - Βιβλιοδεσία : Ι. ΔΙΚΑΙΟΣ

024000019735

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

